

**UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ
V TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM A
KOMPARACE S ANGLOSASKÝM
PRÁVNÍM SYSTÉMEM**

**THE SPECIAL METHODS OF PROOF IN
CRIMINAL PROCEDURAL LAW AND
COMPARISON WITH ANGLO-SAXON
LEGAL SYSTEM**

Autor: Mgr. Regina Skokanová

Konzultant: prof. JUDr. Jiří Jelínek, Csc.

2016

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma ***“Zvláštní způsoby dokazování v trestním právu procesním a komparace s anglosaským právním systémem”*** zpracovala sama, veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Šumperku, dne 10.6.2016

.....

Abstrakt

Cílem této práce je srovnat zvláštní způsoby dokazování v trestním právu procesním v České republice a v anglosaských zemích (Anglii, Irsku a Skotsku). Nejdříve rozeberu stručný historický vývoj trestního procesu v českých zemích, následovat bude stručná charakteristika jednotlivých fází trestního procesu a poté podrobně rozeberu zvláštní způsoby dokazování v české jurisdikci (rekognice, rekonstrukce, konfrontace, prověrka na místě, vyšetřovací pokus) a poté způsoby dokazování v anglosaském právním systému. Kde to bude vhodné, upozorním na zjevné rozdíly mezi právními systémy v jednotlivých zemích přímo v jednotlivých kapitolách. V závěrečné kapitole pak podrobně rozeberu, čím se zvláštní způsoby dokazování v jednotlivých zemích liší a co mají naopak společného.

Abstract

The goal of this thesis is to compare the special methods of proof in the criminal procedural law in the Anglo-Saxon countries (England, Ireland and Scotland). Firstly I will concentrate briefly on the history of criminal law in the Czech Republic, followed by a short introduction of the phases of the trial. Then, the special methods of proof in the Czech system of law will be focused on in detail (recognition, reconstruction, confrontation, on-site examination and the crime experiment). Then I will turn back to the methods of gathering special evidence in the Anglo-Saxon countries. When possible, I will point out the difference between both systems in the chapters themselves as they arise, however in the I will conclude the findings in the final chapter of the thesis: how the methods differ and what they have in common.

Obsah

Abstrakt	3
1 ÚVOD	7
2 HISTORICKÝ VÝVOJ	8
2.1 Stručná historie trestního procesu v českých zemích	8
2.2 Stádia českého trestního řízení	11
2.2.1 Přípravné řízení	11
2.2.2 Předběžné projednání obžaloby	16
2.2.3 Hlavní líčení	17
2.2.4 Opravné řízení	18
3 METODY ZVLÁŠTNÍHO ZPŮSOBU DOKAZOVÁNÍ	20
3.1 Dokazování v trestním řízení	20
3.2 Rekognice	25
3.3 Konfrontace	44
3.4 Prověrka na místě	48
3.5 Rekonstrukce	55
3.6 Vyšetřovací pokus	58
4 MODERNÍ METODY ZVLÁŠTNÍCH ZPŮSOBŮ DOKAZOVÁNÍ	62
4.1 Stručný úvod do moderních zvláštních metod	62
4.2 Analýza DNA	62
4.3 Odběr a porovnání pachových stop	72
4.4 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu	78
4.5 Právní aspekty odposlechů	78
4.6 Vybrané trestní případy s využitím odposlechu	82
5 ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ V PRÁVNÍM ŘÁDU VELKÉ BRITÁNIE ..	86
5.1 Historie anglosaského práva	86

5.2	Rozdíly mezi Anglickým a Skotským právem.....	90
5.3	CCTV	94
5.4	Rekognice.....	95
5.4.1	Identity parade(rekognice in natura).....	97
5.4.2	Video Identification (VIPER)	99
5.4.3	Group identification (externí rekognice)	100
5.4.4	Recognition-Confrontation	101
5.5	Konfrontace(Confrontation).....	101
5.6	Rekonstrukce (Reconstruction)	102
5.7	Analýza DNA.....	103
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ KOMPARACE	106
6.1	Prameny anglosaského práva	106
6.2	Prameny kontinentálního práva.....	107
6.3	Anglosaský a kontinentální trestní proces.....	108
6.4	Obecné srovnání obou systémů.....	117
7	ZÁVĚR	120
8	RESUME	121
9	LITERATURA	123

Seznam zkratk

DPA	Data Protection Act (1998)
ECHR	European Court on Human Rights
ETR	elektronické trestní řízení
EU	Evropská unie
HL	hlavní líčení
Listina	Listina základních práv a svobod
ND DNA	národní databáze DNA
OČTŘ	osoba činná v trestním řízení
PACE	Police And Criminal Evidence Act (1984)
SKPV	služba kriminální policie a vyšetřování
TČ	trestný čin
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)
VP	vyšetřovací pokus
ZOOU	zákon o ochraně osobních údajů
ZoPČR	zákon o Policii ČR
ZPPP	závazný pokyn policejního prezidenta
ZSM	řízení soudní pro mládež

1 ÚVOD

Když jsem procházela literaturu a odborné práce, nenašla jsem mnoho příkladů, které by se do hloubky zabývaly problematikou a diferencemi zvláštních způsobů dokazování v trestním právu procesním. Pokud už se autoři zaměřovali na rozdíly v české (kontinentální) a „západní“ jurisdikci, zabývali se trestním řádem a procesem ve Spojených státech amerických. Kromě svého zájmu o trestní právo mne zaujalo, jak velké mohou být rozdíly mezi demokratickými zeměmi, které jsou všechny součástí Evropské unie, v přístupu k důkazním metodám a průběhu trestního řízení vůbec. Velká Británie, přestože je přirozeně považována za součást Evropy, prošla rozdílným historickým vývojem daným samozřejmě jejím geografickým umístěním, což se odrazilo v rozdílném vývoji právního systému. Během postupné tvorby této práce a studia odborné literatury jsem si také nemohla nevšimnout legislativních změn, kterými jak kontinentální, tak anglosaské právo v nedávné minulosti prošlo a stále prochází, postupné snahy státního aparátu získat stále větší pravomoc (nejen) v oblasti sběru informací a „moderního důkazního materiálu“, jako například biologických vzorků pro potřeby analýzy DNA. Analýza pachových stop či odposlech jsou metody dávno známé, ale technologický pokrok umožnil jejich snadné a rutinní využití, před pár desítkami let ještě nevídané. Proto jsem se také rozhodla těmto „moderním“ metodám věnovat zvláštní kapitulu, kde jsem se vyjádřila mimo jiné k možnostem jejich limitované kontroly a častého zneužití. Největší pozornost je stále věnována „klasickým“ metodám zvláštního způsobu dokazování: **rekognici, konfrontaci, prověrce na místě, rekonstrukci a vyšetřovacímu pokusu**, které tvoří a tvořit budou pevný základ sběru důkazů. Velkou část věnuji rekognici, která je mnohdy podceňována, ale která je v některých případech (zvláště násilných trestných činů, přepadení, znásilnění) jedinou možností identifikace a usvědčení pachatele. Doufám, že má práce přispěje k lepšímu pochopení zvláštních metod dokazování a jejich legislativních upravení a rozdílů v kontinentálním a anglosaském právu: k tomu, jak úkony v různých systémech probíhají, jak se liší pravomoci zúčastněných osob, jaké metody jsou preferovány, jaké jsou nejčastěji využívány a jak na ně hledí legislativy diskutovaných zemí.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ

2.1 Stručná historie trestního procesu v českých zemích

Kontinentální právo stojí na základech římského práva. I u něho se sice v počátcích vývoje projevovalo právo zvykové, obyčejové, ale největší vliv na vývoj kontinentálního práva má přirozená recepcí římského práva. V období rodových společností neexistovalo žádné právo. Způsobenou škodu si postižený nebo jeho rod hojili svépomocí na pachateli a jeho rodu. V tehdejší době byl rod odpovědný za činy svých příslušníků. Toto jednání mělo charakter msty, tudíž funkci represivní, ale plnilo také preventivní funkci, protože jedinci byli ve svém chování regulováni strachem z možných nepříznivých následků svého bezprávného jednání.¹

V období vzniku státu se už neuplatňovaly pouze obyčeje, jak tomu bylo doposud, ale dochází také k recepci římského práva (*legem Barbarorum*). Hlavním úkolem tohoto vznikajícího práva bylo chránit feudální vlastnictví, státní orgány a církve. Existovala přesná ustanovení proti deliktům v této oblasti. Naproti tomu např. násilné trestné činy nadále zůstávaly ponechány k potrestání svépomocí poškozeného nebo jeho rodiny. Postupem doby vývoj směřuje k potlačení omezení svépomoci, ale definitivně byla svépomoc zakázána až v 16. století zemskými zřízeními. Trestní iniciativa za skutky proti církvi náležela kněžím v roli veřejných žalobců, o potrestání pak rozhodoval kníže se svými úředníky. U většiny ostatních bezprávných jednání byla trestní iniciativa soukromá. Politicky významné záležitosti rozhodoval panovník na dvorských sjezdech, kde rozhodovalo celé shromáždění a panovník pouze předsedal. Běžné věci soudil panovník sám nebo s dvorem. Existovala také funkce dvorského sudího, kterému někdy panovník svěřoval pravomoc k souzení. Tento dvorský soud byl všeobecný. Řízení probíhalo ústně a česky. Běžně užívaný postup k dokázání viny či nevin obžalovaného byly „ordály“ neboli „boží soudy“. Většina trestního práva měla v této době ale soukromý charakter, který se projevoval buď svépomocí, nebo tím, že řízení se zahajovalo pouze na základě soukromé iniciativy poškozeného, který musel čin žalovat u panovníka. Jako tresty byly v této době užívány trest smrti, různé mrzačící tresty, konfiskace majetku, ztráta cti, pokuty.

¹ KADLECOVÁ, Marta. *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17.století*. 1.vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 199 s. ISBN 80-86861-83-x.

Spolu s rozmachem přemyslovského státu ve 13. století se u nás zvětšovala veřejná trestní iniciativa. Trestně-právními funkcemi byli od krále pověřováni někteří jeho velmoži nebo úředníci, podle toho se soudní pravomoc dělila na církevní, královskou, městskou a vrchnostenskou.²

Charakteristickým rysem českého procesu v době předhusitské byly veřejnost, ústnost, zásada projednací, soukromá iniciativa, důkazní řízení ordálové.³ V období stavovské monarchie bylo vytvořeno mnoho dalších trestních norem, které byly přidány k ustanovením starým. V této době existovaly tři základní okruhy vztahů, které byly chráněny trestním právem. Byly to: církev, stát a nejvyšší představitelé státu (úředníci). V této době byla trestní iniciativa u spousty trestných činů stále ještě soukromá, i když všeobecný trestní zájem státu byl už nesporný. Jako trestu začalo být používáno kromě předchozích také vězení. Řízení se lišilo v závislosti na tom, zda šlo o soud zemský, či městský. Městský proces byl jednodušší a rychlejší, byl hodně ovlivněn římským a kanonickým právem. U městských soudů byl rozlišen proces majetkový a proces trestní. Jako důkazy mohly být použity např. zemské desky, ohledání místa činu, přísaha, svědectví a listiny. Soudci měli rozsáhlou volnost při stanovování výše a druhu trestu.

Už od středověku bylo v našem trestním právu poměrně málo domácích prvků. Vlivy církevní a mezi nimi opět zvláště biblické, vlivy scholastického rozumování, působení německého práva ve městech i v oblastech selské kolonizace, cizí prvky v právu horním, lenním, viničném, univerzitním atd., od 16. století pak v širším měřítku recipování pojmů, distinkcí a trestů tzv. práva obecného na základech římských – to vše vedlo k tomu, že naše trestní právo, viděno historicky, vstupovalo do období pobělohorského jako mozaika velmi pestrá a velmi různorodá.

² KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. 1st ed. Prague: Karolinum, 2015, 239 s. ISBN 978-80-246-2860-8.

³ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměň. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s. ISBN 80-210-4056-4.

První „moderní“ trestní řád na území současného českého státu, takzvaný **Glaserův trestní řád**, se datuje již do roku 1873.⁴ Tento trestní řád platil až do roku 1950, kdy byl přijat zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení, roku 1956 byl poté přijat nový trestní zákon, který byl následně nahrazen trestním zákonem č. 140/1961 Sb., a zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Současné období trestního práva procesního tedy započalo přijetím zákona č. 141/1961 Sb. (TŘ), které následovalo po přijetí nové Ústavy v roce 1960 a legislativní expanzi.⁵ TŘ prošel od svého nabytí množstvím změn a novelizací, zatím poslední novelou byla novela číslo 86/2015 Sb., v účinnosti od 1. 6. 2015.⁶

Rozsáhlou novelou, která do TČ zakotvila nové zvláštní způsoby dokazování, byla **především novela č. 265/2001 Sb.**, v účinnosti od 1. 1. 2002. Zvláštní způsoby dokazování při vyšetřování TČ byly samozřejmě používány i před tímto datem, ale jejich provádění bylo odvozeno z jiných důkazních metod, zejména výslechu a ohledání místa TČ. Takto byly popsány jako zvláštní způsoby dokazování: **rekognice, konfrontace, проверка na místě, rekonstrukce a vyšetřovací pokus.**⁷

⁴ Výraznou postavou své doby byl český rodák Julius Glaser, renomovaný právní teoretik a politik. V šedesátých letech 19. století působil jako profesor trestního práva na univerzitě ve Vídni a v letech 1871-1879 byl ministrem spravedlnosti v Auerspergově vládě. Po odchodu z politiky zastával funkci generálního prokurátora vrchního soudního dvora ve Vídni. Měl hlavní podíl na reformě rakouského trestního řádu a vypracoval osnovu nového trestního zákoníku.

⁵ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

⁶ Novela č. 86/2015 Sb., kterou se mění zákon č. 279/2003 Sb., rozšiřuje podle Ministerstva spravedlnosti možnosti odčerpání majetku trestně stíhaným osobám a celkově zefektivní zajišťování tohoto majetku. Tím by mělo dojít ke zlepšení při uspokojování majetkoprávních nároků obětí trestné činnosti a zefektivnit a zlevnit by se měla také případná správa zajištěného majetku. Po vstupu novely v platnost, tedy od 1. 6. 2015, bude možné bez souhlasu obviněného prodat zajištěný majetek, který podléhá rychlé zkáze nebo rychle ztrácí na tržní hodnotě (např. elektronika, výpočetní technika). Důvodem pro rychlý prodej budou také nepřiměřené náklady na správu zajištěného majetku, které vznikají např. při placení parkovného u zabavených aut nebo při chovu zajištěných koní, prodávat se může i požadavek na zvláštní odbornou způsobilost pro výkon správy zajištěného majetku. Oproti stávajícím pravidlům ale nebude možné prodat majetek jen proto, že obviněný uprchl nebo se skrývá. viz <http://zpravy.alfa9.cz/absolutenm/templates/zprava.aspx?a=38983>

⁷ VLČEK, Eduard. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 3., nezměněn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s. ISBN 80-210-4056-4.

2.2 Stádia českého trestního řízení

Než zahájím popis zvláštních způsobů dokazování, což je těžištěm mé rigorózní práce, tak bych ráda stručně charakterizovala jednotlivé fáze trestního procesu. Tento úvod je dle mého názoru důležitý k hlubšímu pochopení následujících kapitol, týkajících se dokazování. Dokazování probíhá během všech stádií objasňování TČ, od sdělení obvinění, respektive poučení vyšetřované osoby, že je podezřelou z daného TČ, a přes vyšetřovací fáze řízení, až k HL. Ráda bych, aby výsledek této práce byl takový, aby si i laik udělal ucelenou představu o tom, jakými stádii trestní řízení prochází. Během výčtu upozorním jen na nejdůležitější momenty trestního řízení. Při popisu fází čerpám zejména z učebnic trestního práva procesního od pana profesora Jelínka, jehož knihy a komentáře k trestnímu řádu jsem společně s kolegy v praxi hodně využívala.

2.2.1 Přípravné řízení

České trestní řízení představuje tzv. reformovaný typ evropského kontinentálního procesu, pro nějž je typické předsoudní stádium trestního řízení.⁸

Přípravné řízení je prvním stádiem trestního řízení. Dle § 12 odst. 10 trestního řádu se přípravným řízením rozumí úsek trestního řízení od sepsání záznamů o zahájení úkonů trestního řízení policejním orgánem nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, anebo do jiného rozhodnutí ukončujícího přípravné řízení, zahrnující objasňování, prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.⁹

V průběhu této fáze by mělo být prověřeno podezření ze spáchání trestného činu a opatřeny podklady pro podání obžaloby, či rozhodnuto, zda má být od dalšího trestního stíhání upuštěno. Přípravné řízení brání tomu, aby před soud byly stavěny osoby, u kterých

⁸ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČTA. Trestní právo procesní. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, xliv, 1009 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: Trestní právo procesní 3.vydání. Praha: Leges, 2013, 494 n.

není dostatečné podezření, že mohou být pachateli TČ, a brání také tomu, aby před soudem byly projednávány kauzy, u nichž nejsou splněny alespoň minimální požadavky na objasnění věci ve smyslu podezření z trestného činu. Takto přípravné řízení chrání systém trestního soudnictví před zahlcením, ke kterému by jistě došlo při projednávání věcí, u kterých není dostatečně důkazně podloženo podezření ze spáchání trestného činu.

Podnětem k zahájení trestního řízení může být buď trestní oznámení nějaké osoby, nebo vlastní činnost orgánů činných v trestním řízení, která nasvědčuje tomu, že byl spáchán nějaký zločin, který je nutné prověřit. Policejní orgán provádí prověřování, jehož cílem je získat informace, a ty vyhodnocovat.

Rozlišujeme tři formy přípravného řízení:

- a) standardní přípravné řízení,
- b) rozšířené přípravné řízení – vyšetřování TČ, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud,
- c) zkrácené přípravné řízení (§ 179a) – řízení o nejméně závažných trestných činech, jeho smyslem má být vyhledat možné důkazy pro potřeby soudního řízení s cílem postavit obviněného v co nejkratší době před soud.

Významným subjektem přípravného řízení je státní zástupce, který má po celou dobu trestního řízení dominantní postavení. Podle § 2 odst. 3 je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. Státní zástupce dbá o zjištění trestných činů v přípravném řízení a o zachování zákonnosti přípravného řízení. Vykonává v přípravném řízení dozor a také se sám účastní prostřednictvím jednotlivých úkonů. Trestní řád přiznává státnímu zástupci řadu oprávnění, např. rozhodování o použití některých operativně pátracích prostředků, rozhoduje o způsobu ukončení přípravného řízení, sjednává v přípravném řízení dohodu o vině a trestu a má další oprávnění.

Přípravné řízení má dva časové úseky:

a) **Postup před zahájením trestního stíhání** zahrnující objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán TČ (§ 158 – 159b).

V tomto stádiu mohou policejní orgán nebo státní zástupce provádět neodkladné a neopakovatelné úkony. **Neodkladný úkon** je úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Jedná se např. výslech svědka, který umírá, je vážně nemocen, odjíždí na dlouhou dobu do ciziny; ohledání místa činu; zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu; prohlídka těla a odběr krve nebo jiný podobný úkon apod. Neodkladný úkon se vztahuje k okamžiku zahájení trestního stíhání.

Neopakovatelný úkon je úkon, který nebude možné v řízení před soudem provést, např. rekognice.

Pokud prověření podnětu ukáže, že nejsou předpoklady pro zahájení trestního stíhání, tak se trestní stíhání nezahájí a věc se:

- **odevzdá jinému orgánu (§ 159a),**

nebo

- **odloží (§ 159, 159a).**

Trestní řád zná institut **dočasného odložení trestního stíhání (§ 159b odst. 1)**, kdy policejní orgán se souhlasem státního zástupce může dočasně odložit zahájení trestního stíhání na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce. Tato lhůta může být i opakovaně prodloužena, a to vždy maximálně o dva měsíce. Tento institut se uplatní zejména v případech, kdy je třeba objasnit trestnou činnost spáchanou ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo jiného úmyslného trestného činu nebo zjištění pachatelů.

b) **Vyšetřování** zahrnující úsek od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, sjednání dohody o vině a trestu, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení návrhu na potrestání, odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých nebo schválení narovnání před podáním obžaloby (§ 160 – 179).

Zahájení trestního stíhání - § 160

Trestní stíhání se zahájí, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba (postačuje vyšší stupeň pravděpodobnosti), a zahájení nebrání okolnost vylučující zahájení trestního stíhání. Zahájit trestní stíhání je oprávněn policejní orgán, resp. státní zástupce. Trestní stíhání se zahajuje vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání, proti němuž je přípustná stížnost.

Dokazování od okamžiku trestního stíhání se vždy musí týkat skutku, pro který bylo sděleno obvinění, takže lze dokazovat jen ty skutečnosti, které se mohou vztahovat k tomuto skutku. Pokud se zjistí, že se obviněný dopustil dalšího skutku, který není uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání, tak se obviněnému musí sdělit obvinění pro nový skutek.

Pokud policejní orgán ukončil vyšetřování a jeho výsledky postačují k podání obžaloby, (trestní řád stanoví lhůty dva, tři a šest měsíců od zahájení trestního stíhání podle příslušnosti soudu), umožní obviněnému, obhájci a poškozenému, který podal návrh na náhradu škody, v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování; na tuto možnost je upozorní nejméně tři dny předem. Uvedenou lhůtu lze se souhlasem obviněného, obhájce a poškozeného zkrátit.

Rozhodnutí o věci:

A) Podání obžaloby

V českém trestním řízení může podat obžalobu a zastupovat ji v řízení před soudem výlučně státní zástupce. Podle § 176 státní zástupce podá obžalobu, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. Podáním a zastupováním obžaloby u soudu plní státní zástupce funkci veřejného žalobce.

B) Návrh na ochranné opatření

Státní zástupce může uzavřít přípravné řízení návrhem na ochranné opatření (§ 178), jestliže jsou pro to splněny zákonné předpoklady.

C) Podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání

D) Zastavení trestního stíhání (§ 172)

Zastavení trestního stíhání je jedním ze způsobů meritorního vyřízení věci, ve které bylo zahájeno trestní stíhání. Zastavení trestního stíhání má formu usnesení. **Zastavit trestní stíhání lze jen pro skutek, pro který se trestní stíhání vede. Zastavení trestního stíhání určité osoby má podobné účinky jako zprošťující rozsudek.**

Obligatorní důvody zastavení trestního stíhání jsou dle § 172 odst.1 tyto:

- Je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede.
- Není-li tento skutek trestným činem a není důvod pro postoupení věci.
- Není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný.
- Je-li trestní stíhání nepřípustné (dle § 11 odst.1).
- Nebyl-li obviněný v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný.
- Zanikla-li trestnost činu.

Státní zástupce může trestní stíhání zastavit i na základě fakultativních důvodů, např. § 172 odst. 2 písm. a), b), c). Usnesení o zastavení trestního stíhání doručí státní zástupce do pěti dnů od právní moci Nejvyššímu státnímu zastupitelství (§ 173a, § 174a). Nejvyšší státní zástupce může do dvou měsíců od právní moci zrušit nezákonné usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání.

E) Přerušování trestního stíhání (§ 173 odst. 1, 2)

Pomine-li důvod přerušování (např. duševní porucha obviněného), v trestním stíhání se pokračuje.

F) Postoupení věci (§ 171)

Postoupit věc lze jinému orgánu, ukazují-li výsledky vyšetřování, že nejde o trestný čin, ale o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přestupek nebo kárné provinění. Státní zástupce musí uvážit, zda jiný příslušný orgán může vůbec o přestupku nebo kárném provinění rozhodnout a zda je tedy postoupení věci účelné.

G) Vrácení věci k doplnění (§ 174 odst. 2)

Státní zástupce může po předání věci policejním orgánem vrátit věc zpět se svými pokyny k doplnění. Po skončení doplnění policejní orgán umožní všem oprávněným osobám prostudovat trestní spis.

H) Sjednání dohody o vině a trestu (§ 175a)

Tento institut byl zaveden do trestního řádu novelou č. 193/2012 Sb., s účinností od 1. 9. 2012. Podstatou je uzavření dohody mezi státním zástupcem a obviněným o způsobu ukončení trestní věci, kdy je nutný souhlas soudu. Obviněný se tím vzdává práva na projednání své věci před soudem v hlavním líčení a soud mu uloží trest bez dokazování viny, trestu a okolností důležitých pro rozhodnutí o náhradě škody. Sjednat dohodu o vině a trestu nelze v řízení ve věci mladistvého, který nedovršil 18 let. Náležitosti dohody dále upravuje § 175a odst. 6 TR.¹⁰

2.2.2 Předběžné projednání obžaloby

Pokud přípravné řízení skončilo podáním obžaloby, následuje předběžné projednání obžaloby. Jejím cílem je přezkoumat obžalobu podle obsahu, zjistit, zda výsledky vyšetřování jsou spolehlivým podkladem pro soud a zda bylo přípravné řízení vedeno zákonným způsobem. Jde o kontrolní mechanismus, který má zaručit, že před soudem nebudou projednávány věci, u kterých obžaloba projednání před soudem neumožňuje, např. protože byla porušena některá ustanovení zákona. Předběžné projednání obžaloby probíhá v neveřejném zasedání, ale lze připustit i zasedání veřejné. Pokud soud zjistí, že obžaloba trpí vadami, vrátí ji státnímu zástupci, aby vady odstranil. Při řízeních před samosoudcem se nepředběžné projednání obžaloby nekoná, ale samosoudce žalobu zkoumá z nestejných hledisek. Pokud obžaloba splňuje všechna zákonná kritéria, nařídí předseda senátu hlavní líčení. V opačném případě může předseda senátu nařídit postoupení věci nebo zastavení trestního stíhání.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: Trestní právo procesní 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 537 n.

2.2.3 Hlavní líčení

Hlavní líčení se může konat, pokud byla státním zástupcem podaná obžaloba. Jedná se o obligatorní a nejdůležitější stádium celého trestního řízení, často bývá nazýváno jádrem trestního řízení. Uplatňují se v něm v nejširší míře všechny zásady trestního řízení, zejména zásada obžalovací, oficiality, vyhledávací, zásady veřejnosti, ústnosti, bezprostřednosti, volného hodnocení důkazů apod. Cílem hlavního líčení je rozhodnout o vině a trestu v souvislosti s podanou obžalobou, a to v co možná nejkratší době, pokud možno bez odročení. Průběh hlavního líčení je tedy v zásadě určen zásadou obžalovací, kdy právo disponovat s ní má pouze státní zástupce, ovšem po zahájení hlavního líčení už není oprávněn sám o sobě disponovat podanou obžalobou. V této fázi ji může vzít zpět jen tehdy, pokud obžalovaný netrvá na pokračování řízení. Zpětvzetí obžaloby státním zástupcem se souhlasem obžalovaného je však ještě možné, a to dokonce až do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě.

Před samotným hlavním líčením je obžalovanému doručena kopie obžaloby a jsou k hlavnímu líčení předvoláni svědci. Hlavní líčení má kontradiktorní charakter, probíhá jako spor dvou procesně rovnoprávných stran. Rozhoduje buď senát, nebo samosoudce. Hlavní líčení probíhá veřejně, ale v určitých případech může probíhat část líčení nebo i celé neveřejně. Cílem hlavního líčení je prokázat, zda existují skutečnosti uvedené v obžalobě a zda na základě těchto skutečností lze rozhodnout o vině a následném trestu pro obžalovaného. Toto se děje na základě dokazování, provádění a hodnocení důkazů. Dokazování provádí nejen předseda senátu, ale mohou ho provádět také přísedící nebo státní zástupce. Pouze takové důkazy, které byly provedeny v hlavním líčení, mohou být podkladem pro rozhodování soudu. Pokud po skončení dokazování nenavrhuje žádná ze stran další důkazy, dostanou obě strany prostor k závěrečné řeči. Ta již nepatří mezi důkazy, protože dokazování bylo skončeno, strany v ní pouze shrnují skutkovou i právní stránku věci a případně uvádí okolnosti týkající se případného uložení trestu. Poslední fází hlavního líčení je rozhodnutí soudu o podané obžalobě a návrhu na potrestání. Jedná se o nejvýznamnější procesní úkon celého trestního řízení. Toto rozhodnutí soudu musí být v souladu s principem obžalovacím, to znamená, že soud může rozhodovat pouze o tom skutku obžalovaného, který je popsán obžalobě. Pokud by se ukázalo v průběhu řízení, že okolnosti vedou k podstatné změně případu, může soudce vrátit případ k došetření státnímu zástupci. Rozhodnutí soudu může být několika druhů. Jednak se může jednat o meritorní rozhodnutí (nejčastější je

rozsudek), může se jednat o rozhodnutí zatímní povahy (tato rozhodnutí nejsou konečným rozhodnutím ve věci, je to např. usnesení o přerušení trestního stíhání) a nebo se může jednat o rozhodnutí specifické povahy (toto rozhodnutí má mezitímní povahu, ale po uplynutí určité doby se může stát rozhodnutím meritorním, např. usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání).

2.2.4 Opravné řízení

Důvodem existence opravných prostředků je napravit chyby, konkrétně napravit vadné rozhodnutí v trestním řízení. Opravné prostředky existují ve všech fázích trestního procesu jak v přípravném řízení, tak ve stádiu soudního řízení. Opravné řízení spočívá v přezkoumání rozhodnutí, a to buď orgánem stejného druhu, nebo orgánem jiného druhu. V trestním řádu jsou zakotveny tyto opravné prostředky: odvolání, stížnost, odpor, dovolání, stížnost pro porušení zákona, obnova řízení. Podle toho, zda napadané rozhodnutí už nabylo právní moci, nebo ne, rozlišujeme opravné prostředky **řádné** (pro rozhodnutí, která dosud nenabyla právní moci) a opravné prostředky **mimořádné** (pro rozhodnutí, která nabyla právní moci).

Odvolání je řádný opravný prostředek proti rozsudku soudu prvního stupně. Napadený rozsudek je přezkoumáván z hlediska skutkového i právního. Odvolání mohou podat: státní zástupce, obžalovaný, osoby se samostatným odvolacím právem (např. příbuzní obžalovaného), poškozený, zúčastněné osoby, orgán sociálně právní ochrany dětí. O odvolání rozhoduje soud vyššího stupně. Stížnost je opravný prostředek proti usnesením všech orgánů činných v trestním řízení. Tedy proti usnesením policejního orgánu, státního zástupce a soudu. Stížností lze napadnout pouze usnesení, na žádný jiný typ rozhodnutí je nelze použít.

Odpor je opravný prostředek, který lze použít proti trestnímu příkazu. Včas podaný odpor ruší trestní příkaz a ve věci je nařízeno hlavní líčení. Dovolání je mimořádný opravný prostředek, napadají se jím soudní rozhodnutí soudů druhého stupně, která již nabyla právní moci. Dovolání je možné podat pouze pro taxativně stanovený výčet rozhodnutí ve věci samé, mohou ho podat pouze státní zástupce a obviněný, rozhoduje o něm Nejvyšší soud. Stížnost pro porušení zákona je také mimořádným opravným prostředkem, podává se proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, kterým byl porušen zákon, nebo které bylo rozhodnuto na základě vadného postupu řízení, oprávněn podat ho je pouze ministr spravedlnosti u Nejvyššího soudu. Obnova řízení je dalším z mimořádných opravných

prostředků, který směřuje proti skutkovým vadám a nedostatkům pravomocných rozhodnutí. Rozhodnutí, proti kterým může být podána, jsou taxativně vymezena v zákoně. Obnova řízení je povolena, pokud se prokážou nové skutečnosti ve věci, nové důkazy ve věci anebo pokud se prokáže, že orgány činné v trestním řízení porušily jednáním naplňujícím skutkovou podstatu trestného činu své pravomoci. Tento návrh může podat státní zástupce nebo obviněný, rozhoduje o něm soud, který věc rozhodoval v prvním stupni.

3 METODY ZVLÁŠTNÍHO ZPŮSOBU DOKAZOVÁNÍ

3.1 Dokazování v trestním řízení

Dokazování je upraveno dle § 89 TŘ a rozumí se jím zákonem upravený postup OČTŘ, jehož úkolem je umožnit těmto orgánům poznání skutečností důležitých pro jejich rozhodnutí. Význam dokazování spočívá především v tom, že výlučně prostřednictvím dokazování jsou orgány činné v trestním řízení oprávněny opatřit si skutkový podklad pro rozhodnutí ve věci, popřípadě pro jiný postup. Skutek, v němž je spatřován trestný čin, je předmětem dokazování v TŘ.

Hlavním úkolem dokazování v trestním řízení je zjistit, jestli se tento skutek opravdu stal, zda je trestným činem a kdo je jeho pachatelem. V této souvislosti je pak třeba zjistit okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. Účelem dokazování je zjistit skutkový stav věci, o kterém jsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.

Dokazování obecně je tedy jedno ze stěžejních stádií trestního řízení, dokazováním v obecné rovině dále rozumíme možnost důkazy v rámci trestního řízení vyhledat, provést je a tyto zjištěné poznatky procesně zajistit, prověřit a zhodnotit.

Dle § 89 TŘ je v trestním stíhání nezbytné dokazovat především:¹¹

- zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,
- zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,
- podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu,
- podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,
- podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení,
- okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

¹¹ Fenyk, J., Hlaváček, J., Kroulík, P.: Některé zvláštní způsoby dokazování (3. pokračování) Kriminalistický sborník, ročník LIII, č. 1/2009.

Druhy důkazních prostředků:¹²

- a) Výpověď obviněného (§ 90 - § 95 TŘ).
- b) Výslech svědka (§ 97 - § 104 TŘ).
- c) Znalecký posudek (§ 105 - § 111 TŘ)
- d) Věcné a listinné důkazy (§ 112 TŘ).
- e) Ohledání (§ 113 - § 118 TŘ).

Druhy zvláštních způsobů dokazování:

- a) Konfrontace (§ 104a TŘ).
- b) Rekognice (§ 104b, resp. § 93 odst. 2 TŘ).
- c) Vyšetřovací pokus (§ 104c TŘ).
- d) Rekonstrukce (§ 104d TŘ).
- e) Prověrka na místě (§ 104e TŘ).

Metody zvláštního způsobu dokazování jsou upraveny v § 104 a - e TŘ a byly zavedeny novelou zákonem č. 261/2001 Sb. Původní TŘ z roku 1961 obsahuje pouze rámcové úpravy konfrontace a rekognice jako modifikace výslechu, metody zvláštního způsobu dokazování tak, jak je známe dnes, byly používány na základě § 89 odst. 2 věty TŘ, podle kterého „*za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci*“.

TŘ obsahuje v ustanovení § 89 odst. 2 TŘ pouze demonstrativní výčet důkazních prostředků. Proto i takové kriminalistické metody, které nejsou v TŘ regulovány, ale které přesto, pokud vyhovují legálním kritériím, je třeba pokládat za přípustné důkazní prostředky; toto stanovisko je všeobecně akceptováno i judikaturou.¹³ Přestože požadavku přípustnosti vyhovují i ty kriminalistické metody, které nejsou výslovně upraveny právními předpisy,

¹² JELÍNEK, J. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, Leges, 2011, ISBN 9788087212998.

¹³ KONRÁD, J. *Některé zvláštní způsoby dokazování – kriminalistické problémy teorie a praxe*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 77- 80. ISBN 978-80-7251-441-0.

nejsou rozhodně přípustné všechny myslitelné metody a prostředky poznání. Je jisté, že některé metody, které jsou někdy navrhovány k potírání kriminality, nejsou vhodné, protože neposkytují věrohodné výsledky nebo odporují jiným uznávaným principům činnosti státních orgánů. O přípustnosti některých metod se vedou v legislativě spory, např. o „detektoru lži“ nebo o výsledku v hypnóze, příkladem zjevně nepřipustných metod je fyzický nátlak, nebo dokonce mučení. *“Výsledky vyšetření na tzv. detektoru lži nemůže soud použít jako důkaz při rozhodování trestní věci. (8/93)”*¹⁴

Za přípustné lze považovat pouze ty metody, které respektují základní zásady trestního řízení, které nejsou právními předpisy výslovně zakázány (jako jsou např. důkazy získané nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení - viz § 89 odst. 3 TŘ), a metody, při jejichž aplikaci jsou analogicky dodržovány záruky zákonnosti, stanovené zákonem pro provádění podobných, výslovně upravených metod. Některé metody, používané v kriminalistické praxi, nezasahují do sféry občanských práv a svobod, jejich aplikace nemůže vést ke kolizi různých zájmů a nevyvolává žádné externí právní následky. Příkladem jsou metody abstraktního myšlení (analýza, syntéza apod.), metoda geneze vyšetřovacích verzí a plánování vyšetřování. Také znalecké metody se vymykají režimu zákonnosti, jak je chápán právní teorií, protože znalec nefiguruje v trestním řízení jako státní orgán. Ostatní hlediska přípustnosti se však plně vztahují i na tyto druhy metod, a proto je zcela oprávněný požadavek kritického hodnocení všech aplikovaných kriminalistických metod.

Zákon upravuje v jednotlivých ustanoveních procesní podmínky provedení tzv. „zvláštních“ důkazních prostředků. Kromě trestně procesní povahy jsou tyto považovány za metody kriminalistické praktické činnosti, zejména pokud jde o plánování, taktiku provedení a jejich dokumentaci, která je upravena novelou trestního řádu v ustanovení § 55 odst. 3.¹⁵ Kriminalistické metody obecně, tedy i ve zvláštním způsobu dokazování, musí respektovat obecné principy, na nichž je založena činnost státních orgánů v demokratickém právním státě. Takové obecné principy nalezneme zpravidla formulovány v Listině, ústavních předpisech a v teorii státu a práva. Patří mezi ně např. šetření občanských práv a svobod, rovnost občanů před zákonem, demokratický a právní charakter státních činností, pokud je nutné překonání odporu osoby v souvislosti se získáním důkazního materiálu, v případech

¹⁴ JELÍNEK Jiří a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 6. vydání, Leges.2016, 755n.

¹⁵ NĚMEC, J. et al. *Kriminalistická dokumentace*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 2009.

taxativně vyjmenovaných v TR, musí být použity pouze přiměřené prostředky. Metody dokazování musejí spolehlivě vést k poznání pravdy, OČTR nesou v tomto ohledu značnou společenskou odpovědnost, neboť negativní důsledky chybných závěrů, ať již v podobě nepotrestaného TČ nebo v podobě nespravedlivého stíhání nevinného občana, jsou samozřejmě nežádoucí, nejen proto, že povzbuzují k recidivě, ale jsou popřením základní ideje právního státu.¹⁶ Zvláštní druhy dokumentace se uplatní hlavně v expertizní činnosti, jde o dokumentaci různých laboratorních postupů, výsledků laboratorních zkoumání apod. Dokumentaci tvoří např. grafické záznamy z různých přístrojů (plynových chromatografů, spektrofotometrů apod.), zápisy o průběhu a změnách teplot při různých experimentech, o průběhu aglutinací při biologických zkoumáních a další. Pořízení důkazního materiálu je zčásti záležitostí vyšetřovatele, zčásti odborníka nebo znalce. Tak např. ukázky písma ve formě osobních písemností nebo účetních dokladů zajistí vyšetřovatel při domovní nebo osobní prohlídce. Naproti tomu pokusné stopy (např. vystřelení pokusných střel z pistole) obstarává odborník nebo znalec v laboratorních podmínkách. Podrobné pracovní návody jsou obsahem metodik jednotlivých druhů expertiz.

Obstarání podpurného materiálu je povinností vyšetřovatele. Jsou to například protokoly o ohledání místa činu, z nichž vyplývá, za jakých okolností byla nalezena stopa a prověřovaný objekt a jakým povětrnostním vlivům byly vystaveny, výňatky z protokolu o výsledku obviněného s údaji o tom, že ztotožňovaný objekt byl častěji používán ještě po spáchání trestného činu, záznam o pořizování srovnávacího materiálu (např. o tom, že obviněný při zkoušce písma psal nezvykle pomalu). Tyto informace jsou důležité pro správné hodnocení identifikačních znaků znalcem.

Nutnou součástí každého důkazního procesu majícího právní relevanci je dokumentace průběhu jednotlivých fází i výsledků nejrůznějších úkonů. Je nezbytné dokumentovat nejrůznější výsledky kriminalistických důkazních metod a mnohdy i postup, který k těmto výsledkům vedl. K dokumentování jednotlivých postupů a výsledků je možné využít různé dokumentační metody, které se volí tak, aby poskytly pokud možno co nejpřesnější a nejucelenější informace o dokumentovaných skutečnostech. Dokumentace umožňuje i osobám, které nebyly přítomny při jejím zhotovování, učinit si jasnou a přesnou představu o podchycených faktech.¹⁷

¹⁶ Orgány činnými v trestním řízení se rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán. Blíže jsou tyto složky osvětleny v § 12 odst. 1 až 5 a v § 161 TR.

¹⁷ ZPPP č. 100/2001 ke kriminalistickotechnické činnosti Policie ČR ve znění ZP PP č. 84/2004.

Správná kriminalistická dokumentace musí splňovat tyto základní požadavky:

- věrně zobrazit materiální situaci místa kriminalisticky relevantní události nebo objasňování a vyšetřování,
- umožnit názornou představu o všech zadokumentovaných okolnostech subjektům, které budou dokumentaci později využívat,
- umožnit obnovení situace v případech, kdy je nutné konkrétní situaci obnovit a zajistit její shodnost se situací původní,
- poskytnout správný obraz o průběhu a výsledku prováděných úkonů a činností v čase, prostoru a v daných podmínkách,
- zafixovat použité metody, způsoby a prostředky.

Za základní zásady dokumentace je třeba pokládat: včasnost a trvalost fixace informací, nenahraditelnost, objektivnost, účinnost pro objasnění TČ. Protokol je vždy základní formou dokumentace. Jeho procesní náležitosti upravuje § 55 a § 55a TŘ. Obsahuje původně slovní, do písemné podoby převedený popis protokolované události, v kriminalistické praxi potom nejčastěji protokolaci průběhu jednotlivých kriminalistických metod. V protokolu jsou zprostředkovaně zachyceny skutečnosti, fakta a okolnosti pozorované a vnímané osobou provádějící protokolaci. Je třeba si uvědomit, že při vytváření protokolu se negativně (obdobně jako při tvorbě úředního nebo laického portrétu) projevují problémy spojené s převodem optického či jiného smyslového vjemu do slovní podoby. Slovní vyjádření v protokolu proto není s to plně vystihnout realitu ve všech jejích detailech (např. nelze zcela přesně slovně popsat tvar krevních stop, tvar deformovaných částí motorových vozidel a další).

Základními požadavky na protokolaci je, aby popisované informace byly zachyceny přesně, jasně a bez subjektivních závěrů sestavovatele a aby protokolace byla **cílevědomá, úplná, systematická a objektivní**. S protokolací se lze v kriminalistické praxi setkat velmi často. Zcela nezbytná je při ohledání místa činu, při výslechu, konfrontaci, při různých druzích prohlídek, prověrce na místě, rekognici, rekonstrukci, vyšetřovacím pokusu.

3.2 Rekognice

Termín rekognice pochází z latinského *recognitio* a znamená *rozpoznání* nebo stvrzení. Dalším termínem, který se však již dnes v kriminalistice nepoužívá, je *agnoskování* nebo *agnoskace*, který lingvisté používají k vyjádření procesu identifikace osob nebo věcí. V Ottově slovníku naučném z konce 19. století se můžeme dočíst, že „*Agnoskování v řízení trestním jest prostředek řádem trestním za tím účelem předepsaný, aby byla zjištěna totožnost osob neb věcí, což se děje tím, že se osoba představí aneb věc předloží těm, kdož ji znají a z vlastního názoru o ní výpověď dát mohou*“.¹⁸ Termínem agnoskace se označovaly v říšském trestním řádu následující úkony:

- zjišťování totožnosti neznámých mrtvol (dnešní zvláštní případ rekognice),
- zjištění, zda je obviněná osoba totožná s osobou pachatele (dnešní rekognice),
- při konfrontaci osob (dnešní konfrontace),
- zjištění majitele věcí použitých při spáchání TČ,
- zjištění, zda nalezené věci pocházejí z trestné činnosti,
- zjištění, zda trestný čin byl spáchán zajištěným nástrojem (dnešní vyšetřovací pokus),
- zjištění majitele věcí nalezených při domovních prohlídkách.

Tato ustanovení říšského trestního řádu (zákon 119/1873 Ř TŘ) byla v tehdejší Československu platná až do roku 1950, je tedy pochopitelné, že pod pojem agnoskování byly zahrnuty znalecké metody a v podstatě všechny způsoby znovurozpoznávání vzhledem k tomu, že v té době byly teprve kladeny základy moderní kriminalistické vědy. Spolu s kriminalistikou samotnou se rozvíjel i její pojmový aparát, místo termínu **agnoskace** se v polovině 20. století vžil pro proces identifikace osob a věcí poznávající osobou termín konfrontace. Identifikace osob a věcí byla upravena jako procesní úkon dle § 168 Ř TŘ spolu s konfrontací jako: „*Je-li třeba, aby svědek poznal osoby nebo věci, buďtež mu přiměřeným způsobem představeny nebo předloženy; svědek však budiž napřed vyzván, aby je přesně popsal a uvedl jejich rozpoznávací znaky.*” Tato definice odpovídá přibližně i dnešnímu pojetí rekognice, včetně zmínky o nutnosti předchozího výslechu poznávající osoby ohledně charakteristik poznávané osoby nebo předmětu; a „*Nesouhlasí-li výpovědi svědků mezi sebou*

¹⁸ Ottův slovník naučný I. díl. Praha: Nakladatel a vydavatel J.Otto, 1888, s. 453.

v závažných okolnostech, může je vyšetřující soudce postavit tváří v tvář.", což přesně odpovídá dnešnímu výkladu konfrontace. Názory kriminalistů tehdejší doby byly pravděpodobně ovlivněny výkladem části zákona 119/1873 Ř TŘ o výslechu svědků. Zákodníci považovali identifikaci osob a svědků na základě paměti poznávající osoby za druh výslechu, při kterém se měla předváděná osoba či věc poznávajícímu předvést či předložit, odtud termín **konfrontace**. K tomuto názoru dospěli Konrád a Veselá na základě studia tehdejší legislativy a právní literatury (Konrád a Veselá, 2008). Tak např. tehdejší známý kriminalista J. Šejnoha při kritice nedostatků protokolování výslechu uvádí: „*Předně bývá po konfrontaci do protokolu zanášen pozitivní její výsledek, že svědek poznal X.Y.*“ (Šejnoha 1936).¹⁹ Další známý kriminalista té doby V. Čelanský v komentáři na známý proces s vrahy M. Vörösmartyové²⁰ z roku 1928 kritizoval tehdejší provedení rekognice: „*Proto bylo přikročeno ke konfrontaci, při níž svědek E. poznal Michalka i Sikorského a dále určité prohlásil, že poznává též Klepetáře jako čtvrtého ze společnosti. To znamenalo pro soud vyvrácení tvrzení Klepetáře i Michalka, že Klepetář na Slovensku nebyl*“.²¹ Ve své kritice tehdejšího provedení identifikace osob na základě předvedení či ukázání jednoho objektu, či ukázání více než jedné podezřelé osoby najednou poukázal na nevěrohodnost takového úkonu.²² Provedení rekognice jako ukázání podezřelé osoby mezi figuranty zmínil i R. Košťák, když formuloval doporučení provedení konfrontace jako identifikace osoby (dnešní rekognice) dítětem či nezletilou osobou takto: „*Jde-li o konfrontaci k znovupoznání osoby, nemá být dítě stavěno oné osobě tváří v tvář, poněvadž by snadno podlehl jejímu vlivu (třeba jen pohledem). Rovněž nesmí být dítěti ukázána jediná osoba s otázkou, zda v ní poznává osobu hledanou. To by bylo jednáním sugestivním. Dítěti musíme představití najednou několik osob a žádati, aby vyhledalo osobu, která přichází v úvahu*“.²³ Tato definice vcelku odpovídá dnešnímu popisu rekognice, resp. skryté rekognice. V tehdejší praxi byla ale poznávající osoba skutečně konfrontována s jednou osobou za účelem její identifikace, což

¹⁹ ŠEJNOHA, Josef. System kriminalistického vzdělání. Praha: F. Kodým, 1936, s. 555.

²⁰ V roce 1928 proběhl proces s novináři Janem Michalkem, Mikulášem Sikorským a spisovatelem Janem Klepetářem, kteří v roce 1928 v Tatrách brutálně zavraždili tehdejší Michalkovu přítelkyni M. Vörösmartyovou. Michalko i Sikorský se k vraždě přiznali, ne tak Klepetář, který byl později omilostněn. Jednalo se o jeden z největších procesů tehdejší předmnichovské republiky.

²¹ ČELANSKÝ, Vítězslav. Moderní metody vyšetřování bezpečnostní služby. Praha: A. Nerubert, 1932. s. 246.

²² Čelanského monografie z roku 1932 vyvolávala vždy mezi odbornou veřejností rozporuplné reakce, neboť autor v ní mimo jiné popisuje různé formy psychického nátlaku, hypnózu a narkoanalýzu.

²³ KOŠTÁK, Rudolf. Učebnice pátrací taktiky. Praha: Státní tiskárna, 1935, 245 s.

nejspíše vedlo k celé řadě justičních přehmatů. Výše uvedení autoři (Šejnoha, Čelanský, Košťák) byli nejspíše prvními autory kriminalistické literatury, kteří se vážněji začali zabývat podkladem metodiky identifikace osob v kriminalistické praxi, a položili tak základy pozdější moderní rekognice. V polovině dvacátého století byla rekognice upravena podle tehdejšího trestního řádu dle § 113 zákona č. 87/1950 Sb takto: „*Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve prokurátor svědka, aby ji popsal, teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána.*” Jednalo se tedy o předvedení jedné osoby – podezřelého před poznávanou osobu.

Podobně byla dle odst. 2 § 113 tehdejšího trestního řádu upravena identifikace osob a věcí obviněným. Celý úkon je považován za formu **výslechu** a zákon hovoří o předvedení poznávaného objektu před poznávajícího v jednotném čísle, což se stávalo terčem kritiky kriminalistů. Na toto reaguje legislativa v roce 1956 v ustanovení §110 odst. 3 TrŘ a § 102 odst. 3 trestního řádu zákona 64/1956 Sb. o trestním řízení soudním úpravou postupů při identifikaci osob a věcí takto: „*Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve vyslýchající svědka, aby ji popsal, teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi téhož druhu.*“ Z této definice je vidět, že zákonodárci stále považují „rekognici“ za druh výslechu, přidávají však do znění další podmínku, a to přítomnost dalších osob/věcí spolu s poznávanou poté, co byl svědek vyslechnut ohledně charakteristik poznávaného objektu. Další učebnice z padesátých let se stále odkazují k rekognici jako k formě konfrontace, nejspíše pod vlivem tehdejší legislativy, jako například učebnice kriminalistiky od kolektivu autorů z roku 1954, kde se doslova píše: „*Jde-li o konfrontaci k znovupoznání osoby...*“²⁴

Přelomovým v oblasti upravení praktického provedení rekognice se zdá být článek z roku 1960 nazvaný „Praktické využití poznávacích svědků“, kde autor definuje a zdůvodňuje užití termínu „poznávací svědek“ a vysvětluje jejich význam při odhalování pachatelů TČ.²⁵ Autor se dále ve článku věnuje doporučením ohledně provedení vlastního úkonu identifikace osob a věcí, které podkládá případy z praxe. Zdůrazňuje zjištění identifikačních znaků poznávaného objektu od svědka před vlastní rekognicí, zaobírá se identifikací pachatelů podle fotografií ve foto albech zločinců a využití svědků k přímé identifikaci podezřelých osob. V článku uvádí tři způsoby identifikace: je to poznání podle fotografií, konfrontace a utajené poznání.

²⁴ Němec, B. a kol. Základy kriminalistiky. Praha: MV-HS VB, 1954. s. 319.

²⁵ Opravil, M. Praktické využití poznávacích svědků. Kriminalistický sborník č. 3/1960. s. 106 - 119.

Tyto tři způsoby Opravil popisuje takto:

„K přímému poznání osoby podle předložené fotografie přistupujeme tehdy, jestliže jakékoliv, ale hlavně operativní důvody zabraňují provedení přímé konfrontace nebo poznání jiného druhu, je-li poznávaná osoba mimo území ČSR nebo je značně vzdálená od místa pobytu poznávacího svědka. Při tomto způsobu poznání je třeba brát v úvahu již vzpomenutou skutečnost, že totiž fotografie není mnohdy dostatečně věrným obrazem skutečného vzhledu poznávané osoby nebo je již staršího data.

Konfrontace, nebo-li přímé poznání osoby v bezprostředním a osobním styku, je pochopitelně nejvýhodnějším poznáním vůbec. Poznávací svědek má všechny podmínky k tomu, aby jeho paměť mohla srovnávat jemu známé skutečnosti uváděného popisu s originální předlohou, tj. poznávanou osobou. Výsledkem konfrontace je samozřejmě buď kvalitní poznání, nebo vyloučení podezřelé osoby.

Utajené poznání je využíváno hlavně v operativní práci, a to tehdy, jestliže chceme poznávacímu svědkovi ukázat poznávanou osobu ve skutečnosti, při chůzi apod. Tento způsob přímého poznání má ještě další výhodu, která mnohdy bude i přímým důvodem k užití tohoto způsobu, a sice proto, že poznávaná osoba nemá tušení, že je někým pozorována, a že je tudíž předmětem zájmu poznávacího svědka“.

Jedná se tedy v podstatě o definici úkonů rekognice dle fotografií, rekognice a externí rekognice, jak ji známe dnes.

V roce 1961 byl přijat nový trestní řád zákonem 141/1961 Sb., kde je v odst 3. § 93 komentováno k rekognici slovy: *„Má-li se výsledkem zjistit totožnost nějaké osoby nebo věci, vyzve se obviněný, aby ji popsal; teprve pak mu má být osoba nebo věc ukázána, a to zpravidla mezi několika osobami nebo několika věcmi stejného druhu.“* Dalším příspěvkem v této oblasti byla série článků od J. Poláčka a J. Soukupa z roku 1964, kteří se zabývali především psychologickými aspekty opětovné identifikace, článek byl nazván *„Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věci podle údajů svědků“*.²⁶ Autoři se v článku nejdříve zabývají psychologii výslechu a poté rozebírají psychologii rekognice, kterou nazývají konfrontace. Zaměřují se na omyly během identifikace, a to jak na neúmyslné mylné závěry, tak na vědomé lži poznávajících osob a také pojednávají o zvláštních případech identifikace, jako je identifikace zraněnými či umírajícími osobami, a identifikace pachatelů

²⁶ Poláček, J., Soukup, J. Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věci podle údajů svědků. Kriminalistický sborník č. 3/1964 s. 183. a Poláček, J., Soukup, J. Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věci podle údajů svědků (dokončení). Kriminalistický sborník č.5/1964 s. 297.

sexuálních TČ a identifikace nezletilými osobami. Závěrem příspěvku přidávají praktická doporučení k provedení a postupu z hlediska psychologie. Další významnou publikací v oblasti psychologie identifikace je monografie „*Výslech a psychologie*“ z roku 1966.²⁷ V této monografii se poprvé v literatuře setkáváme s termínem „**kriminalistická rekognice**“ a je upuštěno od předchozího označení „**konfrontace**“ ve smyslu znovupoznání osob a věcí. V této době, tedy v polovině šedesátých let minulého století, je také dokončeno budování akademické a institucionální základny teoretické kriminalistické vědy: na Právnické fakultě UK v Praze vzniká nové akademické pracoviště – Ústav kriminalistiky, Kriminalistický ústav Veřejné bezpečnosti přestává, být pouze expertizním a stává se i výzkumným pracovištěm československé kriminalistiky. V roce 1968 vychází monografie s názvem „*Psychologie a výslechová praxe*“ od stejného kolektivu autorů jako předchozí „*Výslech a psychologie*“.²⁸ V témže roce vychází z rukou kolektivu autorů na výše zmíněném Ústavu kriminalistiky Právnické fakulty UK učební text v oboru kriminalistická taktika, jedna z kapitol této učebnice pak nese název „**Rekognice**“.²⁹ Protivínský, autor této kapitoly, pak rekognici popisuje jako samostatný úkon, odlišný od výsledku či konfrontace, a staví se tak proti do té doby obecně přijímanému náhledu legislativy a odborné literatury. Protivínský argumentuje, že se nejedná o proces identifikace pomocí výsledku, nýbrž o znovupoznání. Kromě vymezení pojmu rekognice se věnuje i jejím praktickým aspektům, především přípravě a provedení rekognice a jejím vztahu k ostatním procesním úkonům.

Výše zmíněné texty představují první výrazný počín československý kriminalistů nejen k formování kriminalistické terminologie v této oblasti, ale především k transformaci poznatků vědy do kriminalistické a soudní praxe v oblasti identifikace osob a věcí. Protivínský obšírně zpracoval téma rekognice ve svém monografickém díle „*Rekognice v přípravném řízení*“ z roku 1971, kde popisuje úkon rekognice takto: „*Rekognice v přípravném řízení trestním je samostatný procesní úkon, spočívající ve znovupoznání poznávající osobou nějakého objektu, vztahujícího se k vyšetřované věci*“.³⁰

Z prvé části definice, tedy „*Rekognice v přípravném řízení*...“ je vidět, že Protivínský přiznává rekognici samostatné místo mezi ostatními úkony vyšetřování, ale také jako metodu poznání kriminalisticky relevantních subjektů mimo TŘ. Výsledky rekognice mohou být tedy

²⁷ MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, 214 s.

²⁸ MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Oris, 1968, 250 s.

²⁹ PRERAD, Vladimír. *Kriminalistika: prozatímní učební text z oboru kriminalistické taktiky*. Vyd. 1. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968, 478 s.

³⁰ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. *Rekognice v přípravném řízení*. 1. vyd. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1971, 183 s.

významné nejen v procesu dokazování, nýbrž i v operativním pátrání po pachatelích, po odcizených věcech apod. V procesu dokazování můžeme rekognicí zjistit buď totožnost (rozdílnost) objektu, nebo jeho rodovou (druhovou) příslušnost, či určitý stupeň podobnosti. Každý z těchto výsledků rekognice je svým způsobem cenný. Fakt zjištění či vyvrácení totožnosti může být přímým či nepřímým důkazem, a to usvědčujícím i ospravedlňujícím. Je-li při rekognici konstatována rozdílnost, tj. je vyvrácena totožnost objektů, pak je to zpravidla signálem pro revizi vyšetřovacích verzí a provedení dalších operativně pátracích opatření. Výsledek konstatující rodovou (druhovou) příslušnost či podobnost objektu bývá zpravidla důležitým momentem pro vedení dalšího pátrání ve zúženém okruhu objektů, pro prověřování i stanovení vyšetřovacích verzí.

Druhou část Protivínského definice, tedy je „...samostatný procesní úkon...” lze vykládat tak, že rekognice není součástí jiného procesního úkonu (výslechu či konfrontace) během TŘ, ale stojí samostatně. Na závěr knihy pak Protivínský dává *de lege ferenda* návrhy na úpravy legislativy v této oblasti, tyto připomínky však nebyly následujících téměř třicet let brány zákonodárci v potaz. Další významnou publikací Protivínského je „*Dekódování informace z kriminalistické stopy*“³¹ z roku 1978, kde se věnuje identifikaci osob a věcí na základě paměťových stop a dále monografie z roku 1986, kde na základě studia 500 případů z praxe uceluje a zobecňuje praktické poznatky týkající se rekognice. Od této doby, tedy zhruba od osmdesátých let minulého století, již rekognice z pohledu kriminalistické praxe bezpochyby figuruje mezi důkazními úkony jako samostatná metoda, v oblasti kriminalistické odborné literatury autoři vycházejí z Protivínského nebo udržují kontinuitu s jeho pracemi.³² V roce 2001, třicet let poté, co Protivínský poprvé publikoval své návrhy *de lege ferenda*, byla rekognice zařazena zákonodárci do TŘ jako samostatná metoda³³.

³¹ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Dekódování informace z kriminalistické stopy: studie metodologických základů kriminalistické identifikace. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1978, 145 s.

³² NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995, 223 s. ISBN 80-85981-01-7.; MUSIL, Jan. a kol. Kriminalistika. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 164.; STRAUS, Jiří. Kriminalistická taktika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 150, ISBN 80-86898-40-7.

³³ Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.). ISBN 978-80-7201-808-6.

Rekognice je upravena v § 104b TŘ, jedná se o znovupoznání osob nebo věcí s cílem zjistit jejich totožnost podle jejich charakteristických znaků (Konrád, 2008).³⁴ Vnější znaky člověka lze dělit na znaky anatomické (statické), funkční (dynamické) a na zvláštní znamení. Mezi anatomické znaky patří znaky celkové stavby těla, hlavy, obličeje a jeho částí. Funkční znaky jsou znaky, které se projevují např. při pohybu svalů (třes, různé záškuby, mimika, způsob chůze) nebo při pohybu jednotlivých částí lidského těla (vznik a charakter hlasu). Patří sem i znaky, které vznikly na základě získaných návyků (gestikulace, různé mimoděčné pohyby). Mimořádnou kriminalistickou relevanci má schopnost oběti přijímat a uchovávat paměťové stopy trestného činu, což rozhodujícím způsobem determinuje kvalitu její svědecké výpovědi a rekognice (Samek, 2015).³⁵ Poznávající osobou je nejčastěji svědek nebo poškozený, rekognice osob probíhá buď *in natura* nebo podle předložených fotografií (Chmelík, 2005).³⁶ Úřední popis vzniká jako výsledek přímého pozorování popisované osoby úřední osobou (zpravidla kriminalistickým technikem), která fixuje popis vnějších znaků smluvenými kódy. Je základní formou popisu osoby pro kriminalistickou praxi a je zpracováván předepsanou formou na stanovených formulářích. Po vyhotovení se stává součástí kriminalistických evidencí.³⁷

Laický popis podává svědek nebo poškozená osoba, která popisuje osobu, se kterou přišla do styku (zpravidla pachatele trestného činu). V úvahu přichází i možnost, že popisující osoba se sama dozvěděla popis konkrétní osoby od někoho jiného. Úřední osoba se následně snaží převést získané informace do kódu (terminologie) úředního popisu. Informační hodnota laického popisu je obecně menší než úředního popisu. To je dáno celou řadou objektivních, ale i subjektivních důvodů. V kriminalistické praxi potom tyto skutečnosti přinášejí mnoho problémů, protože se srovnává laický popis s úředním. Před vlastním průběhem rekognice, během výslechu poškozené osoby či svědka je nutné získat popis podezřelé osoby. Laický popis získává odborně školený pracovník výslechem osoby - laika, zpravidla svědka nebo

³⁴ KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. Rekognice. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 71 s. ISBN 978-80-7251-269-0.

³⁵ SAMEK, M. *Podobnosť predvádzaných objektov pri rekognícii osob*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 265- 271. ISBN 978-80-7251-441-0.

³⁶ CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 532 s. ISBN 80-86898-36-9.

³⁷ ZPPP č. 130/2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení, ve znění pozdějších předpisů (41/2004, 78/2004, 88/2004, 12/2006).

poškozeného k popisu jiné osoby, zpravidla pachatele. Na kvalitu laického popisu má vliv řada faktorů, a to jak objektivních, tak i subjektivních. Objektivní faktory souvisí především s podmínkami pozorování popisované osoby. Patří mezi ně viditelnost, vzdálenost od osoby, délka pozorování a jeho směr, intenzita osvětlení a další (Protivínský, 2005).³⁸

Subjektivní faktory jsou dány vlastnostmi a schopnostmi pozorující osoby (Hlaváček 2007).³⁹ Patří sem schopnost přesně vnímat, tyto vjemy si zapamatovat a následně vybavit a věrně reprodukovat. Uplatňují se vyjadřovací schopnosti, ale i vliv různých chorob, např. různých zrakových vad. Kladně se může projevit zaměstnání osoby, např. lékař si může povšimnout projevů nemocí, holič nebo kadeřník charakteru vlasů, krejčí charakteru oblečení. Mezi subjektivní faktory lze zařadit i strach, stres a další psychické stavy, které mohou vést ke zkreslení popisu osoby.

Přestože byly v minulosti vzneseny námitky proti povinnosti podezřelého snést průběh rekognice, založené především na čl. 40 odst. 4 Listiny (*Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.*), dle rozhodnutí Ústavního soudu ÚS 528/06 není tato povinnost v rozporu s právy a osobní svobodou podezřelého. Mezi základní pravidla rekognice patří přítomnost nezúčastněné osoby (§ 104b/1), předchozí výslech poznávající osoby (§ 104b/2) a zobrazení poznávané osoby mezi dalšími nejméně třemi osobami, mezi kterými si poznávaná osoba sama vybere místo (§ 104b/3). Poznávaná osoba nesmí být poznávající osobě z pochopitelných důvodů ukázána předem (§ 104b/2). Rekognice dle fotografií se provádí s obdobnými fotografiemi nejméně tří dalších osob. Rekognice může být následována dalším výslechem k odstranění případných rozporů mezi výpovědí a výsledky rekognice (§ 104b/8). Před průběhem rekognice, tedy před samotným ukázaním podezřelé osoby, musí být poznávající osoba důkladně vyslechnuta ohledně okolností, za nichž poznávanou osobu viděla či slyšela, především o všech časových a místních okolnostech (kdy, kde, za jakého světla, jakých podmínek, jakého stavu) poznávanou osobu potkala. Dále o všech důležitých aspektech vzhledu poznávané osoby (především o pohlaví, etnickém původu, výšce, typu postavy, druhu oblečení, zvláštních znameních nebo jiných charakteristických vlastnostech, které ji odlišují apod.). Dále musí být poznávající osoba vyslechnuta ohledně dalších aspektů důležitých pro rekognici, jako je stav zraku a sluchu poznávající osoby a vlastnosti paměti. Aby byly splněny všechny procesní prvky rekognice a

³⁸ Protivínský, M.: Rekognice po velké novele trestního řádu. Kriminalistika, č. 2/2005.

³⁹ Hlaváček, J. - Protivínský, M.: Praktická kriminalistika, vyd. Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007.

tato mohla být připuštěna jako důkaz při HL, mělo by být zajištěno, aby poznávaný označil poznávanou osobu nikoliv nahodile, ale podle jasně definovaných vlastností tak, jak je poznávaný sám vnímá a především aby ji jednoznačně označil mezi osobami podobného vzhledu (Protivínský, 1969).⁴⁰ Ostatní poznávané osoby se nesmějí od podezřelého výrazně odlišovat vzhledem, věkem, tvarem obličeje, vlasy (zejména pak barvou, délkou, úpravou apod.). Jednotlivé vnější znaky člověka mají různou identifikační hodnotu, nejvýše jsou hodnocena různá zvláštní znamení, která mohou snadno odlišovat jednotlivé osoby navzájem. To platí o různých tetováních, mateřských znaménkách, atypickém zbarvení pokožky, jizvách, peersingu a o amputovaných částech těla. Zvláštní znamení mají pro kriminalistickou praxi význam především tehdy, pokud existují na běžně viditelných částech lidského těla, v podstatě na hlavě, krku a rukou (Trojanová, 2015).⁴¹ Časová stálost jednotlivých vnějších znaků člověka je různá. Nejstálější jsou znaky anatomické, které jsou spojeny s kosterním systémem člověka, stálé jsou i vzhled ušního boltce a barva očí. Naopak relativně málo stálé jsou např. barva a hojnost vlasů, vzhled a tvarování vousů, tělesná hmotnost, vzhled pokožky v souvislosti se stárnutím apod. Některé znaky se mohou změnit velmi rychle, zejména v souvislosti s chorobami, úrazy nebo lékařskými zákroky. Maximální počet poznávaných osob není zákonem nijak omezen, zpravidla se však nejedná o více než šest osob. Horní hranice počtu je dána pravidlem o tzv. jednoohniskové pozornosti. V tomto rozmezí záleží určení konkrétního počtu přibraných objektů hlavně na kvalitě popisu identifikačních znaků, uváděných v předchozí výpovědi poznávající osoby, tedy čím je kvalita popisu nižší a čím horší byly podmínky, za nichž byl identifikovaný objekt vnímán v souvislosti s trestným činem, tím vyšší by měl být počet přibraných objektů (Mazánek, 2009).⁴²

⁴⁰ PROTIVÍNSKÝ, M. Pojem, úloha, procesní a kriminalistický význam rekognice v přípravném řízení. Československá kriminalistika. Ročník II/1969.

⁴¹ TROJANOVÁ H. *Etnická příslušnost pachatele v rámci rekognice*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 304- 306. ISBN 978-80-7251-441-0.

⁴² Mazánek, M. - Müller, J.: Rekognice – Stěžejní důkazní prostředek k objasnění vraždy. Kriminalistický sborník, ročník LIII č. 1/2009.

Doporučení předvádět objekty společně ve skupině vychází z poznatků obecné psychologie o jednoohniskové pozornosti (Kulišťák, 2011).⁴³ To znamená, aby předváděné objekty byly v zorném poli subjektu rekognice a aby byly umístěny tak, že mohou být současně pozorovány z jednoho místa. Přitom je vhodné přihlížet i ke konkrétnímu subjektu rekognice. Dospělým osobám je možno předvádět najednou až osm osob současně. Dětem a osobám vyššího věku se doporučuje předvádět nejvíce pět osob ve skupině. Vhodný počet objektů ve skupině umožňuje pozorovat všechny objekty současně a porovnávat momentální vjem se znovu vybaveným obrazem dříve vnímaného objektu. Doporučuje se přivést na místo rekognice nejprve předváděné objekty. Ztotožňovaná osoba se vyzve, aby si zvolila jakékoliv místo mezi přizvanými osobami. Předváděné osoby zpravidla drží v ruce tabulku s číslicí, což usnadňuje dokumentaci úkonu. Poté je přivedena poznávající osoba a je vyzvána, aby uvedla, zda mezi předvedenými osobami poznává ztotožňovanou osobu, a aby ji označila. Mezi ukázanými osobami musí být pouze jeden podezřelý a všechny osoby jsou poznávajícímu ukázány současně. Pokud se provádí rekognice podle hlasu, podezřelý je vyzván, aby hovořil v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými hlasovými vlastnostmi. Poznávající osoba může požádat o to, zda by se ukazované osoby prošly, řekly několik slov. Poznávající osoby musí hovořit postupně, nikoliv najednou. Pokud je prováděna rekognice podle hlasu a řeči, doporučuje se, aby identifikovaná osoba hovořila s příbranými osobami a s vyšetřovatelem, přičemž poznávající osoba by tomuto hovoru naslouchala, aniž by o tom mluvíci věděl. Může-li poznávající osoba uskutečnit znovupoznání i podle anatomicko-morfologických znaků, potom taková rekognice následuje až po předchozí rekognici podle hlasu a řeči. Za provedení úkonu odpovídá kriminalista. Je na něm, aby zorganizoval přivedení ztotožňované a ztotožňující osoby tak, aby se navzájem nepotkaly. Musí zabezpečit ostrahu prostoru, aby podezřelý či obviněný neutekl.

Z vyjmenovaných požadavků je jasné, že nároky na správné provedení rekognice jsou vysoké a její provedení je organizačně poměrně složité (Protivínský, 1997).⁴⁴ Při nedodržení všech legislativních požadavků na rekognici hrozí, že nebude uznána jako důkazný materiál (Šámal, 2013).⁴⁵ Obecně mohou být před soudem použity jen takové důkazy, včetně rekognice, jejichž provedení měla obhajoba příležitost být přítomna. Toto pravidlo je možno

⁴³ KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2011, 380 s., xvi s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-891-3.

⁴⁴ Protivínský, M.: Vady rekognice a jejich procesní důsledky, *Bulletin advokacie* č.2/1997.

⁴⁵ Šámal, P. a kol.: *Trestní řád I, § 1 až 156. Komentář*, 7. vydání, C. H. Beck, Praha 2013

porušit jen zcela výjimečně, pokud se například jedná o neodkladný úkon, daný důkazní materiál však nesmí být jediným či hlavním důkazem. Ústavní soud například rozhodl o nepřipustnosti důkazu rekognice, jíž se obžalovaný ani jeho právní zástupce neměli možnost zúčastnit, byť se údajně jednalo o neodkladný úkon před začátkem vlastního stíhání a přítomnost obhajoby z praktického hlediska nebyla možná.⁴⁶

K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna (§ 104/1 TR). Docent Konrád k pojmu nezúčastněná osoba se vyjadřuje takto – Jako nezúčastněnou osobu je vhodné přibrat každou fyzickou osobu, jejíž hodnověrnost je očividná a s ohledem na svůj poměr k obviněnému, jiným osobám zúčastněným na trestním řízení nebo poměr k vyšetřované věci a orgánům činným v trestním řízení lze vyloučit její podjatost. Plukovník Ing. Bc. Josef Mareš má na přítomnost nezúčastněné osoby jiný názor, s kterým z hlediska praxe souhlasím. Podle Mareše má smysl přítomnost nezúčastněné osoby při provádění rekognice po zahájení trestního stíhání u vyšetřování méně závažných trestných činů spadající do pravomoci okresních soudů, a to jen v případech, kdy obviněný nemá obhájce. V případech vyšetřování závažnějších trestných činů spadajících do pravomoci krajských soudů či obecně před zahájením trestního stíhání se uvedený požadavek jeví jako zcela nadbytečný, neboť v tomto okamžiku je úkonu přítomen obhájce obviněného či soudce v případě provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů. Proto se také na výběr vhodné nezúčastněné osoby neklade v praxi takový důraz a tuto funkci obvykle plní strážník městské policie, pracovník obecního úřadu, občanský zaměstnanec Policie ČR, dokonce i student.⁴⁷

⁴⁶ Ústavní soud v nálezu ze dne 13. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2852/14 uznal stížnost obviněného V. V. V., státního příslušníka Vietnamské socialistické republiky, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014 č. j. 3 Tdo 467/2014-35, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. 4. 2013 č. j. 2 To 39/2013-1092 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 18. 1. 2013 č. j. 52 T 4/2012-956, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Brně. Stěžovatel, odsouzený za nedovolenou výrobu a nakládání s omamnými a psychotropními látkami byl odsouzen především na základě rekognice dle fotografií. Rekognice, vedle výpovědi svědků tvořila hlavní důkaz obžaloby. Rekognice byla provedena rakouskými OČTŘ za přítomnosti českých zástupců, dle platné české legislativy. Přestože o vině stěžovatele nebylo pochyb, jeho stížnost, že rekognice neproběhla procesně správným způsobem, byla uznána, na základě argumentu soudkyně, že „V právním státě je nutno úzkostlivě dbát na to, aby v trestním řízení byly důkazy, které by měly prokazovat vinu obviněného, prováděny důsledně ve smyslu trestního řádu. Pokud připustíme jakékoliv odchylky od tohoto zákona, dostaneme se na scestí, což může mít neblahé následky pro celou společnost.“

⁴⁷ FENYK, Jaroslav a Hlaváček Jan, Některé zvláštní způsoby dokazování (3.pokračování), Kriminalistický sborník, Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 1/2009, s. 39-43.

Obviněný má povinnost se dostavit k rekognici, pokud tak neučiní, může být dle § 90 TŘ předveden, respektive mu může být dle § 66 TŘ udělena pokuta. Provedení rekognice *in natura* se z pochopitelných důvodů preferuje oproti poznávání osob z fotografií. Není-li však možné předvést dotyčnou poznávanou osobu k rekognici, popřípadě změnila-li svůj vzhled natolik, že by rekognice ztratila smysl, přistoupí se subsidiárně k rekognici z fotografií. Platí zde podobné zásady (co do počtu a vzhledu osob) jako u rekognice *in natura*. Jedná-li se o rekognici neživého předmětu (zbraně použité při TČ nebo jiného předmětu, který má relevantní vztah k TČ), musí mít poznávaná věc nějakou zvláštnost, pomocí které ji lze označit mezi dalšími předměty. Celkový počet dalších předmětů, mezi kterými má být ukázána, není zákonem přesně stanoven, ale s ohledem na pravidla rekognice osoby by se mělo jednat nejméně o tři další předměty téhož druhu. Předměty se ukazují současně, výjimku tvoří rekognice nemovitostí, u kterých současné předvedení z pochopitelných důvodů nelze *in natura* zajistit. Dochází k ní vzácně tehdy, je-li nutné ztotožnit část terénu, konkrétní místnost, byt nebo budovu. Poznávací osoba je nejprve vyslechnuta ke všem podstatným znakům objektu, který má opětovně poznávat. Půjde-li o místnost, pak těmito znaky budou zejména: poloha místnosti, rozměr a tvar, počet, tvar a rozmístění oken a dveří, podlahová krytina, způsob vymalování stěn místnosti, druh, vzor a barva tapet, topná tělesa, nábytek a jeho rozmístění, barva a vzory potahů, záclon a podobně. Poté je poznávací osobě umožněno dobře si prohlédnout místnost a upozornit případně na další detaily. Nemovité věci se nepředvádějí ve skupině, ale samostatně. Jde-li o věci, které osoba poznávající dobře zná, pak je znovupoznání snadné. V předchozím výslechu může totiž uvést konkrétní detaily, které vznikly např. opotřebením nebo činnostmi samotného majitele při používání. O takových detailních znacích ví zpravidla pouze majitel nebo osoba, která s věcmi přicházela dlouhodobě do styku. Při rekognici může tyto znaky přímo ukázat a vyšetřovatel může porovnáním s předchozí výpovědí poznávajícího svědka objektivizovat výsledek. Obtížnější je znovupoznání věcí, které osoba vnímala v souvislosti s vyšetřovanou událostí jen v jejím průběhu. Jelikož osoba často neměla možnost si poznávanou věc důkladně prohlédnout, nezná detailní znaky a někdy dojde pouze k určení skupinové příslušnosti předváděné věci. Nepříjemným zážitkem bývá pro většinu obětí nebo svědků opětovné setkání s pachatelem v průběhu TŘ většinou při rekognicích, které jsou po oběti a svědcích poměrně často požadovány. Je-li zřejmé, že jí provedení těchto úkonů může poškodit, mělo by se k nim sahat jen v nezbytných případech a důkladně je připravit tak, aby trvaly co nejkratší dobu a nebylo je třeba opakovat; to platí zejména u obětí dětského věku.

Rekognice je úkonem, při němž je obviněný nucen toliko pasivně strpět poznávací proceduru. Pouhé strpění rekognice nelze označit za donucování k sebeobviňování či k sebeusvědčování. Poznáváná osoba (včetně obviněného) je povinna strpět provedení rekognice a může být přípustnými prostředky (předvedením, uložením pořádkové pokuty) donucována k účasti na rekognici. Naproti tomu v takovém případě, kdy policejní orgán vyzval obviněného v rámci rekognice k hlasovému projevu, došlo k překročení hranice mezi úkonem, při němž je obviněný toliko pasivním objektem vyšetřovacího úkonu, a situací, kdy je obviněný nucen k aktivnímu jednání, jímž se může sám usvědčit. Bylo by v rozporu s právem neobviňovat sám sebe, pokud by pod sankcí pořádkové pokuty měl obviněný být donucen mluvit. Policejní orgán sice může obviněného vyzvat, aby promluvil nebo jinak aktivně jednal, musí jej však poučit, že to může odmítnout. Pokud obviněný nebyl takto poučen, je provedená rekognice neúčinným důkazem. (ÚS svazek 47, č. 159 Sb.n.a u.)⁴⁸

TŘ neřeší otázku, jak a kdy má poznávající osoba vyslovit svůj závěr. Kriminalistika doporučuje, aby se tak pravidelně dělo otevřeným vyjádřením před skupinou předváděných osob. Výjimečně však lze připustit, aby poznávajícím osobám, které jsou nervově labilní, které mají strach ze msty atd., bylo umožněno vyslovit závěr o totožnosti v nepřítomnosti předvedených osob, v takovém případě se však doporučuje učinit takové prohlášení v přítomnosti obhájce obviněného, nezúčastněné osoby atd., aby nebylo možno později výsledek rekognice zpochybnit. U hlavního líčení, nejsou-li splněny podmínky pro čtení z protokolu o výpovědi dle §211 TŘ, se zpravidla nelze obejít bez osobního setkání obviněného a oběti, protože je třeba respektovat právo obžalovaného klást otázky svědkům dle §215 odst. 1 TŘ. I tam je však možno vhodnými technickými a organizačními opatřeními usnadnit pozici oběti (zajištěním oddělených prostor pro svědky a obžalovaného, moderace konfrontace soudcem).

TŘ popisuje provedení takzvané skryté rekognice, kdy se poznáváná osoba nemá při rekognici bezprostředně potkat s poznávajícím. Jedná se zpravidla o oběti násilných trestných činů (znásilnění či zneužívání ze strany poznávané osoby, při obavě ze msty ze strany poznávané osoby, či při účasti osoby mladší patnácti let).⁴⁹ V tomto případě se dle § 102 TŘ mohou k rekognici přibrat rodiče poznávajícího nebo i další osoby jako pedagog nebo jiná osoba, která má zkušenost s výchovou mládeže, pokud to prospěje ke správnému provedení

⁴⁸ JELINEK Jiří a kol., Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, Leges. 2016, 776-777

⁴⁹ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti strestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

rekognice. Provedení skryté rekognice je prakticky zajištěno zpravidla tak, že poznávaná osoba a poznávající jsou umístěni v oddělených místnostech, které jsou od sebe odděleny polopropustným zrcadlem. Rekognice je z podstaty věci vždy neopakovatelný úkon, po jejím provedení zůstanou paměťové stopy, které by ovlivňovaly věrohodnost jakékoliv další rekognice poznávané osoby. Výjimkou je rekognice dle fotografií, která může předcházet rekognici *in natura*, musí mezi nimi však být „*potřebný časový odstup*“. TŘ nespecifikuje přesně, o jak velký odstup se musí jednat, je však jasné, že tyto rekognice nesmí následovat bezprostředně po sobě. Výklad délky časového odstupu tedy není jednoznačný.

Kazuistika

Mazánek popisuje případ, kdy k rekognici podezřelého z vraždy došlo z různých důvodů až po jednom roce od spáchání TČ.⁵⁰ V tomto případě to byla právě rekognice *in natura*, která poskytla hlavní důkaz k usvědčení pachatele. Jednalo se o vraždu prostitutky, která byla nalezena uškrcená a ubodaná na lesní cestě. Policisté od začátku pracovali s několika vyšetřovacími verzemi, z nichž nejpravděpodobnější se začala jevit ta, že za vraždou stojí jeden z klientů oběti. Pomocí popisu získaných od známých oběti se podařilo sestavit portrét podezřelého, a dokonce ho po intenzivním pátrání zadržet. Jednalo se o muže, který byl již dříve stíhán za násilné trestné činy, ublížení na zdraví a byl znám svým agresivním chováním vůči prostitutkám. Policie se však během vyšetřování dopustila několika zásadních chyb. Přestože zajistila na místě činu biologický materiál (sliny na nedopalku cigarety), byly tyto vzorky odeslány pouze na biologické vyšetření (za účelem zjištění přítomných protilátek), kde byly vzorky spotřebovány. Nedochovalo se tedy dost materiálu k tomu, aby mohla být provedena analýza DNA (případ se stal v roce 2002). Klíčovým svědkem se ukázala být známá oběti, která ji těsně před vraždou viděla nasedat do vozidla spolu s podezřelým. Přestože svědkyně vypověděla, že by podezřelého znovu poznala především podle jeho hlasu a charakteristické chůze, bylo přistoupeno (kvůli obavám z možné budoucí msty ze strany podezřelého) pouze k rekognici z fotografií. Svědkyně podezřelého na fotografiích nepoznala a nebyly zajištěny ani žádné další přímé důkazy, které by mohly sloužit k jednoznačnému usvědčení pachatele. Policie se proto rozhodla provést rekognici *in natura* formou externí rekognice na místě, kde svědkyně naposledy viděla oběť spolu s podezřelým. Rekognice byla provedena po arbitrární lhůtě jeden rok po provedení rekognici

⁵⁰ MAZÁNEK, Michal a Müller, Jaroslav. Rekognice - stěžejní důkazní prostředek k objasnění vraždy. Kriminalistický sborník, Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 1/2009, s. 25-32.

podle fotografií, kdy policisté, kteří si byli vědomi stávající důkazní nouze, pečlivě zorganizovali externí rekognici včetně uzavření ulic v okolí místa a přítomnosti zásahové jednotky, neboť podezřelý neměl nasazena pouta pro dodržení větší autentičnosti situace. Podezřelý (z trestného činu vraždy) strávil většinu času, který uplynul od uplynutí TČ v BZZ (cele zajištění a zadržení), neboť ho policejní orgány zadržely na základě obvinění z předchozích násilných činů. Svědkyně podezřelého jednoznačně identifikovala (mezi ostatními figuranty, které tvořili policisté v civilu) podle hlasu a chůze. Tento důkaz byl pak klíčový během HL a výrazně dopomohl k odsouzení podezřelého, mezi dalšími nepřímými důkazy jako psychologický posudek obviněného (sexuální deviace s výraznými prvky agresivního sadismu, výpověď na „detektoru lži“ (autodetekce) a skutečnosti, že podezřelý znal fakta týkající se TČ, která mohl znát jen pachatel. Lze tedy ve výsledku shrnout, že metoda rekognice *in natura* výrazně dopomohla k usvědčení podezřelé osoby i po dlouhém časovém odstupu a v případě, kde se policie vlastní vinou připravila o přímý důkaz (DNA).

Jak již bylo řečeno, při rekognici se vždy nedaří dospět k jednoznačnému závěru o totožnosti. Nejčastěji k tomu dochází proto, že podezřelá osoba nemá dostatek identifikačních znaků, nebo proto, že se v době po spáchání trestného činu podstatně změnil. V takových případech se zkoumání uzavře konstatováním, že podezřelá osoba se sice třeba shoduje v některých znacích se pachatelem, nicméně tyto shodné znaky netvoří jednoznačný soubor, a tudíž závěr o identitě nelze vyslovit. Takové zkoumání se nazývá nedovršená identifikace.

Za zvláštní způsob rekognice, který se překrývá s odposlechy jako zvláštní metodou dokazování, se považuje **fonoskopie**, tedy identifikace osob podle hlasu. V současné době je možná objektivní i elektronická analýza hlasu, základní informace získané rozborem lidského hlasu elektronickou cestou poskytují podklady pro zjištění trvání délky jednotlivých hlásek v hodnoceném materiálu, skladby frekvencí hlasu v jednotlivých hláskách a intenzity jednotlivých frekvencí v jednotlivých hláskách. Hlas člověka prochází během života řadou změn, ale pro důkazní účely je významné, že v období zhruba od dvaceti do šedesáti let biologického věku je hlas relativně neměnný. To znamená, že v tomto období lze vzájemně porovnávat hlasové stopy i srovnávací materiály s cílem jednoznačné identifikace člověka, pokud nedojde k zásadním změnám hlasu v důsledku chorob, poranění nebo lékařských zásahů.

Základním procesním dokumentem provázejícím rekognici je protokol o rekognici. Kromě obecných náležitostí podle § 55 TŘ by měl protokol o rekognici obsahovat především tyto specifické údaje: V první části protokolu je třeba uvést jméno a příjmení poznávající osoby a její poučení. Dále se uvádí počet objektů ukázaných poznávající osobě, popis předložených věcí nebo osobní údaje předváděných osob a poučení ztotožňované osoby podle jejího procesního postavení. Další část protokolu obsahuje zejména popis podmínek provedení rekognice, způsob umístění předváděných objektů a jejich číselné označení, údaje o tom, zda bylo umožněno ztotožňované osobě vybrat si místo mezi přivzatými objekty. Závěr protokolu obsahuje výsledek rekognice, tedy přesné určení objektu, který byl identifikován, nebo skutečnost, že poznávající osoba neoznačila žádný z předváděných objektů jako objekt ztotožňovaný.

K usnadnění hodnocení průběhu a výsledku rekognice se doporučuje pořízení fotodokumentace nebo videozáznamu. Při hodnocení výsledků rekognice se vychází zejména z obsahu výpovědi poznávající osoby, která byla vyslechnuta před rekognicí, zejména z popisu individuálních znaků ztotožňovaného objektu, logicky čím je počet popsanych znaků vyšší, tím je výsledek rekognice hodnověrnější a naopak. Dále se vychází z prohlášení poznávající osoby v průběhu rekognice a z porovnání znaků uvedených v předchozí výpovědi a v průběhu rekognice. Čím více poznávajících osob, a pokud došlo ke shodnému závěru rekognice (tedy osoby shodně identifikovaly poznávaný objekt, nebo jej shodně vyloučily), tím je výsledek rekognice hodnověrnější.

V průběhu rekognice je nutná jistá spolupráce poznávané osoby. V průběhu několika posledních let Ústavní soud často dával za pravdu odvoláním, která stála na faktu, že podezřelí nemohou být prostřednictvím pokuty nuceni k tomu, aby svou součinností umožnili opatření důkazu, který by následně mohl být použit proti nim. Důvodem bylo, že toto chování by se dalo charakterizovat jako sebeobviňování, ke kterému dle zákona nesmí být nikdo nucen. V rozhodnutí I. ÚS 671/05 Ústavní soud judikoval, že stěžovatel, který jako obviněný odmítl sejmutí pachové stopy, „nemůže být prostřednictvím pokuty nucen k tomu, aby opatřil, resp. svou součinností umožnil opatření důkazu, který by mohl být použit proti němu v trestním řízení.“⁵¹ Nucení k poskytnutí součinnosti k sejmutí pachové stopy pomocí pořádkové pokuty bylo tedy chápáno jako nepřípustný zásah do práv stěžovatele. K podobným závěrům došel Ústavní soud i v dalších rozhodnutích, např. v rozhodnutí III. ÚS

⁵¹ Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 671/05 z 22. 2. 2006

655/06, kdy se stěžovatel odmítl podrobit odběru vlasů a bukáního stěru, nebo v nálezu I. ÚS 636/05, kdy označil za důvodnou stížnost podezřelého, která byla pod hrozbou pokuty nucena k vydání účetnictví.⁵² Zatímco odběr vlasů se dá považovat za zásah do tělesné integrity osoby, ostatní úkony již nejsou tak jednoznačně definovány.

Ale již k rozhodnutí III. ÚS 655/06 bylo připojeno odlišné stanovisko soudce, které bylo nadále extenzivně využíváno i v nejnovějším judikátu z 30. 11. 2010. Stanovisko zní, že „*Nikdo není povinen přispět aktivním způsobem, přímo či nepřímo, k vlastnímu odsouzení.*“ Za klíčové je zde třeba chápat slovo „aktivní“, neboť pasivní strpění určitého úkonu, jako např. strpění rekognice, je z tohoto pohledu dovolený, protože nevyžaduje žádné aktivní jednání obviněného.⁵³ V obdobném duchu rozhodl Ústavní soud i v rámci rozhodnutí III. ÚS 528/06, ve kterém zamítnul ústavní stížnost stěžovatele, který namítal, že nucení ke strpění rekognice odporuje právu neobviňovat sebe samého. Ústavní soud připustil, že rekognice se sice ocitá na samé hranici z hlediska zásady *Nemo textur*, neboť se jedná o hraniční úkon mezi aktivním a pasivním jednáním. Přesto judikoval, že „*požadavky, které jsou při rekognici na obviněného kladeny, nemají takový charakter, aby je bylo možno označit za donucování k sebeobviňování či k sebeusvědčování.*“ Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vycházel z principu proporcionality mezi jednotlivými hodnotami a právy chráněnými ústavním pořádkem. Rekognici chápal jako „*velmi efektivní důkazní prostředek, a tedy institut umožňující dosažení veřejného statku (dobra) spočívajícího v náležitém objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů.*“⁵⁴ V novém stanovisku pléna Ústavního soudu Pl. ÚS 30/10 z 30.11.2010 se soud připojil k předchozím stanoviskům, zejména k III. ÚS 655/06.

Obecně tedy může OČTŘ vyzvat účastníky rekognice včetně podezřelého k dalším úkonům, jako je hlasový projev, chůze či jiný pohyb, pokud je předem poučí, že se tomuto nemusí podrobit, neboť se jedná o úkon nad rámec pasivního strpění rekognice. Zajímavou otázkou zůstává, jak bude poznávající osoba nahlížet na teoretickou situaci, kdy výzvy uposlechnou všichni účastníci rekognice kromě podezřelé osoby.

⁵² Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 655/06 ze dne 23. května 2007 a rozhodnutí I. ÚS 636/05 ze dne 21.8.2006

⁵³ Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 655/06

⁵⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 528/06 ze dne 11.10.2007

Před provedením rekognice je nutné pečlivě zvážit, zda k usvědčení pachatele nepostačí jiné nebo hodnověrnější důkazy. Z ryze praktického hlediska musí kriminalista zvážit, zda k usvědčení pachatele nejsou k dispozici jiné (hodnověrnější) důkazy, jako je například jednoznačný znalecký posudek, výpověď svědka apod. K rekognici se z pochopitelných důvodů obvykle nepřistupuje, pokud z předchozího výsledku vyplýne, že poznávající si není jistý, zda by poznávanou osobu dokázal označit, označení špatné osoby by pak pochopitelně vedlo k rozporu s dalšími důkazy. Rekognice, pokud je provedena, velmi často předchází vlastnímu trestnímu stíhání, protože až na základě tohoto důkazu je možné označit pachatele. Je to také vhodné s ohledem na zapomínání. K externí rekognici, tedy rekognici mimo kontrolované prostředí policejní stanice, se u nás přistupuje jen zřídka.

V roce 2011 uplynulo deset let od reglementace metod zvláštního způsobu dokazování, tedy jejich vymezení v TR. V rámci výzkumu ohledně četnosti využívání těchto metod v procesu vyšetřování a objasňování TČ Konrád vyslovil předpoklad, že tyto metody budou využívány především v oblasti násilné criminality, a provedl zkoumání nápadů trestních spisů: 10 % celkového počtu spisů z let 2008-2014 z SKPV Policie ČR Teplice, celkem 154 náhodně vybraných trestních spisů (Konrád, 2015).⁵⁵ V těchto 154 případech bylo nejvíce použito metody rekognice, a to celkem v 66 případech, z tohoto bylo provedeno 25 rekognic podle fotografie. V těchto 25 případech nebylo zjištěno žádné pochybení ze strany OČTR. Četná pochybení však vyšla najevo při zkoumání zbylých případů rekognic in natura. Celkem Konrád podrobil zkoumání 75 případů rekognice. Z tohoto počtu bylo 43 rekognic uzavřeno s kladným výsledkem, ve zbylých 32 případech, tedy téměř v polovině, poznávající žádnou osobu neoznačil. Ani v jednom případě rekognice nebylo provedeno správné poučení poznávané osoby v souladu s legislativou. Podezřelé osoby byly pouze poučeny o svých obecných právech, jako například právo vyjádřit se ke všem skutečnostem kladeným jim za vinu, respektive poučení o tom, že poznávaná osoba má právo se během rekognice postavit na libovolné místo v řadě a že má poslouchat pokynů vyšetřovatele. Konrád dokonce poukázal na fakt, že v několika případech byl úkonu přítomen soudce, který proti způsobu provedení poučení nic nenamítal. Z toho plyne, že mezi pracovníky SKVP a jinými OČTR dosud ve velké míře přetrvává právní názor některých procesualistů, kteří prosazovali myšlenku, že

⁵⁵ KONRÁD, J. *Některé zvláštní způsoby dokazování – kriminalistické problémy teorie a praxe*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 77- 80. ISBN 978-80-7251-441-0.

obviněný nebo podezřelý v postavení poznávané osoby se není povinen dostavit k rekognici. Jak již však bylo zmíněno, z nálezu Ústavního soudu US 528/06 jasně vyplývá, že poznávaná osoba je povinna pod hrozbou pořádkové pokuty provedení rekognice strpět. Ze zkoumání dalších případů dále vyplynulo, že mezi některými vyšetřovateli stále přetrvává názor některých procesualistů o tom, že opakovaná rekognice zvyšuje přesvědčivost tohoto úkonu. Ze zmíněných 43 pozitivních výsledků rekognice (poznávající identifikoval podezřelou osobu) byla ve třech případech rekognice opakována (za účelem vyloučení nahodilosti předchozího výběru). Přestože z právního hlediska toto nijak neovlivňuje celý proces, jedná se samozřejmě o zbytečný úkon. Závažnějším nedostatkem je však zjevné časté podcenění přípravy rekognice, mezi všemi vybranými případy rekognice v rámci tohoto průzkumu nebyl zjištěn ani jeden případ, kdy by poznávaná osoba a figuranti byli podobně oblečeni. Výzkum ukázal, že svědkové TČ dávají značný význam oblečení poznávané osoby, popisují ho přesněji než fyzické rysy dané osoby.⁵⁶ Za protiprávní lze tedy považovat rekognici, během které je podezřelý jako jediný z poznávaných osob oblečen tak, jak vypověděla jeho popis poznávající osoba během předchozího výslechu (jeden z popsáných případů). Konrád doporučuje de lege ferenda podat podnět k legislativní změně ustanovení § 104a TŘ a včlenit do šablon protokolů o rekognici, obsažených v systému ETŘ, poučení tohoto znění: „Pane obviněný/podezřelý, poučuji Vás jako ztotožňovanou osobu, že odmítnutí případné účasti na rekognici bude považováno za neuposlechnutí příkazu daného orgánem činným v trestním řízení a může Vám být uložena pořádková pokuta ve smyslu § 66 odst. 1 TŘ. Dále Vás poučuji o tom, že si můžete vybrat číslo mezi přivzatými osobami a na toto místo se postavit. V průběhu rekognice můžete být vyzván, abyste promluvil nebo udělal potřebný počet kroků, nikdo Vás však k tomu nemůže nutit.“

Speciálním případem rekognice je například identifikace osob, které ztratily paměť (trpí amnézií), unesené či zavražděné děti, osoby, jež se vydávají za jiné osoby apod. Tato kategorie osob se v případě potřeby předvádí k rekognici s cílem zjistit jejich totožnost, tj. kým ve skutečnosti jsou, a další informace o nich (bydliště, zaměstnání, data narození apod.), což se někdy také nazývá zjištěním rodinné příslušnosti. Mrtvoly či jejich části bývají objektem rekognice, je-li nutné tímto způsobem zjistit jejich totožnost, tj. kým jsou, čili jejich rodinnou příslušnost. Zpravidla jde o sebevrahy, osoby zavražděné nebo zemřelé v důsledku

⁵⁶ Konrád popisuje kuriózní případy, kdy například svědek vypověděl, že podezřelý byl oblečen do pruhovaného svetru. Podobný svetr měla na sobě během rekognice pouze jedna osoba – figurant (policista), poznávající během rekognice označil jako podezřelého právě tuto osobu. V dalším případě byli k rekognici podezřelého tmavé pleti přibráni pouze figuranti neromského etnika.

jiného trestného činu, osoby zahynulé nešťastnou náhodou, při živelních pohromách, katastrofách apod. Může jít nejen o rekognici mrtvolý před jejím pohřbením, nýbrž i o rekognici mrtvolý exhumované.

3.3 Konfrontace

Konfrontace je upravena v § 104a TŘ, jedná se o specifickou formu výslechu „tváří v tvář“. Týká se pouze již dříve vyslechnutých osob, o jejichž výslechu byl sepsán protokol a jejichž výpovědi spolu ve vážných bodech nesouhlasí. Osoby musí rovněž být vyslechnuty ve stejném procesním postavení, v jakém budou konfrontovány, tedy obviněný jako obviněný apod. Postavení osob musí také odpovídat poučení osob před konfrontací a způsob jejich výslechu při samotném úkonu. Velkou pozornost je třeba věnovat náležitému poučení poškozeného podle § 46 TŘ a v případě, že je vyslýchán jako svědek, podle § 101 odst. 1 TŘ. Cílem konfrontace je nejen vyjasnění rozporů ve výpovědích, ale i možnost získání nových důkazů. Obvykle se týká dvou osob, může se tedy jednat například o dvojice obviněný vs. spoluobviněný, obviněný vs. svědek, svědek vs. svědek. Poškozená osoba se může konfrontovat, jen je-li zároveň svědkem. Počet konfrontovaných osob není TŘ jednoznačně stanoven, ale z organizačních důvodů je reálné dosažení cíle konfrontace možné jen v omezeném počtu konfrontovaných, proto se proti sobě obvykle nestaví více než dvě osoby (výjimkou jsou kruhová nebo kombinovaná konfrontace). Platí pravidla pro výslech dle procesního postavení, tedy obviněný není povinen vypovídat a nesmí mu být kladeny zavádějící, sugestivní a kapciózní otázky dle ustanovení § 92 odst. 3 TŘ (toto pravidlo je velice důležité pro dodržení věrohodnosti výpovědí). Další pravidla tvorby a kladení otázek, například stanovení jejich posloupnosti nebo způsobu formulování, nejsou v zákoně výslovně stanovena, záleží na zkušenostech vyšetřovatele a jsou důležitou součástí kriminalistické taktiky výslechu. Informace o trestném činu jsou zafixovány ve vědomí člověka v tzv. paměťových stopách. Paměťovými stopami rozumíme ideální obraz, který vznikl nebo se zformoval v příčinné souvislosti s kriminalisticky významnou událostí. Paměťová stopa je tvořena jako každá jiná stopa materiálním nositelem informace a informací samotnou, která je ve stopě určitou formou zakódována. Přirozenou formou projevu - kódem paměťových stop - je zejména lidská řeč. Informace obsažená v paměťových stopách může být vydělena pouze osobou, jejíž vědomí je nositelem relevantní informace. Vydělování informace obsažené v paměťové stopě probíhá pomocí psychického procesu reprodukce. Výsledkem je verbální či

nonverbální sdělení, respektive výpověď jiné osoby. Výpověď, respektive konfrontace se z tohoto pohledu jeví jako forma projevu informačního signálu, verbálního a mimoverbálního.

Zákonodárce považuje konfrontaci za jeden ze zvláštních způsobů dokazování a právně ji reglementuje v § 104a TŘ. Přestože zákonodárce předpokládá provádění konfrontace zásadně v řízení před soudem, připouští provedení konfrontace i v přípravném řízení, pokud její provedení výrazněji přispěje k objasnění trestní věci a stejného cíle nelze dosáhnout jinak.

Konfrontovat nelze svědka, jehož totožnost se utahuje ve smyslu § 55 odst. 2 TŘ. Osoby mladší patnácti let lze konfrontovat jen ve výjimečných případech, jestliže je to pro objasnění věci nezbytně nutné, přičemž je třeba zabránit narušení jejich duševního a mravního vývoje. Ke konfrontaci mladistvého pachatele lze přistoupit jen výjimečně, a to až v řízení před soudem pro mládež (§ 57 odst. 2 ZSM).

Podstatou konfrontace je silné, bezprostřední psychologické působení na konfrontované osoby, které vzniká postavením osob tváří v tvář v konfliktní situaci (Valerián, 2010).⁵⁷ Aplikace konfrontace nese vždy určitá rizika. Pod tíhou psychologického působení konfliktní situace může dosud pravdivě vypovídající osoba změnit svoji výpověď a vypovídat nepravdu (Spurný, 2010).⁵⁸ Dalším rizikem je skutečnost, že dvě dosud lživě vypovídající osoby mohou při konfrontaci ujednotit své lživé výpovědi. Proto rozhodnutí o provedení konfrontace musí být podloženo důkladnou analýzou případu a zjištěním, že byly vyčerpány všechny možnosti k vyjasnění vzniklých rozporů, a existuje předpoklad, že provedení konfrontace výrazněji přispěje k objasnění věci. Složitost a nebezpečí rizik aplikace konfrontace vyžaduje důkladnou přípravu tohoto úkonu jak po stránce obsahové, tak po stránce organizační. Příprava konfrontace spočívá v řešení především těchto úkolů:

- vymezení cíle konfrontace (které konkrétní otázky mají být konfrontací vyjasněny),
- výběr otázek, za jejichž pomoci bude možno vyjasnit vzniklé rozpory,
- určení konfrontované osoby, které budou jako první položeny otázky,
- příprava oběti na setkání s pachatelem tváří v tvář,

⁵⁷ VALERIÁN, L., AUFART, J. *Kriminalistická taktika*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-828-8.

⁵⁸ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 154 s. ISBN 978-80-7380-153-3.

- určení vhodného momentu provedení konfrontace,
- rozmístění osob tak, aby si konfrontovaní mohli hledět do očí.

Při konfrontaci svědka a obviněné osoby je nutné pozorně sledovat výpověď zejména svědka, neboť při jeho změně obsahu výpovědi by mohlo jít z jeho strany o trestný čin, svědek i svědci by měli být před konfrontací řádně poučeni. Při konfrontaci mezi spoluobviněnými je třeba eliminovat riziko ujednání obou výpovědí, je tedy vhodné vyhnout se konfrontaci celého rozsahu trestné činnosti a soustředit se jen na dílčí otázky. Pokud je nutné probrat širší obsah předchozích výpovědí, je vhodné konfrontaci provést opakovaně. Konfrontace je vyšetřujícím obvykle přerušena při snaze spoluobviněných ujednotit své výpovědi. Z toho důvodu rozhodnutí o provedení konfrontace musí být podloženo nejen důkladnou analýzou celého případu, ale také důkladnou analýzou všech rizik s konfrontací spojených, důkladným psychologickým portrétem konfrontovaných osob a zjištěním, že byly vyčerpány veškeré jiné možnosti k vyjasnění rozporů.

Průběh konfrontace začíná poučením konfrontovaných podle jejich procesního postavení, prověřením skutečnosti, zda se osoby znají, a vyjasněním jejich osobních vztahů. Poté se přistoupí k vyjasňování rozporů výpovědí. Při odpovědi na položené otázky je třeba vyžadovat, aby vypovídající osoba hleděla druhému konfrontovanému do očí. Po zodpovězení otázky jedním konfrontovaným se druhý účastník vyjádří k tomu, co právě slyšel. V případě, že uvedené údaje odmítne, vyzve jej vyslyšající, aby uvedl svoji verzi, a požádá prvního účastníka o vyjádření. Ve vhodném okamžiku konfrontace (zpravidla v závěru) si mohou konfrontovaní se souhlasem vyslyšajícího klást otázky a odpovídat na ně. Při narušení průběhu některým z konfrontovaných je konfrontace kriminalistou zpravidla ukončena.

Základní zásadou konfrontace je tedy iniciativa konfrontovaných osob. Spočívá v té skutečnosti, že iniciativa v předkládání faktů vysvětlujících rozpory se ponechává konfrontovaným osobám. Bez ponechání této iniciativy by se nepodařilo vyjádřit znalost či neznalost objektivní reality konfrontovanými. Současně by nebyla vyjádřena vůle konfrontovaných vyjasnit rozpory. Dalším důležitým úkonem je pozorování konfrontovaných osob. Tato zásada napomáhá zejména zjištění stavu nerozhodnosti, kolísání či váhání některého z konfrontovaných, přičemž je současně základem pro realizaci zásady ostražitosti.

Je nutné bedlivě pozorovat konfrontované osoby a reagovat na každý náznak pokusu domluvy mezi konfrontovanými nebo narušení konfrontace, např. napadením konfrontovaných mezi sebou. Co se týče aktivního vedení konfrontace vyslyšajícím, jde především o vytvoření a udržení autority a respektu po celou dobu konfrontace; nelze dopustit, aby některý z konfrontovaných převedl vedení a určování tónu konfrontace na sebe.

Základem aktivního vedení je neustálá analýza výpovědí konfrontovaných v průběhu konfrontace.

Konfrontace probíhá tak, že oba zúčastnění postupně vypoví svoji verzi formou souvislého tvrzení v přímé řeči, popřípadě vypoví o dalších okolnostech, které dosud nezmínili. Obě osoby si mohou klást otázky jen se souhlasem vyslýchajícího. První část výpovědi konfrontované osoby má potvrdit nebo vyvrátit, že setrvává na své předchozí výpovědi. Dále se vyzve, aby uvedla další relevantní okolnosti, o kterých dosud nevypovídala, tato část má přinést případné nové poznatky a skutečnosti do důkazního řízení. Podobně se následovně vyzve k výpovědi i druhá z konfrontovaných osob. Výpovědi konfrontovaných osob se mohou střídat podle pokynů vyšetřovatele, je-li třeba, aby se postupně vyjádřili k jednotlivým projednávaným okolnostem. Po skončení výpovědí jsou vyšetřujícím konfrontovaným osobám zpravidla kladeny otázky, které slouží k odstranění nejasností, neúplností a rozporů. O průběhu konfrontace se sepíše protokol, ve kterém se doslovně zapíše znění otázek a odpovědi na ně, stejně tak jako jiné důležité okolnosti konfrontace. V průběhu HL se pak čte protokol o konfrontaci dle § 211 odst. 1-4 trestního řádu. V praxi se ale konfrontace používá jen tehdy, pokud lze očekávat, že její provedení výrazně přispěje k objasnění okolností TČ, kterého by nešlo dosáhnout jinými prostředky. Konfrontace se zpravidla provádí až v průběhu HL, nikoliv během důkazního řízení. Je to především proto, že podobně jako například rekognice je konfrontace z určitého hlediska do jisté míry neopakovatelným úkonem. Vyšetřující navíc může přehlédnout důležité okolnosti svědčící o míře věrohodnosti výpovědí, jako je řeč těla nebo tonalita hlasu zúčastněných osob, doprovodné chování, gestikulace. Přítomnost soudce a dalších osob během HL přispěje k silnému psychologickému působení na konfrontované osoby. Psychologické metody obecně nalézají časté uplatnění hlavně při konfrontaci, ale i při jiných úkonech (rekognici, vyšetřovacím pokusu). Naopak některé zvažované aplikace psychologických a psychiatrických metod (polygrafie neboli „detektor lži“) narážejí na bariéry ochrany lidských práv a svobod. Pro konfrontaci platí ustanovení o výpovědi, obviněný není tedy při konfrontaci dle § 33 odst. 1 TŘ povinen vypovídat, svědek může dle §100 TŘ odmítnout konfrontaci a také nesmí být konfrontován, vztahují-li se na něj okolnosti vyjmenované v §99 TŘ.

Základním dokumentem o provedení konfrontace je protokol o konfrontaci. Průběh konfrontace je třeba protokolovat systematicky, doslovně a v přímé řeči, lze zaznamenat i některé neverbální projevy, jakož i případné pokusy o narušení konfrontace. Protokol o konfrontaci musí obsahovat doslovné znění kladených otázek a odpovědi na ně. Doporučuje

se upravit text graficky tak, aby bylo možno na první pohled odlišit výpovědi konfrontovaných osob. Pokud je konfrontace prováděna v přípravném řízení, doporučuje se k protokolu přiložit videozáznam zachycující průběh konfrontace, zejména pak emocionální reakce konfrontovaných na položené otázky.

3.4 Prověrka na místě

Prověrka na místě je upravena v § 104e TŘ, jedná se o kombinaci výslechu, ohledání, rekognice, vyšetřovacího pokusu a rekonstrukce za přítomnosti podezřelého, poškozeného, či svědka. Jedná se o nejobvyklejší metodu zvláštních způsobů dokazování, neboť je z nich nejméně náročná na přípravu. Slouží k doplnění nebo upřesnění údajů, které se vztahují k určitému místu. Účelem prověrky výpovědi na místě je tedy nejen prověření (případně upřesnění a doplnění) podané výpovědi vzhledem ke zvláštnostem určitého místa, ale také získání nových důkazů nebo zajištění dosud neznámých pramenů důkazů. Jejím hlavním cílem však zůstává objektivizace výpovědi. Při hodnocení věrohodnosti výpovědi obviněného a svědka a během vytváření kriminalistických verzí vyvstane někdy potřeba prověřit, zda vyslechnutá osoba získala informace uváděné ve výpovědi tím, že se sama bezprostředně účastnila na vyšetřované události, případně bezprostředně pozorovala její průběh, nebo zda si tyto údaje vymyslela, či je získala zprostředkovaně z doslechu. Proces tvorby kriminalistických verzí začíná vždy shromažďováním kriminalisticky relevantních faktů. Prověrka je metoda kriminalistické praktické činnosti, jejíž podstata spočívá v cílevědomém, přímém, bezprostředním pozorování a zkoumání kriminalisticky relevantních objektů vlastními smysly orgánů činných v trestním řízení, ve vyhledávání změn, dokumentování stavu objektů a hodnocení vlastních zjištění.

V průběhu prověrky se využívají zejména obecné metody poznání, jako jsou pozorování, měření a vypočítávání, popisování, srovnávání, experimentování, analýza, syntéza a modelování. Jejich uplatnění je determinováno specifickým cílem prověrky. Současně jsou využívány různé specifické prostředky kriminalistické techniky k vyhledávání, zviditelňování a fixaci stop či jiných důkazů a prostředky kriminalisticko technické dokumentace. Prověrku na místě zpravidla nelze nahradit jinými úkony a její faktické nedostatky lze jen těžko napravit.

Nejčastěji bývá tato metoda využívána v trestním řízení ve formě procesního úkonu podle § 113 TŘ. Ve smyslu § 158 odst. 3, § 160 odst. 4 TŘ může být ohledání jako neodkladný úkon provedeno před zahájením trestního stíhání. Tím se stává významným počátečním zdrojem informací o poznávané události, neboť umožňuje:

- učinit si odůvodněnou představu o počáteční a konečné struktuře ohledávaného objektu,
- učinit si odůvodněnou představu o situaci a atmosféře určitého místa,
- nalézt a vydělit z množiny irelevantních změn na ohledávaném objektu změny kriminalisticky relevantní, zajistit je pro další zkoumání, procesně je zadokumentovat,
- učinit si představu o charakteru události, o jejím průběhu, intenzitě působících sil a jejich příčinách,
- učinit si představu o možnosti existence i charakteru stop, které zatím nejsou k dispozici (např. na těle či oděvu pachatele, motorovém vozidle),
- získat nezprostředkované informace nasvědčující tomu, že událost, která je příčinou změn na ohledávaném objektu, je trestným činem, nebo že nevykazuje znaky trestného činu.

Nejčastěji prověrku organizuje policejní orgán, případně se účastní skupina pracovníků (výjezdová skupina). Skupinu tvoří zpravidla vedoucí výjezdové skupiny, potřebný počet policistů, forenzních techniků, případně jiných specialistů. Neopakovatelnost prověrky na místě je uznávanou zásadou přesto, že si praxe v některých případech vynutí nové ohledání již ohledaného objektu. Při opakovaném úkonu již někdy nemá ohledávaný objekt tu samou strukturu, jakou měl při prvním ohledání. Již pouhým pohybem po místě činu nebo použitím prostředků k zajištění stop sám ohledávající způsobí řadu změn v konečné struktuře ohledávaného objektu. Navíc může po prvním ohledání dojít k navrácení ohledávaného objektu do původního stavu, např. opravou automobilu, vylomených dveří, rozbitých oken a podobně.

Nutnost opakovat ohledání již jednou ohledaného objektu svědčí o nedůslednosti a nezodpovědném přístupu k ohledání. Každé opakování ohledání jednoho a téhož objektu (s rozdílnými výsledky) snižuje důkazní hodnotu ohledání.

Za opakované ohledání nelze považovat případy, kdy ohledání bylo přerušeno (např. z důvodů nepříznivých povětrnostních podmínek, špatné viditelnosti atp.), neboť jde o pokračování v ohledání a nikoliv o opakování ohledání.

Prověrka na místě se uskutečňuje zjišťováním, zkoumáním, hodnocením a podchycováním materiální situace místa. To umožňuje zejména:

- vytvořit si celkovou představu o kriminalisticky významném místě (jeho umístění, rozloze, charakteru),
- zjistit, jaké konkrétní objekty se na místě nacházejí, posoudit jejich účel a význam, případně vztah k vyšetřované události,
- stanovit vzájemné prostorové a jiné vztahy mezi jednotlivými objekty na místě a dokumentovat jejich polohu a stav,
- vyhledat, zajistit a předběžně zkoumat stopy a jiné důkazy nacházející se na místě,
- vyvodit domněnky o příčinách odchylek od normální situace místa (počáteční struktury),
- vyvodit domněnky o druhu a charakteru použitých nástrojů,
- modelovat pravděpodobný mechanismus události včetně činností osob, přítomných na místě,
- modelovat některé charakteristické rysy pachatele,
- vyvodit domněnky o charakteru události.

Vyšetřovatel začíná shromažďovat relevantní fakta od okamžiku přijetí podnětu a pokračuje prováděním dalších počátečních operativně pátracích a vyšetřovacích úkonů. Již každý samotný podnět obsahuje určité, dosud neproověřené, informace o tom, jaký skutek se stal, kde a kdy k tomuto skutku došlo, jaký byl následek a podobně. Prováděním dalších počátečních úkonů je prověřována pravdivost podnětu a současně jsou zjišťována fakta svědčící alespoň rámcově tomu, že předmětná událost může být trestným činem, nebo jinou společensky škodlivou událostí. Účelem prověrky kriminalistických verzí je odmítnutí všech verzí, jejichž důsledky jsou v rozporu se zjištěným objektivním stavem, a dokázání pravdivosti jediné verze. Při prověřování kriminalistických verzí musí kriminalista dodržovat následující požadavky: všestranně prověřit každou reálně možnou kriminalistickou verzi, která byla vytyčena, prověřovat všechny verze souběžně bez ohledu na stupeň jejich pravděpodobnosti, zjistit, zda důsledky, které byly vyvozeny jako nutné, odpovídají objektivní realitě (závěry o existenci nebo neexistenci důsledků se musí opírat o prověřená fakta) a včas odmítnout všechny kriminalistické verze, které nejsou v souladu s objektivní realitou (pozdní nebo předčasné odmítnutí verzí může mít za následek komplikace a prodloužení poznávací činnosti, tedy vyšetřování případu).

Potvrzená (dokázaná) verze nesmí být v rozporu s jednotlivými fakty, ale musí je všechny nezpochybnitelně objasňovat. Je třeba, aby všechny zjištěné skutečnosti byly kategorickými důkazy pravdivosti verze (nesmí existovat jiné vysvětlení). Přitom je nutné respektovat skutečnost, že o pravdivosti verze nerozhoduje jen množství shromážděných faktů potvrzujících existenci důsledků, ale především jejich hodnota, konkrétnost, určitost, neopakovatelnost a vzájemná podmíněnost.

Dokázání vyšetřovací verze musí být uskutečněno řádně provedenými procesními úkony odpovídajícími požadavkům trestního řádu po stránce formální i obsahové, o jejichž zákonnosti a objektivnosti průběhu i výsledků není možno pochybovat. Odmítnutí kriminalistické verze jako nepravdivé znamená zjistit hodnověrná fakta, která jsou v přímém rozporu s nutnými důsledky vyvozenými z této verze. Kriminalistickou verzi nelze odmítnout pouze proto, že se nepodařilo zjistit fakta potvrzující vyvozené důsledky.

Vyšetřovatel je velmi často v situaci, kdy jeho znalost faktů souvisejících s TČ je neúplná, myšlenkovým postupem *per analogiam* na základě důkazních materiálů a dalších poznatků vyvozuje hypotézy následné vyšetřovací verze. Prověrka se tedy provádí, je-li třeba, za přítomnosti svědka, podezřelého nebo poškozené osoby, doplnit fakta relevantní pro TČ. Jedná se o úkon, při kterém dotyčná osoba na místě TČ nebo jiném místě, relevantním k okolnostem TČ, demonstruje určitou činnost, či ukazuje předměty, objekty nebo místa vztahující se k TČ. Prověrka na místě se liší od rekonstrukce, neboť nedochází k obnovování okolností nebo situace, liší se i od vyšetřovacího pokusu, neboť nedochází k systematické změně podmínek dané situace, prověrka na místě tedy nemá experimentální charakter. Provádí-li se prověrka na místě v rámci přípravného řízení, musí jí být přítomna kromě OČTŘ a zúčastněné osoby další osoba, která není na věci zúčastněna, ledaže by nebylo možné zajistit její přítomnost, či by naopak její přítomnost mařila provedení úkonu.

Za základní zásady prověrky výpovědi na místě lze považovat:

- dobrovolnost: osoba, jejíž výpověď se prověřuje, musí dobrovolně, ze své vůle ukázat místa a objekty, o nichž vypovídala, jinak nemá provedení prověrky žádný význam,
- iniciativa: bez ponechání této iniciativy osobě, jejíž výpověď se prověřuje, by prověrka neměla smysl, protože jakékoliv ovlivňování by zkreslovalo objektivnost postupu (nevyjadřovalo by myšlení, znalosti a vůli vyslechnuté osoby),

- aktivní působení vyšetřovatele v průběhu prověrky (vyšetřovatel musí porovnávat výpověď s faktickou situací, požadovat objasnění vyvstalých otázek či problémů, zajišťovat ohledání míst a označených objektů apod.),
- účast svědka úkonu (nezúčastněné osoby) jakožto garanta objektivitu průběhu a výsledků prověrky výpovědi na místě.

Prověrka na místě musí být cílevědomá, to znamená, že z rozsáhlého množství faktů musí OČTŘ vybírat pouze taková, která jsou kriminalisticky relevantní. Navíc v kriminalistické praxi nelze vždy některá pozorování opakovat, protože některé jevy rychle pomíjejí. Na tuto situaci pamatuje i trestní řád v instituci tzv. neopakovatelných úkonů dle § 160 odst. 4 TŘ. Postup během prověrky na místě je dále upraven v článku 82 ZPPP ze dne 27. září 2007.

Od prověrky výpovědi na místě je nutné odlišovat výslech podezřelého/svědka/poškozeného na místě činu. K výslechu na místě činu se přistupuje nejčastěji za účelem vyvrácení dříve učiněné lživé výpovědi, nebo výpovědi, která se přinejmenším neshoduje se zatím zjištěnými fakty. Výslech na místě, na rozdíl od prověrky na místě, probíhá tak, že na určitém místě, vztahujícím se k výpovědi, vyšetřovatel znovu vyslýchá dříve vyslechnutou osobu a přitom demonstruje důkazy zajištěné na tomto místě (které jsou v rozporu s dříve učiněnou výpovědí) vyslýchané osobě, přičemž požaduje logické objasnění rozporů mezi dříve učiněnou výpovědí a objektivně zjištěnými skutečnostmi. Účelem je nechat na vyslýchanou osobu nechat působit psychický tlak tak, aby pod tíhou předložených očividných důkazů změnila svou předchozí výpověď, pokud sama uzná, že logika předkládaných důkazů v reálné situaci vyvrací její původní lživou výpověď. Vyslýchaná osoba se vyjadřuje k důkazům demonstrovaným vyšetřovatelem v reálné situaci. Příprava prověrky výpovědi na místě začíná po získání dobrovolného souhlasu dříve vyslechnuté osoby s účastí na tomto úkonu, všestrannou analýzou podané výpovědi a ostatních dosud shromážděných materiálů. Na tomto základě je třeba především:

- určit cíl prověrky a úlohy, které má splnit, tedy prověřit, zda existuje místo, o kterém vyslýcháný vypovídal, a zda se na tomto místě nacházejí popisované objekty,
- stanovit dobu provedení, s ohledem na konkrétní vyšetřovací situaci se doporučuje provést prověrku výpovědi na místě buď bezprostředně po výslechu, nebo co nejdříve po výslechu, aby byly zjevné případné rozpory ve výpovědích,

- stanovit výchozí bod проверки, orientační a uzlové body проверки výpovědi na místě.

Taktika проверки výpovědi na místě závisí na procesním postavení osoby, jejíž výpověď se проверяje (svědek, obviněný, poškozený atp.), na cíli, kterého má být проверkou dosaženo, na charakteru konkrétního místa, na němž má být úkon proveden, a na konkrétní vyšetřovací situaci. Проверку výpovědi na místě se doporučuje začít v úřadovně vyšetřovatele nebo v jiné úřední místnosti. Toto doporučení je odůvodněno zejména tím, že je třeba předem splnit některé formální náležitosti procesního úkonu (např. zadokumentování dobrovolnosti účasti osoby, jejíž výpověď se проверяje, její poučení atd.). Po příslušném poučení má být tato osoba vyzvána, aby sdělila podstatné okolnosti příchodové cesty a určila, od kterého místa je schopna se na místě orientovat a odkud by měla проверка začít. Tím vlastně sama navrhuje *výchozí bod* проверки výpovědi na místě. Výchozím bodem může být místo ležící poblíž místa události. Osobě, jejíž výpověď se проверяje, je umožněno, aby sama určovala směr pohybu, nerušeně si obhlédla místo a zorientovala se na něm, určila změny oproti původní situaci, volně označila jednotlivé objekty, stopy a jiné věcné důkazy a označila opěrné a orientační body. Opěrnými body rozumíme přesná místa, která se údajně vztahují k popisované události (např. konkrétní místo v lese, kam osoba údajně odhodila zbraň), orientačními body rozumíme výrazné objekty umožňující snadnou orientaci na místě, kde se provádí проверка (jako jsou budovy, stromy, okraj silnice a podobně). Na samotném místě проверки musí být ověřena předchozí znalost místa osobou, jejíž výpověď se проверяje. Proto se doporučuje začít проверку výpovědi na místě volným vyprávěním osoby a teprve pak průběžně označovat jednotlivá místa, objekty a vysvětlit jejich vztah k objasňovanému případu a doplňující otázky pokládat až po označení jednotlivých významných objektů a vysvětlení jejich vztahu k vyšetřované události. Jestliže je třeba provést проверку výpovědi na místě s více osobami na jednom místě, doporučuje se uskutečnit проверки samostatně v zájmu přehlednosti. V průběhu проверки je zapotřebí neustále vyhodnocovat její průběh a výsledky porovnávat s dříve podanou výpovědí a zaznamenávat rozpory pro pozdější vyhodnocení. Проверку na místě je vhodné neodkladně ukončit, pokud vznikne situace, která by mohla vést ke zmaření jejího účelu nebo pokud osoba, jejíž výpověď se проверяje, v průběhu úkonu odmítne aktivní účast. Podobně jako ostatní zvláštní způsoby dokazování musí být проверка na místě řádně zdokumentována dle §55 odst. 1 TR, aby ji bylo možné připustit jako důkaz během HL. Protokol musí obsahovat všechny náležitosti, zejména pak musí být popsány všechny okolnosti, které ji provázejí, zejména časové a místní údaje a seznam všech přítomných osob. Je vhodné zaznamenat:

- volnou výpověď osoby, jejíž dřívější výpověď je prověřována, k místu a počátku prověrky, jakož i ke změnám na místě prověrky,
- údaje k průběhu cesty na místo (pokud výchozí bod prověrky není na místě samém),
- popis místa konání prověrky výpovědi na místě,
- chování osoby na místě (např. jak se svědek na místě orientoval, co označil apod.),
- směr postupu, místa jednotlivých zastavení a způsob označení kriminalisticky relevantních objektů, údaje o označených objektech, údaje o demonstrovaných činnostech,
- otázky kladené vyšetřovatelem a odpovědi na ně.

Pokud je to možné, pořídí se záznam (zvukový nebo obrazový), náčrtky či plány detailně popisující danou situaci. Topografická dokumentace prověrky na místě je pak zhotovování náčrtků a plánků kriminalisticky relevantních míst. Její podstata spočívá ve vyměřování, znázorňování a grafickém zobrazování částí zemského povrchu a trvalých a pohyblivých předmětů na něm, které jsou promítnuty na rovinnou průmětnu. Topografická dokumentace tak poskytuje informace o rozměru, tvaru a vzájemném umístění jednotlivých objektů a stop na dokumentovaném místě. Účelem je graficky jednoduše a hlavně názorně zobrazit situaci v původním stavu se všemi podrobnostmi, které jsou důležité pro objasňování a vyšetřování.

Součástí topografické dokumentace jsou běžně náčrtek a plánek. Náčrtek je rukou nakreslený přibližný obraz místa. V náčrtku nejsou zachyceny vzájemné vzdálenostní poměry jednotlivých objektů v přesném měřítku, ale musí být číselně uvedeny jejich skutečné vzdálenosti zjištěné měřením na místě. Zpravidla se postupuje tak, že kriminalistický technik zakresluje na list papíru jednotlivé objekty a vyznačuje mezi nimi změřené vzdálenosti. Účelem dokumentace průběhu a výsledků prověrky na místě je podchycení komplexní, názorné a nezaměnitelné informace o stavu ohledávaného místa či objektu v době ohledání a zaznamenání všech podstatných změn způsobených vyšetřovanou událostí.

K tvorbě dokumentačního obrazu se využívá protokolování, fotografování, vyhotovování náčrtků a plánků, videozáznamu, případně jiných metod. Protokolace se řídí požadavky § 55 TR (Fryšták, 2009).⁵⁹

⁵⁹ FRYŠTÁK, Marek. Trestní právo procesní. Vyd. 2., přeprac. Ostrava: Key Publishing, 2009, 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.

Konrád zjistil, že prověrka na místě je po rekognici druhou nejpoužívanější technikou zvláštních metod dokazování. Analyzoval celkem osm náhodně vybraných spisů trestných činů majetkového charakteru (ve všech případech se jednalo o vloupání do motorového vozidla). Všechny spisy obsahovaly řadu formálních právních i praktických nedostatků. Ani jeden neobsahoval odkaz na dobrovolnost účasti podezřelého na tomto úkonu a ani v jednom nebyl splněn požadavek na přítomnost nezúčastněné osoby. § 104 odst. 2 TŘ odkazuje na ustanovení o vyšetřovacím pokusu, které praví mimojiné, že „*K vyšetřovacímu pokusu, který je prováděn v přípravném řízení, musí být přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna, ledaže by nemožnost zajistit její přítomnost při vyšetřovacím pokusu zmařila jeho provedení.*” Na rozdíl od vyšetřovacího pokusu, který lze libovolně zopakovat, může mít nepřítomnost nezúčastněné osoby závažné důsledky, neboť se může jednat o neopakovatelný úkon. Dokumentační materiál také obsahoval závažné formální nedostatky, například absence stanovení výchozího bodu prověrky, tedy místa, od kterého byla podezřelému dána volnost pohybu po okolí, včetně dokumentace a zaznamenávání pohybu osob. Nebylo tedy jasné, zda OČTŘ podezřelého dovedly na místo samy, nebo zda je tam dovedl podezřelý. Konrád dále analyzoval protokoly dvaceti prověrek na místě získaných od orgánů SKPV krajských ředitelství, všechny z nich se týkaly vraždy. Pouze v jednom případě prověrka na místě odpovídala prověrce na místě tak, jak byla tato metoda konstituována kriminalistickou vědou.⁶⁰ V ostatních případech se po obsahové i formální stránce jednalo o regulérní rekonstrukci trestného činu, nesprávně nazvanou a zaprotokolovanou OČTŘ jako prověrka na místě. Další chybou je, že šablony protokolů prověrky místě v ETR obsahují rubriky s nadpisem „figuranti“, přestože žádní figuranti se k tomuto nepřibírají.

3.5 Rekonstrukce

Rekonstrukce je upravena v § 104d TŘ, je prováděna, má-li být obnovena situace a okolnosti, za kterých byl TČ spáchán, slouží k prověření výpovědi podezřelého, poškozeného, či svědka (Svatý, 2015).⁶¹ Koná se v původních, resp. obnovených podmínkách. Rekonstrukce nebyla před novelou z roku 2001 upravena TŘ, ale byla považována za zvláštní

⁶⁰ Čj. KRPS 3458/2011

⁶¹ SVATÝ, Z. *Fotogrammetrická rekonstrukce a měření místa dopravní nehody*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 285- 291. ISBN 978-80-7251-441-0.

druh ohledání a jako taková řazena mezi vyšetřovací úkony (Just, 1958).⁶² Rekonstrukce byla také zakotvena v předpisu nižší právní síly, v „Instrukci pro vyšetřovatele a policejní orgány Policie České republiky k postupu v trestním řízení č. 82/1995“, kde je rekonstrukce definována jako *„úkon zahrnující určitý souvislý celek jednání pachatele, popř. jiných osob, který spočívá v obnovení situace a okolností, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah“*. Ustanovení § 104d TŘ se nazývá „Rekonstrukce“, ale z textu ustanovení jednoznačně vyplývá, že se nejedná o jakoukoliv rekonstrukci, ale rekonstrukci TČ. Druhý odstavec § 104d TŘ praví, že *„Na postup při rekonstrukci se přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu.“* To je odkaz především na použití § 104c odst. 2, 3 a 4 TŘ. Přímými účastníky rekonstrukce rozumíme osoby, které se přímo podílejí na organizaci, provádění nebo průběhu jednotlivých pokusů. Mezi přímé účastníky patří orgány činné v trestním řízení, osoby přímo provádějící jednotlivé pokusy nebo osoby, na základě jejichž výpovědi a podle jejichž pokynů jsou pokusy prováděny. Patří mezi ně osoby, které podaly ve věci potřebná vysvětlení, svědci, poškození a obvinění, pokud neodmítnou aktivní účast na experimentu. Přitom se vychází z názoru, že účast těchto osob je dobrovolná a vzhledem k jejich možné zastupitelnosti i fakultativní. Za nepřímé účastníky experimentu lze považovat osoby, které se účastní experimentu za účelem odborných konzultací (znalci a jiní odborníci) nebo za účelem verifikace objektivnosti a zákonnosti postupu při provádění experimentu (např. nezúčastněná osoba, obhájce obviněného apod.). Pomocnými osobami rozumíme osoby, které zabezpečují uzavření místa experimentu, ostrahu obviněného (např. v případech vazebního vyšetřování), technickou dokumentaci průběhu a výsledků atp. Účast podezřelého, poškozeného či svědka na rekonstrukci není povinná a v případě jejich odmítnutí mohou jejich role suplovat figuranti. Ti však musí vycházet ve svém chování z informací zjištěných při výslechu osob, jež mají představovat. Výběr pokusných osob musí být proveden tak, aby jejich subjektivní vlastnosti rozhodující pro výsledek experimentu (věk, výška, váha, fyzická kondice, zrak, sluch atp.) byly co nejvíce shodné se subjektivními vlastnostmi osob, které zastupují. Podle § 2 odst. 14 TŘ *„Orgány činné v trestním řízení vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce. Každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o*

⁶² JUST, M., VYCHODIL, M. Rekonstrukce a kriminalistický pokus. Kriminalistický sborník, 1958. Roční II/7 (11).

kterém uvede, že ho ovládá. ” Je-li třeba v průběhu dokazování tlumočit, přibere se k tomuto úkonu tlumočník.

Rekonstrukci můžeme dělit podle několika kritérií, z nichž nejdůležitějším je zřejmě druh objektu. Charakterem rekonstruovaného objektu může být konkrétní místo a situace, skutkové okolnosti TČ, popřípadě i předmět, relevantní k dané události. Pravděpodobně nejobvyklejším druhem rekonstrukce je znovuoživení dané situace na místě TČ, popřípadě na místě relevantním k událostem a skutkovým okolnostem TČ, zjednodušeně se tento proces také nazývá rekonstrukce místa činu. Tento proces obvykle není samostatným vyšetřovacím úkonem, ale je součástí nebo předpokladem dalších vyšetřovacích úkonů, které mají dopomoci k objasnění TČ. Výsledky rekonstrukce pomáhají odhalit rozpory ve výpovědích, na místě TČ totiž často může dojít ke znovupoznání a vybavení informací. Je však třeba brát v potaz, že i svědek může do své výpovědi zahrnout subjektivní názory, proto nebývá od věci, aby se rekonstrukce, je-li to vhodné, účastnil také jako konzultant psycholog. Ze stop trestného činu vyšetřovatel rekonstruuje způsob páčání a poté hypoteticky usuzuje na determinující faktory. Následnou prověrkou vyšetřovacích verzí dospíváme buď k jejich potvrzení, nebo odmítnutí. Méně obvyklým případem rekonstrukce je rekonstrukce předmětů, které byly nebo by mohly být zdrojem relevantních informací ohledně TČ. Může se jednat o zbraně, listiny či nástroje, které byly poškozené, pozměněné nebo zničené. Tato zvláštní metoda dokazování bývá většinou prováděna v rámci jiných kriminalistických expertíz. Rekonstrukci není nezbytné realizovat na místě činu, jedná-li se o úkon, který lze snadno realizovat v jiném prostředí, např. demonstrace použití útočné zbraně obviněným apod.

Další, méně obvyklá metoda rekonstrukce, se používá ke znovuvytvoření vnější podoby nebo tělesných znaků člověka. Jedná se buď o vytvoření počítačového portréту osob na základě výpovědi svědků. Popřípadě se jedná o situaci, kdy jsou k dispozici kosterní pozůstatky (většinou pohřešované osoby), kde za pomoci počítačového modelování rekonstruuje původní podobu osoby. Výpočetní technika a jiné moderní metody občas stírají rozdíl mezi rekonstrukcí a vyšetřovacím pokusem, jedná se například o oblasti moderní balistiky nebo antropologie.

3.6 Vyšetřovací pokus

Vyšetřovací pokus je upraven v § 104c TR, jedná se o zvláštní druh ohledání. V trestním řízení vznikají často pochybnosti o možnosti či nemožnosti provedení určitých činností nebo o existenci určitého faktu, jevu nebo události v reálných podmínkách. V takových případech vzniká potřeba získat nové informace nebo prověřit informace již existující tím, že budou uměle vyvolány analogické jevy nebo děje, které budou přímo pozorovány orgánem činným v trestním řízení. „*Vyšetřovací pokus je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání kriminalisticky relevantních jevů, činností a fragmentů událostí v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem poznání a dokázání skutkového stavu věci*“ (Konrád, 2015).⁶³ VP zjišťuje, upřesňuje nebo ověřuje, zda se určitá skutečnost stala nebo mohla stát určitým způsobem a za určitých podmínek. Z této definice již vyplývá rozdíl mezi VP a rekonstrukcí. Základním rozdílem od rekonstrukce je, že experimentální podmínky VP se mění, zatímco rekonstrukce se jen snaží věrohodně obnovit co nejpřesnější okolnosti TČ. Jiné definice praví, že základní rozdíl mezi VP a rekonstrukcí je především v rozsahu. Zatímco VP se zaměřuje na jednu konkrétní okolnost TČ, rekonstrukce se věnuje TČ jako takovému, v celém jeho rozsahu a případně i okolnostem, které mu předcházely. VP ovšem může být součástí rekonstrukce TČ. V průběhu rekonstrukce totiž mohou nastat okolnosti, kdy je třeba prověřit jisté skutečnosti, například zda-li mohlo dojít k určitým okolnostem za určitých podmínek, které zúčastněná osoba popisuje. Pokud se VP provádí v rámci přípravného řízení, je nutno přibrat nezúčastněnou osobu, dle § 104c/3. Vyšetřovací orgán má možnost přizvat k VP znalce (který pak VP často sám navrhuje), popřípadě další osoby jako podezřelé, obviněné nebo svědky, platí však zákaz donucovat zúčastněné osoby k úkonům souvisejícím s VP (§ 104c/4). Odmítnou-li tedy zúčastněné osoby součinnost, je VP jako takový neproveditelný. VP je metoda zkoumání jevů objektivní reality a jejich souvislostí v podmínkách kontrolovaných a účelově měněných pozorovatelem. Experimentátor aktivně zasahuje do průběhu VP a uchovává si stálou kontrolu nad probíhajícími procesy a jejich podmínkami. VP v sobě spojuje jak smyslovou, tak logickou stránku poznání. Složitá myšlenková činnost se vyžaduje již při přípravě VP, kdy musí být stanoven jeho cíl a vytyčena hypotéza předvídající budoucí průběh a výsledky experimentů. Stejně náročné

⁶³ KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, 414 stran. ISBN 978-80-7380-547-0.

myšlenkové procesy probíhají v průběhu VP a při jeho hodnocení. Některé znaky má experiment shodné s pozorováním, srovnáváním a měřením, ale vyznačuje se navíc těmito znaky:

- umožňuje opakovat pozorování, a to ve shodných i ve změněných podmínkách,
- umožňuje oproti přirozeným podmínkám zpomalit nebo zrychlit probíhající děje,
- umožňuje izolovaně zkoumat různé elementy složitých procesů, jejich příčiny a následky, a to i tehdy, když v izolované podobě v přírodě neexistují.

Specifičnost VP oproti pokusům (experimentům) v jiných oblastech lze spatřovat zejména v tom, že:

- VP probíhá za podmínek běžného života lidí (nejde o laboratorní podmínky),
- výsledky VP jsou očividné, registrované pouhými smysly, bez potřeby přístrojové techniky a zvláštních znalostí,
- objektem VP jsou jednotlivé okolnosti kriminalisticky relevantních událostí,
- VP musí být uskutečněn v souladu s požadavky přípustnosti kriminalistických metod (např. nesmí dojít k ohrožení života a zdraví účastníků experimentu nebo k snižování jejich lidské důstojnosti),
- musí být brána v úvahu úloha zvláštních subjektivních faktorů, které mohou významně ovlivnit průběh i výsledky prováděného experiment.

Cílem VP je prověření nebo upřesnění skutečností již zjištěných v trestním řízení nebo zjištění nových skutečností důležitých pro trestní řízení.

Podle povahy zjišťovaných skutečností můžeme VP řadit do dvou skupin typů experimentu:

- **senzorické pokusy**, jimiž se zjišťují možnosti vnímání určitých skutečností lidskými smysly, např. zrakem nebo sluchem. Převážně jde o zjištění či prověření, zda z určitého místa a za určitých podmínek bylo možno pozorovat událost, slyšet volání o pomoc, pronášené výroky nebo různé zvuky,
- **situační pokusy**, jimiž se zjišťují zejména možnosti provedení určité činnosti v určitých podmínkách (např. překonání překážky, přepravení břemene na určitou vzdálenost apod.), vzniku a existence nějakého jevu (např. oslnění řidiče odrazem slunce na mokré vozovce apod.), průběhu vyšetřované události, jejích jednotlivých epizod, detailů a mechanismu vytvoření stop (např. zda při úderem nabitou zbraní

mohlo dojít k samovolnému výstřelu, zda při zachycení pouzdra služební zbraně mohlo dojít k jeho odtržení a podobně).

O vyšetřovacím pokusu je třeba sepsat protokol. Mimo obecných náležitostí § 55n. jsou stanoveny v § 55 odst. 3 zvláštní náležitosti protokolu o vyšetřovacím pokusu. Do protokolu je potřeba detailně popsat okolnosti, za nichž byly tyto úkony prováděny, jakož i jeho obsah a výsledky. Pokud to okolnosti případu nevyklučují, pořídí se též obrazové záznamy, náčrtky a jiné vhodné pomůcky, které se připojí k protokolu. V protokolu o VP se uvedou údaje o podmínkách, za nichž byl úkon prováděn a o jejich případné shodě s podmínkami, za kterých mělo dojít k posuzované události (zejména ke spáchání TČ), včetně rozdílů a jejich vlivu na výsledek VP. Dále se podle okolností případu popíše pomůcky, přístroje, nástroje a jiné předměty použité k VP, uvede se stupeň osvětlení, viditelnosti, dohlednosti, slyšitelnosti, klimatické podmínky, zmínit je třeba i zdravotní stav a způsobilost všech účastníků VP, rozdíly ve vzezření, věku, oblečení figurantů. Podrobně je třeba popsat všechny dílčí úkony a jejich výsledky. Velmi důležité je zaznamenat i prohlášení jednotlivých účastníků úkonu, zda protokol odpovídá jeho průběhu a dosaženým výsledkům a obsah jejich případných námitek, což má pak význam pro hodnocení tohoto důkazu. Průběh VP je vhodné dokumentovat za pomoci fotografické a video-grafické techniky. Protokol o VP se považuje za listinný důkaz (§112/2), která se v hlavním líčení přečte a předloží k nahlédnutí stranám, případně se audiovizuální záznam přehraje. Charakteristickým rysem VP je, že pozorování určité skutečnosti důležité pro trestní řízení probíhá v experimentálních podmínkách, tj., na rozdíl od rekonstrukce v podmínkách, které nejsou původní, nýbrž uměle vytvořené nebo obměňované. Prověřování a upřesňování zjištěných skutečností nebo získávání nových skutečností v těchto nových či měnících se podmínkách je nezbytné proto, že původní nebo obnovené podmínky nepostačují k tomuto účelu (rekonstrukce není dostatečná nebo vhodná), anebo že nelze z nějakého důvodu obnovit situaci a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah. Pokud není možné uměle vytvořit podmínky nezbytné pro pozorování, za nichž se mají prověřit, upřesnit nebo nově zjistit okolnosti důležité pro trestní řízení, nemůže být proveden ani vyšetřovací pokus. VP má podpůrný, subsidiární charakter, tzn., že jestliže jinými způsoby nelze zjistit relevantní skutečnosti důležité pro trestní řízení (např. opětovnými výslechy, podáním znaleckého posudku, ohledáním místa činu apod.) Zvláštní pravidla je třeba dodržet, pokud se VP zúčastní osoba mladší osmnácti let. V tomto případě se užije § 102. Při provádění VP je nutno postupovat šetrně a tak, aby úkon nemusel

být opakován. K VP se přibere OSPOD nebo jiná osoba mající zkušenost s výchovou mládeže, event. rodiče. Přibrané osoby mohou navrhnout odložení VP na pozdější dobu v průběhu provádění VP navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by VP nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav osoby mladší 18 let. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, OČTŘ tomuto návrhu vyhová.⁶⁴

⁶⁴ ŠÁMAL P., Král V., Baxa J., Půry, F., Trestní řád. Komentář. I.díl. 4.vydání. Praha: C.H.Beck 2002, s.711-718

4 MODERNÍ METODY ZVLÁŠTNÍCH ZPŮSOBŮ DOKAZOVÁNÍ

4.1 Stručný úvod do moderních zvláštních metod

Moderní metody zvláštních způsobů dokazování nejsou ve skutečnosti tak „moderní“, jak by jejich název naznačoval. Analýza DNA je známa již desítky let, ale začala být rutinně využívána policií až relativně nedávno. Hlavní důvod je její značná komplexita, která se v minulosti odrážela jednak v její nespolehlivosti a také v nákladech na její provedení. Byly upřednostňovány jiné metody analýzy biologického materiálu, jako například analýza krevních skupin či reakce protilátek. Druhým důvodem je dle mého názoru to, že stejně jako u všech nových metod panuje určitá nedůvěra zvláště ze strany vyšetřujících orgánů, pramenící především z nevědomosti a nepochopení. Každá nová metoda obvykle vyžaduje čas, aby si vydobyla patřičnou důvěru a došlo k jejímu rozšíření a rutinní aplikaci.

4.2 Analýza DNA

Poslední čtvrt století bylo svědkem rozvoje molekulárně genetických analytických metod. Analýza DNA, která se dříve používala jen při vyšetřování závažných násilných a sexuálních deliktů, se stala rutinní metodou ve všech odvětvích kriminalistiky. Analýzou DNA lze získat DNA profil, tedy sled dat, který je individuální pro každého člověka. To umožňuje vytvořit DNA databáze, v nichž lze evidovat DNA profily pachatelů určitých druhů trestných činů (zejména násilných a sexuálních) a srovnávat je se stopami z míst trestných činů. V databázi se shromažďují také DNA profily mrtvol, kosterních nálezů a částí lidských těl neznámé totožnosti. Využívání metod molekulární genetiky s sebou nevyhnutelně přineslo mnoho otázek z trestního práva a občanského práva procesního. Stejně jako v jiných odvětvích moderní kriminalistiky využívajících v dokazování moderních vědeckých metod reaguje právní řád na vývoj této oblasti s určitým zpožděním. Analýza DNA může jak potvrdit identitu podezřelé osoby, tak přispět k vyřešení TČ spáchaného neznámým pachatelem, k tomuto účelu jsou budovány v jednotlivých státech databáze DNA profilů. Důležitým faktem je, že DNA profil, který získáme analýzou, se s ohledem na věk osoby nikdy nemění (kromě extrémních případů, například pokud došlo k transplantaci kostní dřeně). DNA může být získána z prakticky jakékoli tělní tkáně a informace, kterou získáme například ze stěru ústní dutiny, bude shodná s DNA získanou z krve či vlasového kořínku. Jak

jsme již nastínili, forenzní využití DNA s sebou nese množství právních otázek z oblastí trestního práva a civilního práva procesního a oblasti ochrany osobních údajů.⁶⁵ Je třeba brát v potaz i práva zakotvená v Listině, zejména pak čl. 7 odst. 2 (zákaz mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení) pro odběr biologických vzorků a čl. 10 odst. 2 a 3 (ochrana soukromého a rodinného života a právo každého na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním a jiným zneužíváním údajů o své osobě) pro uchovávání citlivých informací v databázích. Vedení databází DNA je upraveno zákonem o policii ČR,⁶⁶ další práva a povinnosti týkající se nakládání s citlivými údaji upravuje zákon o ochraně osobních údajů. V České republice existuje ND DNA od roku 2002, využívající softwarový program CODIS (*The Combined DNA Indexing System*), vyvinutý americkou FBI. Právní úprava této databáze se opírá o zákon o Policii ČR (viz § 42d, 42e, 42g ZoPČR), podrobnosti jsou obsaženy v Závazném pokynu policejního prezidenta č. 88/2002. Vzorky pro analýzu jsou zajištěny buď při ohledání místa TČ, nebo odebrány z předmětů, které byly zajištěny při některém ze zajišťovacích úkonů uvedených v TŘ, srovnávací vzorky jsou pak odebrány osobám, jichž se daný zjišťovací úkon týká. Ne vždy je možné vzorky DNA zajistit, zatímco například daktyloskopická potní stopa se dobře otiskne na lakované desce psacího stolu, nikoliv však na textilním potahu křesla; krevní stopa na prádle může být kontaminována jinými biologickými materiály pocházejícími od různých osob, což může zkreslit výsledek genetické analýzy deoxyribonukleové kyseliny. Oběť ovlivňuje důkazní situaci dvěma způsoby: Jednak svým aktivním jednáním vytváří stopy trestného činu (např. oběť znásilnění v sebeobraně zraní pachatele), jednak je sama nositelem stop (na svém těle, oděvu apod.). I v tomto druhém případě, kdy role oběti je převážně pasivní, závisí dalekosáhle na jejím chování, zda stopy budou, či nebudou využitelné (např. někdy oběť stopy poškodí). Zajišťování biologických materiálů je často záležitostí zdravotnických zařízení. Jedná se především o odběr krve živé osoby nebo mrtvoly (při pitvě) nebo o odběr ejakulátu. Odběr vzorků vlasů může podle stanovených zásad provést i kriminalistický technik, obdobně i odběr vzorku slin. Pro účely zkoumání DNA se srovnávací materiály získávají téměř vždy bifokálním stěrem (setřením povrchu vnitřní plochy ústní dutiny) pomocí jednoduché sterilní odběrové soupravy. V české kriminalistické praxi se pro bukalní stěr používají odběrové „kity“, umožňující neinvazivní a neintimní odběr přímo v terénu. Odběr může provést samotný vyškolený policista, není potřebná přítomnost zdravotnického pracovníka. V

⁶⁵ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

atypických případech je žádoucí kontaktovat příslušné znalce. V rámci trestního řízení se odběr srovnávacího materiálu uskutečňuje podle ustanovení § 114 odst. 2, 3 TŘ, při plnění policejních úkolů lze odběr biologických vzorků opřít o ustanovení § 42e ZoPČR.

Velmi se mi při studiu materiálů k rigorózní práci líbil článek Mgr.Vobořila ze sdružení Iuridicium Remedium, který dale cituji:

Pokud jde o využití DNA při práci Policie, tak je úprava dvojkolejná. Oprávnění policie můžeme najít především v § 63 a § 65 PolZ. V § 63 odst. 2 dává tento zákon policii oprávnění vyzvat k prokázání totožnosti velmi široký okruh osob uvedený pod písmeny a) – l). V případě, že nelze totožnost osoby zjistit, je v souladu s § 63 odst. 4 PolZ policista oprávněn získat informace potřebné k ztotožnění dané osoby mimo jiné i odebráním biologických vzorků umožňujících získání informací o genetickém vybavení. V souladu s § 65 odst. 1 PolZ může policista při plnění svých úkolů a pro účely budoucí identifikace mimo jiné také odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení u osoby obviněné ze spáchání úmyslného trestného činu nebo u osoby, které bylo sděleno podezření pro spáchání takového trestného činu, u osoby ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu, u osoby, již bylo uloženo ochranné léčení, nebo u osoby nalezené, po níž bylo vyhlášeno pátrání a která nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. V případě, že daná osoba nesouhlasí s odběrem vzorku DNA, může policista v souladu s § 63 odst. 4 a § 65 odst. 2 tohoto zákona po provedení marné výzvy překonat její odpor. Překonání odporu není možné v případě, že by došlo k zásahu do tělesné integrity dané osoby. V případě stěru z ústní dutiny, který je zpravidla využíván k odběru vzorku DNA, k zásahu do tělesné integrity nedochází. Právě o ustanovení § 65 opírá v současné době Policie ČR své oprávnění k ukládání profilů DNA (profil DNA je alfanumerický kód, který je výsledkem analýzy DNA a měl by sloužit výhradně k identifikaci osob) do Kriminalistické databáze vedené Kriminalistickým ústavem (stále je používán nevhodný název Národní databáze DNA). Konkretizace postupů při využívání DNA policií obsahuje Závazný pokyn policejního prezidenta č. 88/2002, který slouží pouze pro interní potřebu a širší veřejnosti není znám.

Oprávnění policie využívat analýzu DNA při vyšetřování konkrétních trestných činů je dále obsažena v § 114 odst. 2 trestního řádu (dále jen „TŘ“), podle něhož se odběru vzorku DNA musí podrobit „osoba, o kterou jde“, pokud to je třeba k provádění důkazu. Osobou o kterou jde je nejen ten, proti němuž je vedeno trestní řízení, ale také svědek, poškozený nebo zúčastněná osoba. I zde je možné provést odběr i proti vůli dané obviněného nebo

podezřelého (v případě podezřelého je nutné k překonání odporu mít souhlas státního zástupce). Od první možnosti odběru upravené v PolZ se úprava v trestním řádu liší nejen širším okruhem osob, kterým lze vzorky DNA odebírat, ale i vázaností analýzy DNA na vyšetřování konkrétního trestného činu. Ukládání vzorků do Kriminallistické databáze by zde tak nemělo přicházet v úvahu.

Jak již bylo řečeno, tak existence Kriminallistické databáze DNA, která u nás vznikla v roce 2002 a v současnosti obsahuje několik desítek tisíc DNA profilů, je založena na příslušných ustanoveních PolZ a na interním předpisu. Tento způsob úpravy nelze považovat za dostatečný. Nejen, že v zákoně zcela chybí úprava toho, kdo je správcem databáze, kdo má k údajům přístup, po jakou dobu mají být údaje uchovávány, co se má dít se vzorky DNA, z nichž jsou profily DNA analýzou získávány atd. Ale vlastně zde chybí o jakékoli databázi DNA jakákoli zmínka. V souladu s § 8 Doporučení č. R (92) I Výboru ministrů členských států Rady Evropy, o využívání analýzy deoxyribonukleové kyseliny (DNA) v rámci systému trestní justice (dále jen „Doporučení č. R (92) I“) by přitom vytvoření a provozování jakéhokoli registru DNA pro účely vyšetřování a stíhání trestných činů mělo být právně upraveno. Jak konstatuje ve své výroční zprávě za rok 2008 Úřad pro ochranu osobních údajů, tak Závazný pokyn policejního prezidenta takovou právní úpravou není. Jde o interní ustanovení, které dostatečně nesplňuje požadavek podřídít zpracování citlivých údajů zprísněnému režimu, jak je vyjádřeno v zákoně o ochraně osobních údajů i v zákoně o policii

Poměrně široké nastavení okruhu osob, kterým lze DNA odebírat a následně ukládat do databáze pro budoucí možné využití podle § 65 PolZ, lze jen těžko odůvodnit. K odběru vzorku podle policejního zákona navíc není potřeba disponovat povolením soudu, jak je tomu například v Německu. Podle současné úpravy lze tak například ukládat do databáze vzorky osob podezřelých nebo obviněných, které byly zproštěny obžaloby. To jestli tak Policie ČR činí nebo nečiní je v zásadě na její libovůli, respektive na rozhodnutí policejního prezidenta. Podle vyjádření Policie ČR nejsou profily DNA podezřelých osob v databázi v současnosti zpracovávány. Povinnost Policie ČR údaje likvidovat dle § 65 odst. 5 PolZ jakmile jejich zpracování není nezbytné pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti, je formulována tak neurčitě, že ji lze redukovat na případy, kdy subjekt údajů například zemřel a v ostatních případech další zpracovávání údajů v databázi odůvodnit odkazem na častou recidivu pachatelů a to i recidivu nestejnorodou.

V Evropě můžeme sledovat v zásadě dva způsoby úpravy. V Anglii a Walesu mohou být odběry prováděny všem osobám zadrženým policií, naopak například v Německu a Rakousku je přesně stanovený okruh trestných činů, u nichž lze odběry provádět (osoby obviněné ze závažného trestného činu, u nichž je předpoklad, že by mohly být vzorky v budoucnu využitelné) a jejichž vzorky lze v databázích zpracovávat (pouze odsouzení). Rozdílnost úprav se odráží i v rozsahu databází. Zatímco v Anglii a Walesu jsou uchovávány údaje o zhruba 4,5 milionech osobách, tak v Německu a Rakousku se jedná zhruba o 650, respektive 120 tisíc osob). Právě německý a rakouský model se jeví v našich podmínkách jako nejvhodnější. Už proto, že Velká Británie dostala v roce 2008 za svoji Národní databázi DNA políček od Evropského soudu pro lidská práva v podobě rozsudku ve věci S. a Marper proti Spojenému Království ze dne 4. 12. 2008 (30562/04, 30566/04)[2]. Stěžovatelé S. a Marper se od roku 2001 u britských soudů bezvýsledně domáhali zničení svých profilů DNA a otisků prstů, které jim byly odebrány v souvislosti s podezřením a obviněním ze spáchání trestných činů. Obávali se totiž možného budoucího zneužití těchto osobních údajů, spojeného s diskriminačním přístupem vůči nim jako osobám v minulosti trestně stíhaným. Podle ESLP (§ 125 rozsudku) je uchovávání vzorků DNA, buněčné tkáně a otisků prstů osob v minulosti podezřelých a obviněných z páchaní trestné činnosti, kterým se však vina nikdy neprokázala, v rozporu s článkem 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod (dále jen „Úmluva“), neboť nesplňuje kritérium nezbytnosti opatření v demokratické společnosti. Nová britská vláda má jako jednu ze svých priorit zavedení Skotského modelu při vedení databáze DNA.[3] Ve Skotsku přitom nedochází k uchovávání profilů osob, u nichž nedošlo k prokázání trestného činu.

Doporučení č. R (92) 1 v § 4 říká, že tam kde „vnitrostátní právní předpisy připouštějí odběr vzorků bez souhlasu podezřelého, by měl být vzorek odebrán pouze pokud okolnosti případu takový úkon opodstatňují“. V § 8 téhož doporučení pak stojí, že by měla být „přijata opatření zajišťující, že výsledky analýzy DNA a informace z nich odvozené budou zničeny, jakmile nebude potřeba nadále je uchovávat pro účely, k nimž byly použity. Výsledky analýzy DNA a informace z nich odvozené však mohou být uchovány, jestliže byl dotčený jednotlivec odsouzen pro závažné trestné činy ohrožující život, zdraví nebo bezpečnost osob. Pro takové případy musí vnitrostátní právní předpisy stanovit přesnou dobu uchovávání.“ Z těchto doporučení vyplývá, že ukládání genetických profilů v policejní databázi by se mělo týkat pouze osob, které se dopustily závažných trestných činů, analýzy DNA pachatelů jiných

trestných činů by měla být využívána pouze v souvislosti s konkrétním vyšetřováním ve smyslu úpravy v našem trestním řádu.

Nerozlišováním jednotlivých trestných činů by mohlo dojít k tomu, že by nebyla naplněna zásada přiměřenosti, která předpokládá, že do práva na ochranu soukromí chráněného čl. 8 odst. 1 Úmluvy, může veřejná moc zasahovat pouze v případech, „kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“. Ve výše zmíněném rozhodnutí Evropský soud pro lidská práva opakovaně zdůrazňuje nutnost posuzování přiměřenosti zásahu do práva na soukromí u pachatelů jednotlivých trestných činů. Je zřejmé, že při plošném odebrání a zpracování vzorků a profilů DNA, by u pachatelů řady trestných činů tato zásada naplněna nebyla. To by se pak mohlo odrazit v míře zpochybňování analýzy DNA jako důkazního prostředku obhajobou v trestním řízení.

Kriminalistická databáze obsahuje tzv. profily DNA, které jsou výsledkem analýzy vzorku DNA. Zatímco ze vzorku DNA lze zjistit široké spektrum informací, tak profil je alfanumerický kód, který odráží určité sekvence genomu, a který by měl sloužit pouze k identifikaci osoby. Postupně se nicméně ukazuje, že z profilu DNA lze informací vyčíst více. Konkrétně se jedná nejen o pohlaví dané osoby, ale především o její příbuzenské vazby. S vysokou mírou pravděpodobnosti, jak vyplývá mimo jiné rovněž z rozsudku S. a Marper proti Spojenému království, lze určit i etnicitu osoby (§§ 74-76). Právě otázka jestli je možné z profilu DNA zjistit etnicitu je klíčová. Zpracování citlivých osobních údajů o rasovém původu může být prováděno podle § 79 odst. 2 PolZ pouze je-li to nezbytné při vedení konkrétního trestního řízení. Zpracování profilů DNA za účelem identifikace případné další trestné činnosti subjektu údajů by tak v podstatě už z tohoto důvodu mělo být nezákonné a to nejen dle zákona o policii, ale i podle § 9 ZOOÚ, který policii umožňuje zpracovávat citlivé osobní údaje pouze na základě zmocnění zvláštním zákonem. Toto zmocnění zde chybí.

Podle vyjádření policie jsou vzorky DNA po získání profilu zlikvidovány. Tento postup má svá pro a proti. Na jednu stranu je pravda, že likvidací vzorků se zabráni jejich případnému zneužití. Na druhou stranu zde pak ale neexistuje možnost provést kontrolní analýzu obhajobou. Teoreticky tak může dojít ke zfalšování výsledků analýzy, které bude v budoucnu neodhalitelné. Vzhledem k tomu, že důkazy s využitím DNA jsou často považovány za korunní, otevírá se široký prostor pro zneužití, proti němuž má obhajoba minimální možnosti obrany.

Je žádoucí, aby byl uchován kontrolní vzorek, u něž by v případě nalezení shody byla provedena kontrolní analýza DNA za zpřísněných podmínek a s případnou účastí obhajoby.

Za stávající praxe likvidace vzorků lze za nevyhovující považovat stav, kdy je databáze vedena Kriminalistickým ústavem, který je součástí Policie ČR. Inspirativním by mohl být například rakouský model, kde jsou odděleny subjekty, které se podílejí na jednotlivých úkonech při analýze DNA, čímž se snižuje riziko zneužití.

Pokud jde o dobu uchovávání vzorků, tak její stanovení v českém právním řádu rovněž chybí. Policie by tak měla vycházet z obecné povinnosti prověřovat každé 3 roky další nutnost zpracování osobních údajů zakotvenou v § 82 PolZ. Toto prověřování je často pouze formální. Jako vhodnější se jeví stanovení obecné maximální doby uchovávání profilů v databázi, jako je tomu ve velké většině ostatních evropských zemích.⁶⁷

Podle současného znění TŘ je možné neinvazivní odebrání biologického materiálu i proti vůli osoby, které se daný odběr týká. Dříve hrozila za odmítnutí spolupráce s vyšetřujícími orgány při zajištění biologického materiálu pouze sankce v podobě pokuty, novela TŘ č. 321/2006 Sb., umožňuje tento úkon provést i za překonání odporu podezřelého.⁶⁸ Není výslovně stanoveno, jakým způsobem se může překonat odpor krom obecné formulace, že „způsob překonání odporu musí být přiměřený jeho intenzitě“. Donucování nelze použít v souvislosti s žádným úkonem, který je spojený se zásahem do tělesné integrity (odběr krve, vzorku vlasů apod.). Analýza DNA byla v ČR poprvé použita k identifikaci osob v roce 1992. Od té doby rostl tlak policie ČR na vytvoření národní databáze DNA, k tomu došlo v polovině roku 2002.⁶⁹ Důležitým krokem v cestě k národní databázi byl především zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, který upravuje pro státní instituce legislativu v oblasti zpracování osobních údajů. Vedení databáze DNA je upraveno § 9 písm. i) ZOOU, podle kterého je zpracováván a uchovávání citlivých údajů možné, jedná-li se tak v souvislosti s vyšetřováním a odhalováním TČ a pátráním po

⁶⁷ <http://www.epravo.cz/top/clanky/proc-potrebujeme-novou-pravni-upravu-vyuzivani-analyz-dna-policii-63396.html>

⁶⁸ Předpis č. 439/2010 Sb. Sdělení Ústavního soudu o přijetí stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2010 sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10 k úkonům podle § 114 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, spočívajícím v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukalního stěru

⁶⁹ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 88/2002 k naplňování, provozování a využívání Národní databáze DNA.

nezvěstných osobách. V době založení databáze byl jejím právním podkladem zákon č. 283/1991 Sb. o Policii ČR, v současné době je databáze vedena na základě aktuálního ZoPČR. Ten umožňuje mimo jiné podle § 6 odebírat biologický materiál za účelem analýzy DNA nejen osobám obviněným z TČ, ale i osobám podezřelým za spáchání TČ, dále pak osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, osobám, kterým bylo nařízeno ochranné léčení, a u nalezených osob, po kterých bylo vyhlášeno pátrání a které nemají způsobilost k právním úkonům. Do databáze DNA je dále zařazován genetický materiál zajištěný na místech činu, z lidských ostatků neznámé totožnosti a z kosterních ostatků. Nedílnou součástí ND DNA jsou tzv. eliminační vzorky, jedná se o vzorky všech osob, které mohly přijít s genetickým materiálem do styku (OČTŘ, forenzní technici apod.), uvažuje se také o automatickém zařazení vzorků všech příslušníků Policie ČR. Dle bodu 3 § 114 TŘ, který praví „*Je-li k důkazu třeba zjistit totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, je osoba, o kterou jde, povinna strpět úkony potřebné pro takové zjištění,*“ lze biologický materiál potřebný k analýze DNA možno odebrat v podstatě komukoliv. Ne všechny z těchto srovnávacích vzorků mohou být zařazeny do ND DNA,⁷⁰ mohou však být uchovávány „*po dobu nezbytnou k objasnění trestného činu*“, poté musí být všechny vzorky svědků a nezúčastněných osob zničeny a nesmí být dále evidovány. Velmi vágní právní formulace tak teoreticky umožňuje uchovávání těchto citlivých údajů po prakticky neomezenou dobu.

De lege ferenda se jeví vhodné ustanovit prováděcí předpis k ZoPČR, který by stanovil jasná pravidla pro ND DNA a další databáze obsahující citlivé údaje. Pro stanovení doby vhodné k uchovávání biologického materiálu se jeví vhodné posoudit závažnost TČ, to by zajistilo postupné vylučování osob z databáze v závislosti na závažnosti jejich provinění.

Rigorózní práce by měla být především aktuální včetně návrhů *de lege ferenda*, tudíž nemůžu nezmínit pokus sněmovní komise pro kontrolu odposlechů z října minulého roku, která předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona o DNA, který dává právní základ existence kriminalistické databáze DNA a zároveň upravuje možnost provádění kontrolních analýz v rámci trestních řízení.

⁷⁰ ND DNA neobsahuje kompletní přepisy genetických sekvencí osob, ale pouze jejich jistých úseků. Tento údaj pak nazýváme genetický profil. Uchovávané údaje neobsahují informace o vrozených vlastnostech osoby nebo somatických znacích s výjimkou pohlaví. Pravděpodobnost, že budou mít dvě osoby stejný genetický profil, je udávána přibližně 1 : 500 miliardám (kromě jednovaječných dvojčat, dvouvaječná dvojčata mají odlišnou DNA a tedy i odlišný DNA profil).

Návrh zákona spolu s důvodovou zprávou zpracovala nevládní organizace Iuridicum Remedium, která se dlouhodobě věnuje problematice nakládání s DNA. „Cílem bylo udělat jednoduchý zákon, který odstraní největší problémy při provádění analýz DNA pro forenzní účely. I proto se návrh nevěnuje dalším neméně palčivým problémům, jako je třeba nakládání s DNA v soukromoprávní oblasti například při provádění testů otcovství,“ uvedl výkonný ředitel IuRe Jan Vobořil. IuRe se o prosazení zákona snaží již řadu let. Již v roce 2010 připravilo návrh tezí, které schválila Nečasova vláda a zadala ministerstvu vnitra vypracování zákona. V souvislosti s pádem vlády a předčasnými volbami nicméně tento úkol spadl pod stůl a po volbách ho nikdo z politiků znovu nezvedl. Důvodem byla i snaha udělat zákon komplexní, který by zahrnoval více různých oblastí zpracování DNA. Zákon, který má pouhých 12 §, má řešit dva hlavní problémy. Prvním je **chybějící zákonná úprava existence kriminalistické databáze DNA**. „V zákonech najdete upraveny případy, kdy můžete odebrat biologický vzorek, ale nic se nedozvíte o procesu následné analýzy, fungování kriminalistické databáze, o podmínkách uchovávání vzorku a profilu DNA nebo jejich likvidace. To vše je v utajovaném pokynu policejního prezidenta, který policie odmítá v kompletní podobě poskytnout. Zákon chce tento problém vyřešit a dát databázi jasný právní rámec. Upravuje okruh subjektů, jejichž profil DNA může být uchováván a za jakých podmínek. Důležitá jsou zejména pravidla likvidace vzorků i profilů DNA,“ vysvětluje Vobořil.

Druhý problém je **vyjasnění pravidel pro uchovávání původních vzorků a různých meziproduktů DNA analýzy**. „Cílem této úpravy je zejména umožnit nápravu justičních omylů, k nimž došlo v souvislosti s chybami při provádění analýzy DNA. I při nejvyšší kvalitě laboratoře riziko takových chyb vždy existuje. Pokud budou likvidovány biologické vzorky po provedení analýzy, tak se zbavíme možnosti tyto nespravedlnosti napravit, protože analýzu nebude možno opakovat,“ uvedl Vobořil. Proto návrh počítá s tím, že části biologických vzorků spolu s meziprodukty původní analýzy mají být uchovávány po dobu 80 let ode dne provedení analýzy.

Naopak v případech, kdy je odebírán vzorek osobě, jejíž totožnost známe, tak má být podle návrhu zákona zlikvidován bezprostředně poté, co je z něho sestaven profil.⁷¹

⁷¹ <http://www.iure.org/15/1210/navrh-zakona-o-dna-miri-do-snemovny-jako-poslanecka-iniciativa>

Vláda na své schůzi dne 20. listopadu 2015 projednala a posoudila návrh zákona o DNA a **vyslovila s tímto návrhem nesouhlas**. Příkladem uvádím některé argumenty vlády⁷².

- Předložený návrh zákona má podle předkladatelů za cíl odstranění stávajícího nežádoucího stavu spočívajícího v absenci právní úpravy, která by regulovala analýzu biologického materiálu, jeho uchovávání stejně jako uchovávání získaných profilů DNA v příslušné databázi a také likvidaci zajištěných vzorků biologického materiálu či profilů DNA. Přestože vláda vnímá potřebu ochrany základních práv a svobod všech osob, proti nimž se vede trestní řízení, považuje za nutné upozornit na potřebnost poměrování těchto práv se zájmem společnosti na efektivním výkonu pravomoci orgánů činných v trestním řízení, jakož i s právy obětí trestných činů. Vzhledem k této konstelaci se neztotožňuje s některými omezeními možnosti uchovávat profily DNA, jež jsou předloženým návrhem zákona navrhovány, a to pouze ve vztahu k vybraným kategoriím trestných činů, jakož i k délce doby stanovené pro uchovávání profile. Vláda zároveň upozorňuje, že předložený návrh zákona obsahuje řadu věcných chyb a legislativně-technických nedostatků. Terminologie návrhu zákona neodpovídá současnému stavu poznání, je zastaralá a zavedené pojmy nejsou jednotně používány, což vede i ke zmatečnosti a nejednoznačnosti navrhované právní úpravy.
- Vláda poukazuje na stávající právní úpravu obsaženou v zákoně o Policii ČR, trestním řádu a zákoně o ochraně osobních údajů, která se jeví být dostatečnou. Na obdobném základě jsou Policií České republiky provozovány i jiné evidence, v nichž jsou zpracovávány osobní údaje. Jestliže neexistuje speciální zákon například o databázi daktyloskopických otisků, není tedy vhodné regulovat oblast nakládání se vzorky a profily DNA odlišným způsobem. Důvody předkladatelů pro nutnost přijetí speciální právní úpravy, tj. nefunkčnost stávajícího systému, nelze přijmout, když v oblasti problematiky zpracování citlivých údajů došlo v uplynulém období k velice výraznému posunu.

⁷² www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=124187

- V § 10 upravujícím likvidaci profilů DNA není zohledněna celá řada aspektů, se kterými je nutno se vypořádat, neboť návrh zákona například vůbec nebere v potaz, že trestní řízení může končit jinak než jen pravomocným odsouzením a přitom se jedná o okolnosti důležité pro posouzení dalšího zpracování osobních údajů. Ve vztahu ke stanovení lhůty pro likvidaci profilů DNA není v návrhu zákona pamatováno ani na možnost využití mimořádných opravných prostředků, a tím i “obživnutí” pravomocně rozhodnuté věci.
- Návrh zákona vykazuje také značné množství nedostatků legislativně-technického charakteru. Nejsou jasné vymezení oprávnění, například v § 9 odst.2 se umožňuje přímý vstup do databáze profilů DNA, zatímco z § 6 odst.4 má zřejmě vyplývat, že o přístupu do této databáze rozhodne policie.

4.3 Odběr a porovnání pachových stop

Odběr a zpracovávání pachových stop je upraveno předpisem 439/2010 Sb. a podle § 114 zákona č. 141/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Postup vyhledávání a zajišťování pachových stop je dále upraven v ZPPP č. 140/2002, kterým se stanoví zásady využívání pachové identifikace. Analýzou pachových stop se zabývá obor zvaný Kriminalistická odorologie (Straus, 2010).⁷³ Je to jedna z druhů forenzních technik, zabývající se zajišťováním a zpracováváním pachových stop. Ačkoliv je o něco starší než metody analýzy DNA, jedná se stále o relativně mladý obor, pachová stopa je brána jako důkaz v trestním řízení zhruba od poloviny 80. let minulého století. Kriminalistická odorologie se zabývá zkoumáním a identifikací osob a věcí podle pachu. Všechny látky mají schopnost uvolňovat ze svého povrchu (odpařovat nebo odsublikovat) atomy nebo molekuly, které charakterizují jejich složení. Intenzita tohoto uvolňování je různá, souvisí s těkavostí látek, okolní teplotou a dalšími vlivy. Uvolněné podíly tvoří podstatu nejrůznějších pachů, které se vyskytují v organické i anorganické přírodě. Kromě přírodních pachů existují i pachy vzniklé v souvislosti s různou průmyslovou činností, provozem dopravních prostředků apod.

⁷³ STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 978-80-7380-238-7.

Nejdůležitějšími pachy, kterými se odorologie zabývá, je pach člověka, drog a výbušnin. Složení lidského pachu je oproti složení pachů věcí a látek podstatně složitější, a jeho zkoumání proto také obtížnější. To je hlavním důvodem skutečnosti, že doposud není k dispozici spolehlivá instrumentální metoda, která by byla schopna jednoznačně analyzovat lidský pach a umožňovala tak nevyvratitelné posouzení, zda jsou, či nejsou dva vzorky pachů stejné. Vyřešena není ani otázka, které složky ze zajištěné pachové stopy se vztahují k pachu člověka a které se vztahují k nosiči pachové stopy, a proto jsou proto pachové stopy často kriminalisticky bezvýznamné (kontaminované pachovou stopou pozadí), ale i proto, že množství hmoty v pachové stopě je velmi malé, a nároky na případnou instrumentální analýzu proto velmi vysoké. Člověk zanechá na místě činu pachovou stopu velmi jednoduše, stačí aby se částí těla nebo oděvu dotkl předmětu na místě TČ, rovněž může zanechat pach i svým dechem. Individualizace lidského pachu je dána řadou okolností, které mají na konkrétního člověka vliv. Jde zejména o věk, rasu, pohlaví, způsob života včetně typu přijímané potravy, nemoci, požívání léků, pracovní a životní prostředí, konzumace tabákových výrobků, alkoholu, případně drog a používání kosmetických přípravků. O individuálnosti lidského pachu svědčí skutečnost, že některá zvířata s citlivým čichovým orgánem jsou schopna člověka podle pachových stop jednoznačně identifikovat. Vznik odorologických stop je principiálně velice jednoduchý a lze jej přirovnat ke vzniku daktyloskopických stop. Stačí, když se část lidského těla nebo oděvní součástky dotknou libovolného předmětu, přenesou na něj určitý podíl potu a tím vytvoří pachovou stopu. Za zdroj pachových stop člověka je považován lidský pot, případně (v ojedinělých případech) i lidský dech. Ostatní zdroje lidského pachu (moč, lejno, žaludeční obsah a jiné) nejsou v současné době při odorologickém zkoumání využívány. Pach člověka je tvořen podle dosavadních rozborů velkým počtem různých chemických sloučenin, které jsou v pachu (pachové stopě) přítomny ve velmi malých množstvích, resp. koncentracích. Pilotní studie prokazují přítomnost až několika tisíc chemických sloučenin v pachové stopě člověka. Typické druhy pachových stop souvisejí s činností pachatele na místě události. Jde především o stopy vytvořené na příchodové či odchodové cestě pachatele a dále o stopy vytvořené při pohybu a činnosti pachatele na místě činu. Typickými místy nálezů pachových stop jsou místa, kde se pachatel kratší nebo delší dobu zdržoval, nebo místa, kterých se dotýkal. Další druh pachových stop souvisí s pachem různých věcí, které lze v řadě případů podle něj identifikovat. Tyto pachové stopy mají, jak již bylo uvedeno, oproti pachovým stopám člověka daleko jednodušší složení, a proto již je identifikace věcí podle pachu v řadě případů vyřešena. Vyhledávání pachových stop je náročná činnost. Pachové stopy až na výjimky nejsou lidskými smysly zjištělné a

jejich přítomnost se v podstatě pouze předpokládá. Výjimky tvoří především případy intenzivních pachových stop vytvářených různými aromatickými látkami, průmyslovými a toxickými plyny nebo některými drogami. Pachové stopy jsou latentní a nelze je žádnými kriminalisticko-technickými metodami a prostředky zviditelnit. Vzhledem k latenci pachových stop se postupuje při jejich vyhledávání (zpravidla na místech činů) přísně logicky a typují se místa, kterých se osoba, zpravidla pachatel, mohla nebo musela při páchání trestné činnosti dotknout. Jde o určitou analogii s vyhledáváním latentních daktyloskopických stop. Neustále je nutné mít na zřeteli skutečnost, že pachové stopy jsou velmi citlivé vůči různým vlivům a jejich časová stálost je omezená.⁷⁴ „Pachová stopa nemůže být smyslovými orgány člověka rozpoznána, a proto nemůže být svým nositelem záměrně změněna, avšak může být překryta jiným silnějším pachem, může být také mechanicky snesena v důsledku pohybu na místě činu (osoby, vozidla napodobě) nebo zničena úplnou destrukcí místa, kde byla vytvořena.“⁷⁵

Zajišťování pachového vzorku osoby je neopakovatelným úkonem ve smyslu § 160 odst. 4 trestního řádu, proto je nezbytná jednoznačná dokumentace.⁷⁶ A to i přesto, že v policejní praxi se vyžaduje opakování srovnávání pachových stop, resp. opětovně se používá metoda pachové identifikace, ač metodika k této kriminalistické metodě uvádí zákaz, neboť při manipulaci s pachovou konzervou v otevřeném stavu dochází k odpařování molekul pachu a v kombinaci s vnějšími vlivy, v našem případě způsobené vlastní komparací služebního psa, i k jejímu dalšímu znehodnocování vlivem vlhkosti zapříčiněné čichovým ústrojím psa, který komparaci prováděl. Zde na vysvětlenou lze uvést, že z metodického hlediska je vycházeno z předpokladu, že otisk pachové stopy nebo pachový vzorek osoby nemusí mít vždy dostatečnou „kvalitu“, aby při opakovaném provádění srovnání pachů zůstal pach v pachové konzervě. Je to právě a jen tento odborný požadavek, který brání přijetí povolení opakování metody pachové identifikace.

⁷⁴ Jak ukazuje usnesení Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 3 Tdo 313/2010 - dovolatel uvedl, že jediným důkazem proti jeho osobě je pachová stopa, která byla sejmuta při ohledání místa činu na poště, přičemž však byla sejmuta delší dobu po předpokládaném vloupání a nikoli jako úkon, jímž bylo zahájeno vyšetřování, kdy dle jeho názoru muselo zcela zřejmě dojít k vyvětrání pachové stopy, což dokládá vyjádřením odborníka policie před soudem, ze kterého zároveň vyplynulo, že nelze sejmut pachovou stopu tam, kde byla použita chemikálie.

⁷⁵ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 52/2007. Čl. 3/1.

⁷⁶ NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická dokumentace*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2009, 139 s. ISBN 978-80-7251-307-9.

Pachová stopa zůstává na místě činu i za předpokladu, že pachatel zahlazoval své stopy různými prostředky (například rozsypaným kořením, rozlitém parfémem), ale nemusí být vždy využitelná. Dobré utvoření pachové stopy s uchováním dostatečného množství shluků pachových molekul individuálního pachu je jedním z požadavků na pachovou stopu pro pozdější práci psa. V protokolu o odběru otisků pachových stop musí být uvedeno, v jakém prostředí byly snímány otisky pachových stop a jaké rušivé vlivy poškozující pachovou stopu byly zjištěny. Důkaz pomocí pachové stopy je u HL sporný a často proti němu bývají vznášeny námitky. Maximální pozornost je třeba věnovat možnosti pozměnění pachové stopy vlastním pachem nebo přenesením jiného, cizího pachu. Proto se pachové stopy vyhledávají a následně zajišťují jako první, případně společně s mikrostopy. Při vyhledávání pachových stop neexistuje žádná možnost jejich zviditelnění. Pach lze z odorologického hlediska definovat jako plynnou látku, která po dosažení určité (tzv. prahové) koncentrace vyvolá čichový vjem nebo odezvu analytického přístroje. Lidský pach, pro účely odorologie zvaný „tělesný pach“, má z hlediska důkazního řízení největší význam. Individualizace lidského pachu (tedy fakt, že pach každého člověka tvoří jeho biologický „fingerprint“), je dána řadou okolností, především věkem, pohlavím, rasou, pracovním a životním prostředím a dalšími faktory. Odorologie se dále dělí na dva samostatné obory.

- Olfaktronika, která zkoumá pach objektivně pomocí moderního přístrojového vybavení, především metodami plynové chromatografie.
- Olfaktorika, která zkoumá pach subjektivně, jedná se o metodu biologickou a využívá především speciálně cvičených psů.⁷⁷

Z hlediska důkazního práva v trestním řízení není metoda pachových stop výslovně uvedena ani po relativně velké novelizaci TŘ provedené zákonem 265/2001 Sb., proto se doposud při použití této metody jako důkazního materiálu využívá poměrně vágně definované směrnice v § 89 odst. 2 TŘ že „za důkaz může posloužit vše, co poslouží k objasnění dané věci“. Český právní systém v současné době uznává výsledky pachové analýzy jako důkaz nepřímý nebo jako důkaz podpůrný k důkazu přímému.⁷⁸ Kriminalistická odorologie je dnes obsažena ve všech moderních učebnicích kriminalistiky, jako důkazní prostředek k podání nepřímého důkazu byla také uznána několika nálezy Ústavního soudu.⁷⁹ V současné době je

⁷⁷ Pokroky v kriminalistice, Sborník plných textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14.4.2015, s. 69: Geneze, současný stav a směr vývoje metody individuální pachové identifikace osob.

⁷⁸ Soudní rozhodnutí Nejvyššího soudu Sp.zn. 8 Tdo 881/2015.

⁷⁹ I.ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998, Provádění důkazů a jejich hodnocení v trestním řízení - pachová stopa.

aktuálním nařízením pokyn č. 9 ze dne 17. června 2009 Policie ČR v oboru pachové identifikace. Jak již bylo řečeno, podezřelá osoba je povinna strpět úkony související s odebráním pachových stop z jejího těla dle § 114dle bodů 2-4 TŘ. Srovnávací pachovou stopu provádí proškolená OČTŘ, ale vždy jiná, než která zajišťovala odebírání vzorků na místě TČ, aby se předešlo kontaminaci. Samotný úkon se zpravidla provádí tak, že se na určité místo těla podezřelé osoby přiloží pachový snímač a po sejmutí srovnávací pachové konzervy vyplní OČTŘ protokol o odběru. Instrumentální porovnávání pachových stop je poměrně náročné a provádí se ve specializovaných laboratořích chromatografickými metodami. Pro svou náročnost a nákladnost není tato metoda při srovnávání vzorů lidského pachu rutinně využívána.

Z hlediska kriminalistiky lze pachovou stopu definovat jako směs pachů různého původu, organického i anorganického, která je zpravidla smyslovými orgány člověka nezachytitelná. V současné době je v rámci moderní kriminalistické odorologie využíváno především tzv. pachových konzerv, kdy je srovnávaný vzorek umístěn v hermeticky uzavíratelném obalu. Výjimku tvoří pouze pachové stopy *in natura* na trase pachatele k/od místa TČ. Odběr referenčních pachových stop nezasahuje do tělesné integrity podezřelé osoby a jako takováto je pak tato osoba povinna strpět úkony potřebné k odebrání potřebných vzorků a není třeba její souhlas. Na druhou stranu, analýzou lze dokázat přítomnost osoby na relevantním místě, ale výsledek pachové analýzy nemůže sloužit jako jednoznačný důkaz, že je daná osoba pachatelem. Při vyhledávání pachových stop se předpokládá kontakt pachatele s předměty, které na místě činu zanechal nebo kterých se dotkl. V praxi se sběr forenzních pachových důkazů provádí tak, že se místo předpokládaného kontaktu s pachatelem přeloží speciální bavlněnou tkaninou, tzv. aratexem, překryje se, a nechá se několik minut, aby došlo k nasáknutí pachu do materiálu. Poté se tkanina vloží do speciální hermetické nádoby tak, aby při manipulaci nedošlo ke kros-kontaminaci (Musil 2004).⁸⁰ Pachové konzervy se nechají odstát 24 hodin, během této doby pach homogenně prostoupí celým adsorpčním materiálem. Pachové konzervy se zpravidla skladují tři roky, u závažné trestné činnosti pak deset let. Srovnávání pachových konzerv se provádí ve speciálních kójích. Na zemi je několik postů, do kterých se umístí pachové konzervy. V horní části kóje je nataženo lanko s karabinou a volně prokluzující šňůrou, na které je uvázán speciálně vycvičená fena. Ta po načichání z předloženého snímače prochází volně mezi konzervami a v případě shody pachů u příslušného postu zalehne. Pes je schopen shodu pachů potvrdit, nebo vyloučit, oboje se

⁸⁰ Musil,J., Konrád,Z., Suchánek, J. *Kriminalistika, 2. přepracované a doplněné vyd.*, Praha, C.H.Beck, 2004.

hodnotí jako pozitivní výsledek. Dle § 105 TŘ se sepíše odborné vyjádření, které se stane součástí protokolu.

Z kriminalistického hlediska platí, že odběr pachových stop se odebírá především na místech předpokládaného pobytu pachatele, nebo z předmětů bezprostředně související s TČ. Procesní podmínkou pro odběr pachových stop je dodržování ustanovení § 113 TŘ, úkon je zpravidla prováděn forenzním technikem, aby byly splněny podmínky důkladného a úplného obrazu ohledání a důkaz takto získaný mohl být připuštěn jako relevantní důkazní materiál během HL. Nezbytné je ale získat srovnávací pach člověka, který se získává buďto odebráním části oděvu, nebo vhodněji pomocí zmíněného snímače, který se krátce vloží do podpaží osoby. V rámci trestního řízení se odběr srovnávacího pachu uskutečňuje podle ust. § 114 odst. 2 a 3 TŘ, při plnění policejních úkolů lze odběr biologických vzorků opřít o ustanovení § 42e ZoPČR. Ustálená česká judikatura uznává, že k sejmutí srovnávacího vzorku pachu lze přistoupit i tehdy, jestliže s tím obviněný nesouhlasí (srov. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 123/01, č. 27/2003 Sb. rozh. tr.).⁸¹ Je zřejmé, že provedení postupu dle § 114 TŘ v rámci zvláštního způsobu dokazování je procesní úkon, který je podmíněn ustanovením o protokolaci dle § 114 TŘ a současně vázán i právy osob, na kterých byl tento úkon proveden. O provedení úkonu musí být sepsán standardní protokol obsahující výstižné vylíčení průběhu úkonu, vyjádření zúčastněných osob, stejně tak případné námitky vyslychaných osob oproti průběhu úkonu. Je nutné mít na mysli, že ani kladný výsledek pachové identifikace neznamena, že dotyčná osoba spáchala trestný čin, je možné z něj usuzovat pouze to, že se osoba s největší pravděpodobností nacházela na místě činu, resp. přišla do kontaktu s předmětem, z něhož byla stopa sejmuta. Zkoumání pachových stop analytickými laboratorními metodami je velmi složité a naráží na značné technické obtíže. Je nezbytné využívat mimořádně citlivých laboratorních metod a prostředků a výsledky analýz velmi opatrně interpretovat. Pro tyto účely se zdá jako nejvhodnější využití metod plynové chromatografie nebo spojení této metody s hmotnostní spektroskopií (tzv. systém GC/MS). Bohužel ani využití těchto velmi citlivých metod nevedlo doposud k jednoznačnému hodnocení výsledků analýz. Získaný důkaz je proto jen podpůrný a nepřímý, může však tvořit dílčí článek řetězce důkazů vedoucích k usvědčení pachatele.

⁸¹ Pokroky v kriminalistice, Sborník plných textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14.4.2015, s. 96: Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení – problém přítomnosti procesní strany při provedení pachové zkouky metodou pachové identifikace.

Jak již bylo naznačeno, před použitím instrumentálních metod se stále ještě v důkazním řízení dává přednost použití speciálně cvičených psů, validita této metody je podmíněna lidským faktorem, záleží především na vyškoleném pracovníku kynologie.⁸² Na pachovou stopu mají velký vliv vnější podmínky jako teplota, vlhkost, pohyb a tlak vzduchu. U pachových stop v terénu jsou za negativní podmínky zachování považovány vysoké teploty, nebo naopak mráz, vytrvalý a hustý déšť, silný vítr, sníh. Za optimální podmínky jsou považovány mlha, bezvětrí a teploty okolo 10 °C. Za čerstvé pachové stopy se považují stopy se stářím do jedné hodiny, za vychladlé pak stopy starší než tři hodiny.⁸³

4.4 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Velmi frekventovaným tématem současné doby je používání a provádění odposlechů k získávání důkazů při podezření z páchaní trestné činnosti. Odposlech je upraven poslední novelou zákona č. 177/2008 Sb., podmínky odposlechu upravuje § 88 odst. 1. TŘ. Provádění odposlechů je kontroverzním tématem, kterým se zabývají jak média při rozebírání známých kauz, tak především soudy vzhledem k prudkému nárůstu odposlechů během posledních let. Je jasné, že tento způsob dokazování je velkým zásahem do soukromí jedince, kontroverzní otázkou zůstává, kdy se jedná o oprávněný prostředek sbírání důkazního materiálu a kdy jde o neoprávněný zásah orgánů činných v trestním řízení ve snaze „vytěžit“ jakoukoliv informaci za každou cenu, nebo dokonce zneužití pravomocí. Každý konkrétní případ odposlechu je nutno individuálně zvážit z hlediska závažnosti trestného činu na jedné straně a základních lidských práv na straně druhé.

4.5 Právní aspekty odposlechů

Dle českého právního řádu má pravomoc realizovat odposlechy pouze několik subjektů. Jedná se v první řadě o Policii ČR, která tak činí na základě zákona č. 273/2008 Sb., dále o Bezpečnostní informační službu (BIS) na základě zákona č. 154/1994 Sb. a o Vojenské zpravodajství, dle zákona č. 289/2005 Sb. Dalším subjektem, který může ze závažných

⁸² Pokroky v kriminalistice, Sborník plných textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14.4.2015, s. 58: Lidský pach a doba jeho uchování na věcném důkazu – metoda pachové identifikace.

⁸³ Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010.

důvodů provádět odposlech, je i zaměstnavatel, dle zákoníku práce §316 odst. 2. Odposlech je, alespoň podle znění platné legislativy, možné použít pouze je-li vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin nebo jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva. Závažný zločin je pak dle zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů definován takto: „Zvlášť závažné zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let“. Výjimkou dle § 88 odst. 3 TŘ jsou situace, kdy s odposlechem souhlasí majitel odposlouchávané stanice, v tomto případě je možné odposlech provádět při vyšetřování jakéhokoliv TČ a není třeba písemné svolení soudce. Pokud má být odposlech připuštěn u soudu jako důkaz, musí být doprovázen protokolem, který obsahuje informace o tom, kdy, kde a za jakých podmínek byl prováděn, stejně jako informace o osobě, která ho prováděla. Bez těchto údajů není odposlech považován za zákonný.⁸⁴

⁸⁵Institut odposlechu má pak sloužit k objasnění trestné činnosti, na jejíž páčání je usuzováno z již existujících důkazů, nikoli jako prostředek k získání prvotního důkazu směřující k potvrzení zatím nepodloženého podezření o spáchání trestného činu, jak vyslovil Ústavní soud v nálezu sp.zn. II. ÚS 615/06, když o příkazu k odposlehu říká, že: *“Může tedy být vydán jen v řádně zahájeném trestním řízení pro zákonem kvalifikovanou trestnou činnost a musí být podložen relevantními indiciemi, z nichž lze dovodit důvodné podezření ze spáchání takového trestného činu.”* Dále se Ústavní soud vyjadřuje v nálezu sp. zn. II. ÚS 789/06: *“Z hlediska ústavně chráněných základních práv je nepřípustné, aby zahájení úkonů k objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin podle § 158 odst. 3 trestního řádu, např. ve formě odposlechů, bylo zneužíváno jako prostředku k teprve dodatečnému opatřování podkladů pro tento postup, tj. Samotné důvodnosti podezření.”*

Zákon jasně nestanoví, zda je možno využít záznamy pořízené soukromou osobou jako důkazný materiál. Podle ustanovení § 89 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, a §125 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního je možné předložit jako důkaz vše, co může přispět k objasnění daného případu. Na druhou stranu zde stojí právo na ochranu osobnosti, použití důkazního prostředku také není samozřejmě možné, byl-li pořízen v rozporu se zákonem, naopak pořizovatel takového záznamu se sám vystavuje nebezpečí soudního stíhání.

⁸⁴ Rozhodnutí VS v Praze sp. zn. 4 To 3/2001, R 56/2001, ASPI 24354.

⁸⁵<http://www.epravo.cz/top/clanky/odposlechy-v-trestnim-rizeni-stret-prava-na-soukromi-se-zajmem-spolecnosti-na-objasnovani-trestne-cinnosti-98068.html>

Paradoxně, do roku 1990 v tehdejší ČSSR/ČSFR odposlech *de iure* neexistoval. Odposlech byl samozřejmě bezpečnostními složkami zcela rutinně využíván, ale TŘ před rokem 1990 poměrně „ironicky“ nechápal odposlech ani záznam z něho jako důkaz v trestním řízení. Zákonná úprava odposlechu se objevila poprvé až v zákonu 178/1990 Sb., kde bylo poprvé oficiálně deklarováno, že soukromí není absolutní a neporušitelná hodnota a je možné ho narušit ve jménu „vyšších principů“.

Příkaz k odposlechu je oprávněn vydat předseda senátu, v přípravném řízení pak soudce na návrh státního zástupce a musí být vždy písemný a patřičně odůvodněný. V příkazu musí být mimo jiné uvedeny konkrétní okolnosti vedoucí k nařízení odposlechu, osoba uživatele či odposlouchávané zařízení a také doba, po kterou bude záznam prováděn a která nesmí být delší než čtyři měsíce. Soudce soudu vyššího stupně má pak dle § 88 odst. 3 trestního řádu pravomoc toto období prodloužit, vždy nejdéle o čtyři měsíce, ale i opakovaně. V případě Vojenského zpravodajství stejně jako BIS může být odposlech použit jen na základě písemného povolení vrchního soudu dle zákona č. 67/1992 Sb. Povolení k odposlechu je vydáváno formou příkazu a není proti němu opravný prostředek (možnost odvolání).⁸⁶

V příkazu k odposlechu musí být stanovena uživatelská adresa či zařízení a osoba uživatele, pokud je její totožnost známa, a doba, po kterou bude odposlech a záznam telekomunikačního provozu prováděn, která nesmí být delší než čtyři měsíce. Ústavní soud judikoval ve svém nálezu, sp.zn. II ÚS 615/06: *„Příkaz musí být individualizován ve vztahu ke konkrétní osobě, která je uživatelem telefonní stanice. Pokud tato skutečnost nevyplývá ze zjištění, že se jedná o majitele telefonní stanice, musí být zdůvodněno, na základě jakých zjištění je dovozováno, že ji má v držení a že ji skutečně používá, nebo ji v minulosti v nikoliv nepodstatné míře používala, a že tak bude s vysokou pravděpodobností činit i v budoucnu.“* V návaznosti na výše uvedený nálezh Ústavní soud judikoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 502/2000: *„Porušení těchto pravidel při pořizovaném získávání těchto dalších důkazů vytváří nezákonnost důkazu provedeného v trestním řízení a má samo o sobě za následek, že i proces hodnocení důkazů jako celek trpí zásadní vadou.“*

V odůvodnění pak musí být uvedeny konkrétní skutkové okolnosti, které vydání tohoto příkazu, včetně doby jeho trvání, odůvodňují. V průběhu provádění odposlechu má pak

⁸⁶ R.č.23/1996, též ASPI 5962.

policejní orgán dle § 88 odst. 3 TŘ povinnost průběžně vyhodnocovat, zda i nadále trvají důvody, které vedly k vydání příkazu k odposlechu. Pokud důvody pominuly, je povinen odposlech a záznam telekomunikačního provozu ihned ukončit, a to i před skončením stanovené doby odposlechu. Dobu trvání odposlechu je možno prodloužit i opakovaně, vždy nejdéle na čtyři měsíce.

V rámci trestného řízení platí, že je-li vedeno trestní řízení pro zvláště závažný trestný čin nebo pro trestný čin, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva, může předseda senátu na návrh státního zástupce nařídit „plošný“ záznam telekomunikačního provozu, pokud existují okolnosti důvodně naznačující, že toto povede k odhalení trestného činu nebo zjištění významných důkazů v rámci trestného řízení. Výjimku činí záznam komunikace mezi obviněným a obhájcem: informace, které se policejní orgán v této souvislosti dozvěděl, nejsou přípustné jako důkazní materiál u soudu.⁸⁷

Legislativa upravující okolnosti nutné k nařízení odposlechů je neustále novelizována, například Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení 4 Pzo 3/2013, praví že: *„V příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musí být uvedeny konkrétní skutkové okolnosti, které odůvodňují vydání tohoto příkazu. Jestliže soud tyto důvody v příkazu neuvede a nevysvětlí, proč nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo proč by bylo jinak jeho dosažení podstatně ztížené a omezí se toliko na popis stíhaného skutku a obecné konstatování, že uvedeným odposlechem lze zjistit podstatné okolnosti, vedoucí přímo k pachateli trestné činnosti a ztotožnění osob, které se na trestné činnosti podílely, porušuje tím ustanovení § 88 odst. 1, odst. 2 tr. řádu.“*

V praxi však neustále dochází k udělování příkazů k odposlechu, kde je požadavek pro sledování velmi vágní a odbyt zákonným konstatováním, že *„sledovaného účelu nelze dosáhnout jinak a že se očekává, že odposlechem budou zjištěny skutečnosti významné pro trestní řízení“*, soudy často rezignují a vydávají povolení bez příslušné konkretizace.

⁸⁷V. Mandák, Odposlech a záznam telekomunikačního provozu advokáta Bulletin advokacie 3/1995. , V. Ševčík, Některé ústavní aspekty odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, Bulletin advokacie 6-7/1996.

⁸⁸Po pravomocném skončení trestního stíhání je dle §88 odst. 8 TŘ, v řízení před soudem státní zástupce nebo policejní orgán povinen informovat odposlouchávanou osobu o nařízeném odposlechu spolu s poučením o právu podat v zákonné lhůtě šest měsíců ode dne doručení této informace návrh na přezkoumání zákonnosti tohoto odposlechu Nejvyššímu soudu ČR. V praxi se spíše podává ústavní stížnost proti příkazu k odposlechu či rozporovat důkazy zjištěné odposlechy při dokazování v hlavním líčení před soudem. Pokud ale státní zástupce dospěje k názoru, že obsah odposlechu není pro objasnění spáchání TČ významný, odposlouchávaná osoba se s největší pravděpodobností o odposlechu ani nedozví.

⁸⁹Informace o provedeném odposlechu jsou poskytnuty až po pravomocném skončení věci, tedy v době, kdy již nemohou být ohroženy výsledky trestního řízení a informace musí být podána bezodkladně. V praxi se o informování odposlouchávaný dozví velice zřídka nebo vůbec. Součástí informace musí být i poučení o právu dotčené osoby žádat o přezkoumání skutečností odůvodňujících zákonnost prováděného odposlechu u Nejvyššího soudu. Jestliže ovšem oprávněným osobám nebyla informace poskytnuta, potom logicky nemohou podat ve lhůtě šesti měsíců od poskytnutí této informace Nejvyššímu soudu návrh na přezkoumání zákonnosti odposlechu. Domnívám se, že osoby, jež nebyly informovány o prováděném odposlechu, jsou značně zkráceny na svých právech a tato situace by se měla začít legislativně řešit.

4.6 Vybrané trestní případy s využitím odposlechu

Odposlechy mají být podpůrným důkazem, ale často na nich stojí celá obvinění i obžaloby, příkladem jsou mediálně známé kauzy Davida Ratha nebo Jany Nagyové.

Kauza „Nagyová“ byla poměrně kuriózní, neboť se jednalo o použití odposlechu jako důkazního materiálu při odhalování TČ, který mimo jiné zahrnoval zneužití odposlechů. Jedná se o politickou kauzu, která vyšla najevo v červenci 2013. Situace byla vyšetřována ÚOOZ vzhledem k podezření ze zneužití zpravodajské služby a zapojení vysokých ústavních činitelů a členů rozvědky. Odposlechy hrály jako důkazní materiál klíčovou roli, paradoxně poukázaly na možnost nelegálního využití rozvědky při sledování, zahrnující odposlechy. Nahrávky byly před a během průběhu HL zpřístupněny veřejnosti přes námítky obhájců. Pod kritikou se postupem času ocitla i otázka přiměřenosti zásahu a použitých důkazních metod

⁸⁸<http://www.epravo.cz/top/clanky/odposlechy-v-trestnim-rozeni-stret-prava-na-soukromi-se-zajmem-spolecnosti-na-objasnovani-trestne-cinnosti-98068.html>

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou 6.vydání. Praha:Leges, 2016, 739n.

v případě, který se postupem času ukázal být mediální kauzou boje o moc ve státní a politické sféře.

Zatímco v kauze „Nagyové“ se OČTŘ nedobraly k dnešnímu datu jasného výsledku a přes monstróznost celého případu a objem vynaložených finančních prostředků na vyšetřování budou výsledkem pravděpodobně jen podmíněné tresty, druhý případ měl pro obviněné daleko závažnější následky (Kedroň, 2015).⁹⁰ Opět se jednalo o politickou, a tedy značně mediálně pokrytou kauzu, díky tomu bylo široké veřejnosti opět připomenuto, jak policie využívá odposlechy nejen mobilních telefonů, ale i tzv. „štěnice“ v místě bydliště podezřelých osob. Na základě informací zjištěných z odposlechů pracoviště jedné z obviněných Policie ČR policie postupně dostávala svolení soudce na instalaci dalších odposlechů a sledování pohybu mobilních telefonů. Výsledkem celé kauzy korupce byly tresty odnětí svobody v řádu let pro obviněné a podmíněčný trest odnětí svobody pro spolupracující obviněnou, která se jako jediná z celé skupiny obviněných k TČ přiznala.

Za další metody zvláštního způsobu dokazování patří například kriminalistická fonoskopie (audioexpertíza) nebo kriminalistická grafologie – zkoumání jak ručně psaného písma, tak výstupu z psacích strojů a tiskáren.

V cizích právních systémech pochopitelně existují právní institut a termíny, které česká právní terminologie nezná. Pokud to bude možné, uvedu originální termín a český překlad. V některých případech se budu držet pouze originálního termínu, například pokud neexistuje vhodný český ekvivalent a doslovný překlad by byl zavádějící.

Ráda bych se v této podkapitole krátce zmínila o nedávno vydaném nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/14 ze dne 2. 5. 2016.⁹¹ V přípravném řízení se žalobci musejí obracet na místně příslušný soud určený v souladu s trestním řádem a právem na zákonného soudce. Nemělo by se tak stávat, že třeba o vazbě, prohlídce nebo odposlechu rozhodne soud úplně jinde, než se údajná trestná činnost odehrála.

Nález soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka nemá přímý dopad na případy, v nichž se dříve uplatnil neústavní výklad vyhlášky. Nálezy ÚS nemají zpětnou účinnost. Soud se vyhláškou zabýval z podnětu poslanců ODS a TOP 09, požadovali zrušení dvou jejích částí.

⁹⁰ KEDROŇ, Radek. Operace Rath: pohled do zákulisí policejního vyšetřování. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-600-0.

⁹¹ <http://www.usoud.cz/aktualne/mistni-prislusnost-okresniho-soudu-k-ukonum-v-pripravnem-trestnim-rizeni-je-urcena-z/>

Otevírají podle nich prostor pro účelové přesouvání konkrétních kauz. Zástupce poslanců Pavel Blažek (ODS) uvedl, že ÚS sice návrh zamítl, části poslaneckých argumentů ale dal za pravdu. Nález by se podle Blažka mohl stát koncem balkanizace českého trestního práva. „*Probíhají nějaká trestní řízení, kde byly zcela jednoznačně podle dnešního nálezu ÚS nezákonně získávány důkazy, rozhodovaly nezákonné soudy o vazbách a dalších omezeních lidských práv,*“ uvedl Blažek. Lze podle něj očekávat, že obhajoba bude s názorem ÚS v těchto kauzách dále pracovat. Ministerstvo spravedlnosti by prý mělo zvážit v některých případech podání stížnosti pro porušení zákona.

Ministerstvo nález uvítalo. „*Ze strany Ústavního soudu bylo konstatováno, že vrchní státní zastupitelství si mohou ponechat příslušnost k dozoru nad případy závažné hospodářské kriminality i v rozsahu tzv. fakultativní příslušnosti,*“ řekl mluvčí Říman. ÚS podle něj potvrdil možnost zavedení speciálu, který má stíhat korupci a hospodářské a majetkové trestné činy se škodou nad 250 milionů korun. Návrh na zrušení dvou částí vyhlášky dostali ústavní soudci už v roce 2014 v souvislosti s obviněním někdejšího premiéra Petra Nečase (ODS) z podplácení tří bývalých poslanců. Vyhláška prosazená ministryní spravedlnosti Marií Benešovou (ČSSD) umožnila, aby se kauzou zabývalo olomoucké vrchní státní zastupitelství místo pražského.

Dvě sporná ustanovení vyhlášky podle poslanců umožňují změnit příslušnost státního zastupitelství, v důsledku též příslušnost soudu v přípravném řízení, a to na základě společného rozhodnutí vrchního státního zastupitelství a nejvyššího státního zástupce. Změna dozorového zastupitelství je podle ÚS přípustná, soudu však nikoliv. V záležitostech vazby či odposlechů by se ale zastupitelství mělo obracet na soud, který je v dané kauze místně příslušný.⁹²

Zajímavý bude i dopad výše uvedeného nálezu ÚS na mediálně známé kauzy. Např. v rámci akce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci proti vládě Petra Nečase rozhodl o vazbě a jiných narušeních základních práv evidentně nepříslušný Okresní soud v Ostravě, když se předmětná činnost měla stát v Praze. V případě Shahrana Zadeha rozhodoval o vazbě soud ve Znojmě, když S. Zadeh působil v Praze. V kauze olomouckého hejtmána Jiřího Rozbořila protiústavně rozhodl o prohlídkách a vazbách rovněž Okresní soud v Ostravě, když se stíhaný čin stal v okrese Olomouc, ne Ostrava. Prohlídku Energetického regulačního úřadu

⁹² <http://www.ceska-justice.cz/2016/05/vyhlaska-o-statnich-zastupitelstvih-plati-us-ujasnil-vyklad/>

v trestním řízení proti jeho předsedkyni Aleně Vitáskové za jmenování její místopředsedkyně, které se stalo v Praze, nařídil soud v Jihlavě. V kauze Jiřího Čunka byl činný v přípravném řízení trestním nepříslušný soud v Přerově, přestože se údajný čin stal v okrese Vsetín. Odposlechy novinářů Jakuba Svobody z Práva a Janka Kroupy z MF Dnes v souvislosti s nákupem transportérů pandur, který se rozhodoval v Praze, nařídil na návrh Vrchního státního zastupitelství v Olomouci nepříslušný Okresní soud v Ostravě. To jsou ale jen mediálně známé případy. Tato protiústavní praxe probíhá i v desítkách jiných případů jen s tím rozdílem, že nejsou veřejně známy.⁹³

⁹³<http://www.parlamentnilisty.cz/profily/JUDr-Pavel-Blazek-Ph-D-11578/clanek/Vitame-zasah-US-proti-manipulaci-trestnich-rizeni-statnimi-zastupci-a-soudci-69336>

5 ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ V PRÁVNÍM ŘÁDU VELKÉ BRITÁNIE

5.1 Historie anglosaského práva

K nejstarším pramenům v anglosaském právu patří právní obyčej. Jsou to obecně uznávaná pravidla chování, která se dlouhodobým užíváním stala obecně závaznými. Jsou silně zakotveny ve společnosti, vychází z idejí společnosti a společnost se podle nich řídí. Z nich vychází soudy při rozhodování. Anglosaský systém je systém precedentní a z toho vyplývá, že nejvýznamnějšími prameny jsou v anglickém právu rozhodnutí soudu - judikáty. Jedná se tedy o právo soudcovské. Pokud soud rozhoduje ve věci, kterou neupravuje žádný pramen práva a dosud nebyla soudy řešena, rozhodnutí, které vydá, se stává precedentem a stává se závazným pro další rozhodování podobných případů. Říká se tomu soudcovská tvorba práva. Každý takový rozsudek se skládá ze dvou částí. První je **Ratio decidendi**, které obsahuje tu závaznou právní větu, která má být užita při dalším výskytu podobných případů. Druhou částí je **Obiter dictum**, což je zdůvodnění rozhodnutí. V anglosaském pojetí práva mají soudy tedy významnější úlohu, protože právo pouze neaplikují a nevykládají, ale právo i tvoří. Dále jsou to psané zákony – právo zákonné. V USA jsou psané zákony daleko ve větší míře než v Anglii. Psané právo má v anglosaském systému jinou roli než v kontinentálním. Je považováno za vodítko pro soudce, kterému poskytuje široký prostor pro jeho vlastní uvážení a výklad. Proto mají soudcovská rozhodnutí větší váhu než psané právo. Dalším z pramenů práva je právní literatura. Ta má spíše podpůrný význam hlavně v tom, že formuje právní myšlení společnosti.

Zásada závaznosti precedenčních rozhodnutí znamená, že precedenty (první rozhodnutí v nějaké věci) jsou závazné pro rozhodování soudů, pokud se setkají s obdobným případem. Výjimkou, pro kterou to neplatí, je Sněmovna lordů, pokud jedná jako odvolací soud, tak může ve výjimečných případech precedent změnit a od původního rozhodnutí se odchýlit. Zásada rozlišování souvisí se zásadou precedenční, protože precedenty se používají na základě podobnosti jednotlivých kauz. Nikdy však neexistují dva stejné případy, proto soudce musí rozhodnout, jestli jsou si případy dostatečně podobné, aby se dalo podle precedentu rozhodovat. Je mu ponechána volnost zvážení. Díky této zásadě není anglické právo rigidní, precedenty nejsou nepřekonatelně závazné, ale je tu prostor pro změny. Zásada opportunity znamená, že žalobu je možné podat pouze pokud existuje dostatek důkazů pro

řízení před soudem a pokud existuje veřejný zájem na odsouzení pachatele. Zásada presumpce nevinny existuje stejně jako u kontinentálního systému. Princip uznání viny je pro anglosaský systém také typický. V případě, že se obžalovaný přizná, probíhá velmi rychlé řízení zaměřené pouze na to, zda přiznání je věrohodné, zda nebylo např. vynucené. Pokud se obžalovaný nepřizná, probíhá normální soudní řízení. V anglosaském trestní řízení se nikdy nerozvinul tzv. kontinentální inkviziční proces. Přispěla k tomu snaha nespolehat pouze na stát a snaha veřejnosti stát kontrolovat. Proto soud do sporu nevstupuje, pouze ho nestranně řídí a je na stranách, aby se společně s laickou porotou dobraly cíle.

V anglosaském trestním řízení musí žalobce ještě před zahájením řízení shromáždit všechny důkazy, aby je mohl předložit soudu. Povinností žalobce je předložit veškerá dostupná fakta, nejen ta svědčící pro odsouzení. Soud vystupuje pouze v roli posuzovatele důkazů a nestranného arbitra, v řízení se jedná o spor mezi obžalovaným a žalobcem. Trestní iniciativu má kdokoliv, soukromé osoby, různé instituce, např. vládní úřady, samospráva, celní a daňová správa a samozřejmě stát. Ale soukromé osoby podávají žaloby většinou jen pro drobnější delikty. Pro soukromého žalobce je řízení nákladné. Většinu trestných činů stíhá policie jménem královny. Policie má lepší možnosti při vyšetřování. Pokud policie zasahuje do práv jiných osob, musí k tomu mít soudní příkaz a žádost o jeho vydání musí být podložena přesvědčivými důkazy.

V Anglii i USA existuje institut občanského zatčení. Občan k němu může přistoupit, pokud hrozí bezprostřední nebezpečí spáchání trestného činu. Přesto většinu zatčení provádí policie. Okamžitě po zatčení musí být podezřelý přiveden k soudci. Zde je informován o svých právech, o právu nevypovídat, právu na právního zástupce, o možnosti propuštění na kauci atd. Pokud proti podezřelému existuje dostatek důkazů, měla by ho policie okamžitě obvinít, ovšem co je dostatek důkazů, je pouze na jejím uvážení. Podezřelý má právo se kdykoliv poradit se svým právním zástupcem. Oproti kontinentálnímu procesu veřejný žalobce nedozoruje postup policie při vyšetřování, oba tyto orgány jsou vzájemně nezávislé. Po skončení vyšetřování policie předá veřejnému žalobci spis s konkrétním doporučením. V Anglii se u složitějších kauz koná ve většině případů předběžné řízení, při kterém je zhodnoceno, zda je podání žaloby důvodné. Není zde možné (narozdíl od USA) se vzdát předběžného řízení, protože důkazy získané v předběžném řízení mohou být součástí obžaloby. V anglosaském trestním řízení existuje také institut dohodnutého doznání. Jde o dohodu mezi pachatelem a veřejným žalobcem, podstatou této dohody je, že se pachatel

dozná a žalobce ho nebude žalovat pro spáchání trestného činu, ale pro spáchání deliktu, který je méně závažný.

V Anglii existuje soustava soudů, nižších a vyšších, které mají rozděleny případy podle závažnosti. Nejlehčí přestupky se projednávají u nižšího soudu a nejzávažnější trestné činy soudí Královský soud. Existuje mnoho deliktů, u kterých druh soudu, který bude věc projednávat, záleží na úvaze soudce a v některých případech na přání obviněného. Všechny případy ale začínají na nižším soudě, zde se rozhodne, na jakém soudě se bude případ soudit. V Anglii existují dva druhy řízení. Při zjednodušeném řízení (summary trial) je příslušný nižší soud a řízení probíhá bez účasti poroty, pouze s jedním soudcem a dvěma až sedmi přísedícími, ti všichni společně rozhodují. Vážné trestné činy jsou souzeny před vyššími soudy, protože vážné trestné činy rozhoduje porota. Obžalovaný se může práva být souzen porotou vzdát, a to tak, že souhlasí s řízením u nižšího soudu. Vzdát se tohoto práva nemůže u těch nejtěžších zločinů, jako je např. vražda. Členem poroty se v Anglii může stát každý, kdo splňuje zákonem stanovená kritéria. Řízení před soudem je zahájeno úvodní řečí obžaloby, v nichž porotě popíše své stanovisko k případu. Obhájce v Anglii pronáší řeč až po dokazování. Jedním ze základních důkazů používaných při soudním řízení je výslech pachatele. V Anglii na obviněného působí velký tlak, aby vypovídal, protože když odmítne, soudce může říct porotě, aby toto odmítnutí vzala v úvahu. Pro výslech obžalovaného jsou stanovena přísná pravidla, která vytvořili soudci Královského soudu, tato pravidla sice nejsou obecně závazná, ale při jejich porušení může soudce důkaz takto získaný odmítnout. Stejně tak může odmítnout jakýkoliv jiný důkaz, pokud si myslí, že by tímto důkazem narušil právo obžalovaného na spravedlivý proces. Na druhou stranu lze u soudu použít jakýkoliv důkaz, i nezákonně získaný, pouze se ten, kdo ho nezákonně získal, vystavuje nebezpečí obvinění ze spáchání trestného činu. Často užívaným druhem důkazů jsou svědecké výpovědi. Existuje několik vyslechových technik, např. křížový výslech svědka protistrany, návodné otázky nebo výslech vlastního svědka pod přísahou. Pokud soud po provedení dokazování na základě předložených důkazů neshledá obžalovaného vinným, porota rozhodne o zproštění obžaloby. Soudce sám nerozhoduje, v Anglii sdělí porotě svůj názor a zároveň ji poučí, že může rozhodnout opačně, v USA nesmí porotě svůj názor sdělit. Soudce dává porotě instrukce, což by mělo být shrnutí případu, ale v Anglii často toto shrnutí zabíhá až k hodnocení věci. Každopádně námitka proti něčemu, co soudce řekl, je nejčastějším důvodem pro odvolání. O vině rozhoduje porota a její rozhodnutí musí být jednomyslné. Ve výjimečných případech rozhoduje o vině soudce a porota vynáší pouze zvláštní výrok, ve kterém shrnuje případ. O trestu naproti tomu rozhoduje soud. V rámci zákonných limitů může stanovit výši trestu zcela

podle svého uvážení. V anglickém právu neexistuje trest smrti, v USA v některých státech a na federální úrovni ještě existuje.

Odvolání je opravným prostředkem. Podávat ho může jak veřejný žalobce, tak obžalovaný. Ovšem veřejný žalobce má na odvolání v anglosaském systému pouze omezené právo. Právo na odvolání má v Anglii pouze tehdy, kdy právní otázka je rozsouzena v rozporu s návrhem obžaloby. V takovém případě soudce za pomoci obou stran připraví dokument, ve kterém právní problém shrnuje. Na základě tohoto dokumentu odvolací soud rozhodne. Napadané rozhodnutí může zrušit, pak se případ vrátí k nižšímu soudu a odvolací soud zároveň posílá instrukce buď k novému projednání věci, nebo k odsouzení obžalovaného. V případě podání odvolání obžalovaným se také neprovádí nové řízení, ale pracuje se s podklady z nižšího soudu. V Anglii podává obžalovaný odvolání proti výroku o vině i trestu, zatímco v USA pouze proti výroku o vině. V Anglii musí obžalovaný uvést důvody pro odvolání a získat od soudu povolení, aby mohl odvolání podat. Nejčastějším důvodem pro odvolání je něco, co řekl soudce při závěrečném shrnutí případu. Soud rozhodne, zda existují důvody pro odvolání. Rozhoduje na základě písemných podkladů. Praxe je ale taková, že většina žádostí o odvolání je zamítnuta. Řeší je odvolací soudy, případně nejvyšší soudy a Sněmovna lordů.

Základním dokumentem, který v Anglii upravuje policejní pravomoci v ohledně sběru důkazů, vyslýchání podezřelých a dalších úkonů, je **takzvaný „PACE” - Police And Criminal Evidence Act (1984).**⁹⁴ PACE je základním dokumentem moderní anglické legislativy, který reguluje práva a povinnosti policie v Anglii a Walesu a měl by (alespoň v ideálním případě) představovat jakýsi kompromis/rovnováhu mezi pravomocemi policejního sboru na jedné straně a základními lidskými právy a svobodou na straně druhé. Ekvivalentem tohoto zákona je „*Criminal Procedure (Scotland) Act 1995*“⁹⁵ platný ve Skotsku a „*Police and Criminal Evidence (Northern Ireland) Order 1989*“⁹⁶ platný pro Severní Irsko. PACE byl poměrně výrazně novelizován především v roce 2005 Zákonem o

⁹⁴ Police And Criminal Evidence Act (1984). Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>(15.11.2015). Pojem „Act“, který budu v průběhu této práce často používat, je zkratka pro „Act of Parliament“ a jedná se o legislativu vydanou Britským parlamentem.

⁹⁵ Criminal Procedure (Scotland) Act 1995. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/46/contents>(27.11.2015)

⁹⁶ Police and Criminal Evidence (Northern Ireland) Order 1989. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/nisi/1989/1341/contents>(23.11.2015)

organizovaném zločinu a policii (*Serious Organised Crime and Police Act 2005*),⁹⁷ který dal policii mnohem větší pravomoc například při prohledávání a zatýkání osob.⁹⁸

Pokud nepočítáme moderní zvláštní způsoby dokazování, tedy analýzu DNA, analýzu pachových stop a důkazný materiál získaný pomocí CCTV (který nemá v ČR ve větším měřítku obdoby), britský systém rozeznává tyto zvláštní způsoby dokazování: rekognici (Video identification nebo Identity parade), Skupinovou identifikace (Group identification) a konfrontaci (Confrontation). Vzhledem ke společné historii Anglie, Skotska a Irska se jejich právní systémy do velké míry prolínají. Odlišnosti v jednotlivých legislativách zmíním krátce v textu jednotlivých kapitol, shrnutí a analýze rozdílů se pak budu věnovat v závěrečné kapitole.

5.2 Rozdíly mezi Anglickým a Skotským právem

Spojené království je, jak již název napovídá, zvláštním případem federace, skládající se z hlediska jurisdikce ze tří oblastí: Anglie a Walesu, Skotska a Severního Irska. Velká část zákonných norem je stejná nebo alespoň velmi podobná pro všechny oblasti, mnohé zákony, především z oblasti trestního práva, kterým se zabývá tato práce, se však liší. Příkladem je například věk trestní zodpovědnosti (18 let v Anglii a Walesu, 16 let ve Skotsku), počet členů poroty (15 ve Skotsku, 12 v Anglii a Walesu), skotské právo oproti anglickému nezná takzvaný princip „equity“, princip, který nemá obdobu ani v českém jurisdikčním systému (Ferguson, 2014).⁹⁹ Equity je princip, který dává jednotlivým anglickým soudům (soudcům) poměrně velkou volnost na základě vlastního uvážení upravit (povětšinou zmírnit) konkrétní trest, mimo rámec zákonných ustanovení, jen na základě vlastního úsudku a „zdravého rozumu“ (*commodo snese*), jakýsi „princip zákona nad zákonem“. I toto ustanovení je ale upraveno takzvanými etickými pravidly (*maxima of equity*),¹⁰⁰ principy, kterými by se soudci měli řídit.

⁹⁷ Serious Organised Crime and Police Act 2005. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/contents> (27.11.2015)

⁹⁸ Police powers to stop and search: your rights. Dostupné z: <https://www.gov.uk/police-powers-to-stop-and-search-your-rights> (27.11.2015)

⁹⁹ Ferguson, P. R., McDiarmid, C. *Scots criminal law : a critical analysis*. Edinburgh University Press, 2nd edition, 2014.

¹⁰⁰ Law, J., Martin, E.A. *A Dictionary of Law*. 7th ed. Oxford University press, 2014.

Základním předpisem, který řídí trestní řízení ve Skotsku, je „Zákon o trestním řízení“ z roku 1995 (*Criminal Procedure (Scotland) Act 1995*), který je v mnoha směrech podobný „Trestnímu procesnímu řádu“ (*Code of Criminal Procedure*). Tento zákon shromažďuje právo z celé řady zdrojů, pojednávajících o každém aspektu trestního řízení. Jelikož je jeho obsah odvozen z různých dřívějších prohlášení zákona, jeho historie je poněkud komplikovaná. Zákon z roku 1995 slučuje předešlé zákony o trestním řízení a jednak začleňuje veškeré relevantní nařízení a vyhlášky, které bylo dříve nutné vyhledávat zvlášť. Zákon z roku 1995 navazuje především na Skotský zákon o trestním řízení z roku 1887 a Skotský zákon o Trestním řízení z roku 1957. Řada pasáží v zákonu z roku 1995 jsou dále novelizace Zákona o důkazních prostředcích (*Criminal Evidence Act 1965*),¹⁰¹ Skotského zákona o policii z roku 1967 (*Police Scotland Act 1967*),¹⁰² Zákona o trestním soudnictví z roku 1980 (*Criminal Justice Scotland Act 1980*)¹⁰³ a v neposlední řadě Zákona o vězních a trestních řízeních z roku 1993 (*Prisoners and Criminal Proceedings Scotland Act 1993*).¹⁰⁴ Od svého uzákonění prošel zákon z roku 1995 mnoha novelizacemi, z nich nejdůležitějšími jsou úpravy Skotského zákona o trestném činu a trestu z roku 1997 (*Crime and Punishment Scotland Act 1997*).¹⁰⁵

Jak ji bylo naznačeno, veškerá trestní stíhání ve Skotsku zahajuje státní zastupitelství řízené Lordem Advokátem (*Lord Advocate*) popřípadě jeho zástupcem Solicitor General (*Solicitor General*). Lord Advokát jmenuje několik členů Skotské advokátní komory, kteří jednají jako zástupci advokátů (*Advocates Depute*). Těmto nejvyšší soudním činitelům se říká tzv. Královská rada a její hlavní úlohou je vést soudní řízení u Nejvyššího soudu.

Podobně jako v ČR je státní zástupce (*Procurator Fiscal*) formálně zodpovědný za vyšetřování, ačkoliv v praxi je tato činnost přidělena policii. Policie ve Skotsku má relativně široké pole působnosti (v mnoha ohledech má větší pravomoc než v ČR),¹⁰⁶ ale její úloha je

¹⁰¹ Police and Criminal Evidence Act 1984. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/80>(27.11.2015)

¹⁰² Police (Scotland) Act 1967. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/77>(27.11.2015)

¹⁰³ Criminal Justice (Scotland) Act 1980. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/62/contents>(27.11.2015)

¹⁰⁴ Prisoners and Criminal Proceedings (Scotland) Act 1993. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/9/contents> (27.11.2015)

¹⁰⁵ Crime and Punishment Scotland Act 1997. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/48/contents>(20.12.2015)

¹⁰⁶ Police powers. Dostupné z: <https://www.citizensadvice.org.uk/scotland/law-and-rights/legal-system-s/police-s/police-powers-s>(19.11.2015).

omezena jen a pouze na vyšetřování. Pouze státní zástupce má pravomoc rozhodovat, zda byl nashromážděn dostatek důkazů potřebných pro vyšetřování, a to na základě zprávy, kterou mu policejní orgán předkládá. Důkazy potřebné k použití u soudu policie shromažďuje v průběhu vyšetřovacích fází případu (výslech svědků, sběr forenzních dat, zkoumání kamerových záznamů z okolí místa činu a další). Kamerové záznamy se obecně vyskytují jako důkazní materiál ve Skotsku a Anglii mnohem častěji než v ČR (nebo Evropě obecně). Ve Velké Británii je nainstalováno přibližně šest miliónů kamer (CCTV)¹⁰⁷ na veřejných i neveřejných místech, což činí v průměru jednu kameru na deset obyvatel (UK je také oprávněně přezdíváno „CCTV Nation“). Podobně jako v ČR jsou během průběhu vyšetřování odebrány zúčastněným osobám vzorky DNA, případně otisky prstů, které jsou pak vyhledávány v národní databázi. Pokud byl pachatel zachycen na kamerách v okolí místa činu, záznamy jsou velmi často publikovány v médiích. Existuje velký počet bezplatných anonymních linek, na kterých mohou občané hlásit případná podezření na výskyt/identifikaci hledaných osob.¹⁰⁸ Trestní právo ve Skotsku rozeznává několik běžných důkazních principů jako je *presumpce nevin* (*presumption of innocence*), právo mlčet (*right to remain silent*) a nemožnost nutit k sebeobviňování (*privilege against self incrimination*). Jak již bylo řečeno, náleží důkazní břemeno státnímu zástupci, který musí zajistit, aby předložené důkazy byly relevantní a prokazovaly vinu obžalovaného tzv. „nade vší pochybnost“ (*beyond reasonable doubt*). Státní zástupci mají ve Skotsku absolutní nezávislost, nezodpovídají se ani soudům, ani policii za svá rozhodnutí. Nemusí také svá rozhodnutí podkládat žádným odůvodněním, ačkoliv je to obvyklé. Jsou odpovědné pouze parlamentu prostřednictvím Lorda advokáta (*Lord advocate*). V praxi ale parlament jednotlivé případy téměř nikdy neřeší, pokud nedošlo ke zjevnému pochybení nebo zneužití pravomocí.

Skotské právo vyžaduje tzv. „potvrzení žaloby proti obviněnému“, což v praxi znamená, že trestný čin musí být prokázán nejméně ze dvou nezávislých zdrojů. Nestačí tedy například očitě svědectví jednoho svědka samo o sobě, přestože může být považováno za důvěryhodné. Tento jeden důkaz ještě musí být podepřen dalším nezávislým svědectvím nebo forenzním důkazem. Podobně, pokud náleží v daném případě důkazní břemeno na obžalovaném, musí být skutečnosti, které mají být prokázány, být pouze „velmi pravděpodobné“ (*on the balance of probability*). Na státním zástupci leží, aby předložené

Na druhou stranu, přestože požívají značných pravomocí, příslušníci policie mohou být stíháni za jakýkoliv trestný čin spáchaný během výkonu jejich povinností, včetně občanskoprávních deliktů.

¹⁰⁷ Closed-circuit television.

¹⁰⁸ Reporting crime. Dostupné z: <https://www.police.uk/information-and-advice/reporting-crime/> (19.11.2015).

důkazy proti obžalovanému byly přípustné a tzv. relevantní. Relevantnost je věcí především právní kvalifikace než skutkové podstaty, za nerelevantní důkazy se považují především vzdálené důkazy (*remote evidence*) a odvozené důkazy (*collateral evidence*). Jedná se především o nepotvrzené výroky nepřítomných osob, které nemůžou být konfrontovány. Pravidla týkající se relevance důkazního materiálu jsou upravena především v částech 32 a 33 civilního procesního řádu z roku 1988 (*Civil Procedure Rules 1998*).¹⁰⁹ V případě tzv. nepřímých důkazů (*circumstantial evidence*) záleží na váze daného důkazu - pokud je dostatečně závažný, může být připuštěn u soudu. Váhu důkazů a tím pádem relevanci, stejně tak jako přípustnost, posuzuje soudce. Důkaz kromě relevantnosti musí být také *de iure* přípustný. Důkaz, který může být vysoce relevantní (například nezákonně získaný odposlech), je u soudu zpravidla nepřípustný. Za nepřípustné u soudu se považují i tzv. nevhodné dotazy, například sexuální historie obětí TČ znásilnění apod.

Jako svědka lze vyslechnout každého, kdo může předložit relevantní důkaz a je kompetentní a duševně způsobilý. Svědci jsou předvoláváni dle uvážení státních zástupců. Nejnižší věk trestní odpovědnosti je 8 let, pod touto hranicí mladiství zpravidla nenesou právní odpovědnost za své činy. Osoby ve věkovém rozmezí 8 - 16 mohou být stíhány trestním soudem, tato líčení jsou zpravidla neveřejná. Plné trestní odpovědnosti je dosaženo ve věku 16 let, tato věková skupina tvoří přibližně 85 % obyvatelstva UK.

Skotsko je z právního hlediska poměrně neobvyklé od zbytku Evropy především tím, že nemá vlastní TR. Výhodou tohoto je, že umožňuje skotské justici relativně velkou pružnost, na druhou stranu jsou zákony méně jednoznačné a konkrétní. Skotské právo se odvozuje od tzv. zvykového práva, legislativy ve formě parlamentních zákonů a některých prací „ústavních spisovatelů“ 18. a 19. století, kterým byl posléze přisouzen úřední statut. Tzv. zvykové právo (precedenční právo) se vytvářelo postupem času z rozhodnutí soudců vyšších soudů. Nejvyšším soudem v záležitostech trestních je Vrchní justiciární soud (*High Court of Justiciary*), dále pak Vrchní soud (*High Court*).

Ve Skotské justici je pravidlem, že obžalovaný, aby byl odsouzen ze spáchání trestného činu, musí projevit úmysl. Existuje však taxativní výčet TČ, jejichž spáchání zahrnuje tzv. absolutní odpovědnost (*strict liability*). Těmito výjimkami jsou přestupky proti

¹⁰⁹ Civil Procedure Rules 1998. Dostupné z:

<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1998/3132/contents/made> (6.12.2015)

bezpečnosti silničního provozu (*Road Traffic Acts 1981 and 1991*)¹¹⁰ a některé trestné činy napadení nožem nebo jinou útočnou zbraní.

Na rozdíl od trestního práva v ČR je justiční proces ve Skotsku ve své podstatě „sporný“. Překvapivě je podstatná část sporů řešena bez soudního řízení, neboť obviněný dozná vinu buď při prvním předvolání, nebo při následném slyšení. Pokud dojde k HL, soudu jsou předloženy důkazy a svědci poskytnou výpověď. Soudce nemá žádné předchozí znalosti o případu a jeho úlohou je především dohlížet na průběh hlavního líčení. Soudce je oprávněn klást otázky, avšak pouze velmi výjimečně, poslouží-li to vyjasnění rozporů ve výpovědích. Skotský právní řád uznává velmi silný precedenční systém. Rozhodnutí Nejvyššího soudu v jeho odvolací pravomoci jsou pro všechny soudy nižší instance závazná. Rozhodnutí nejvyššího soudu mohou být závazná i pro samostatný Nejvyšší soud, v tomto případě záleží na počtu soudců, kteří dané rozhodnutí odhlasovali.

5.3 CCTV

Používání kamerového systému v UK je upraveno především zákonem o ochraně dat z roku 1998 (*Data Protection Act, tzv. DPA*).¹¹¹ DPA upravuje provoz všech kamerových systémů, kterými dochází ke snímání a případně nahrávání osobních dat (počítá se například záznam lidského obličeje nebo registrační značky auta) a týká se všech veřejně umístěných kamer. Protože prakticky všechny kamerové systémy jsou instalovány za účelem snímání a nahrávání pohybu osob nebo dopravních prostředků, vztahuje se na ně DPA. Pro zpřehlednění poměrně složité legislativy upravující tuto oblast vydala kancelář Informačního Komisaře (*Information Commissioner, ICO*, obdoba úřadu ombudsmana v ČR)¹¹² takzvaný CCTV kodex (*CCTV Code of Practice*) s poslední novelizací z roku 2015, který je určen především organizacím a soukromým subjektům, které provozují kamerový systém.¹¹³ Přestože tento kodex není sám o sobě zákonná norma a jako takový není právně vymahatelný, odráží v sobě legislativu obsaženou v DPA, který právně vymahatelný je. Před nainstalováním kamerového systému by měl být zvážěn dopad na soukromí osob, musí být jasně definováno, kdo bude mít

¹¹⁰ Road Traffic Act 1991. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/40/contents> a <http://www.legislation.gov.uk/nisi/1981/154> (27.11.2015)

¹¹¹ Data Protection Act (1998). Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/29/contents> (20.1.2015)

¹¹² Information Commissioner. Dostupné z: <http://www.itspublicknowledge.info/home/ScottishInformationCommissioner.aspx> (16.11.2015).

¹¹³ In the picture: A data protection code of practice for surveillance cameras.. Dostupné z: <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/cctv> (16.11.2015)

k systému a nahraným datům přístup, kde a jak budou nahraná data uchovávána a zabezpečena především tam, kde dochází k bezdrátovému přenosu dat. Sledovaná oblast musí být jasně vyznačena informačními tabulemi tak, aby bylo zřejmé, že je v ní nainstalován kamerový systém. Záznam by neměl obvykle obsahovat zvukovou stopu, v opačném případě musí být tento fakt jasně vyznačen na informačních tabulích. Provozovatel kamerového systému odpovídá za kvalitu nahraných dat a především za jejich bezpečnost, přístup k nim musí být omezen pouze na oprávněné osoby. Záznamy by neměly být přechovávány déle než po dobu nezbytně nutnou pro potřeby dané organizace a poté zničeny, neměly by mezitím být přístupné nikomu jinému než autorizovaným osobám, případně OČTŘ, pokud o to požádají. Další zákonnou normou, která reguluje provoz kamerového systému, je zákon o lidských právech z roku 1998 (*Human Rights act*, tzv. *HRA*).¹¹⁴ HRA vyžaduje především, aby byl kamerový systém provozován v souladu Listinou základních práv EU.

Policie je oprávněna v rámci vyšetřování TČ zveřejňovat záznamy CCTV v médiích, za účelem identifikace podezřelé osoby veřejností.

5.4 Rekognice

Rekognice je v anglosaském systému upravena dle PACE, Code D. Rekognici předchází výslech svědka, během kterého musí být zaprotokolován popis podezřelé osoby. Tento protokol musí být ponechán k nahlédnutí poznávané osobě, případně jejímu právnímu zástupci před samotnou rekognicí, krom případů, kdy to není možné, například pro nedostatek spolupráce poznávané osoby.

Pod rekognici spadají následující úkony:

- Identity parade,
- Video identification,
- Group identification,
- Confrontation.

Rekognice (v americké angličtině zvaná „*police lineup*“, v britské pak většinou „*identity parade*“ nebo „*stand-up*“) je podobně jako v ČR proces, během kterého má oběť TČ nebo svědek za úkol přesvědčivě identifikovat podezřelou osobu tak, aby tento důkaz mohl obstát u soudu. Podezřelá osoba spolu s dalšími několika účastníky (tzv. „*fillers*“), kteří mohou být

¹¹⁴ Human Rights Act (1998). Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents>(28.11.2015)

buď dobrovolníci, nebo vězni, kteří se podstatně neliší fyzickými atributy, stojí v jedné řadě. Velmi často je poznávající osoba oddělena od poznávaných jednosměrným zrcadlem, pro zachování anonymity. Aby výsledky odvozené od rekognice mohly být připuštěny u soudu, musí splňovat legislativní podmínky, již výše zmíněné. Na rozdíl od rekognice obvyklé v ČR je přípustné, aby poznávající osoba viděla poznávané postupně jednoho po druhém (tzv. show-up). Poměrně často se také (především z ekonomických důvodů) přistupuje k takzvané virtuální rekognici – VIPER,¹¹⁵ o které bude podrobněji pojednáno níže.

Někdy může dojít k situaci, že není známa žádná konkrétní podezřelá osoba. V tomto případě mohou být poznávajícímu ukázány například video záznamy z okolí místa činu (CCTV), pokud je více svědků, jsou tyto úkony prováděny odděleně, aby se poznávající osoby navzájem neovlivňovaly. Někdy je poznávající proveden policejním důstojníkem v okolí místa činu nebo na jiných místech, pokud se dá předpokládat, že se zde pachatel nachází v rámci skupinové identifikace (group identification), dle odst. 3.2 PACE. Poznávající může být například vyzván, aby si prohlédl skupinu osob nebo konkrétní osobu, nesmí mu však být podsouváno, zda ji má poznat, či ne. Policejní důstojník je povinen si průběžně zaznamenávat všechny důležité okolnosti související s rekognicí, jako je viditelnost, vzdálenost od poznávané osoby, chování a prohlášení poznávající osoby.

Podle odst. 78 PACE, může soudce odmítnout připustit výsledky rekognice jako důkaz, pokud má pocit, že by byly na překážku spravedlivému průběhu líčení. Pokud důkaz porušuje některé z pravidel obsažených v PACE, Code D, nemusí to automaticky znamenat, že je nepřipustný u soudu, soudce však jeho připuštění musí příslušně odůvodnit a především daný fakt připomenout před porotou.¹¹⁶

K rekognici se přistupuje vždy, podal-li svědek či poškozený popis podezřelé osoby a tato osoba je současně k dispozici krom případů, kdy buď podezřelý nepopírá, že se vyskytoval na místě činu, a tudíž očekává, že bude poznávající osobou identifikován, anebo pokud poznávající identitu podezřelé osoby již zná.

¹¹⁵ The Video Identification Parade Electronic Recording

¹¹⁶ R v. Allen, Crim LR 643 (1995).

5.4.1 Identity parade (rekognice in natura)

Ekvivalentem „rekognice“ je buď „Lineup“¹¹⁷, který je provedením podobný rekognici v ČR, nebo tzv. „VIPER“¹¹⁸ (*Video Identification Parade Electronic Recording*). Oproti českému systému se však klasická rekognice (*Lineup*) používá jen velmi zřídka, a to z čistě praktických a finančních důvodů. Zatímco provedení rekognice je organizačně náročnější a náklady činí v průměru nejméně 800 liber, virtuální rekognice trvá řádově několik minut a náklady se odhadují na necelých 150 liber.

Rekognice (*Lineup*) probíhá podle podobných pravidel jako v českém systému. Svědek má možnost označit podezřelého ve skupině lidí (kteří se nesmí, podobně jako určuje právní systém ČR, podstatně lišit věkem, výškou a ostatními fyzickými rysy). Před započítím rekognice musí být poznávající poučen o tom, že podezřelý mezi poznávanými osobami může, ale nemusí být přítomen, a že pokud poznávaný není schopen objektivně označit žádnou podezřelou osobu, musí o tom informovat příslušného policejního důstojníka. Pokud poznávající požádá o další metodu identifikace, například aby poznávané osoby promluvíly, musí být otázan, zda dokáže určit podezřelého pouze dle vzhledu a být poučen o tom, že poznávané osoby byly vybrány pouze na základě vzhledu. Obecně platí, že pokud může být podezřelý poznán mezi postatními poznávanými osobami nezávislou osobou pouze na základě přetlumočeného popisu podezřelé osoby, znamená to, že rekognice je nevěrohodná. Opět, podobně jako v českém systému, pokud má podezřelý charakteristický rys, který se těžko „replikuje“ u ostatních subjektů rekognice, jako velmi nápadnou jizvu, chybějící prst/končetinu, tetování, piercing a podobně, musí být příslušné místo u všech účastníků rekognice zakryto (Wells, 1998).¹¹⁹ Na rozdíl od rekognice v ČR musí být kromě podezřelého v řadě nejméně sedm dalších osob a policejní důstojník, který má na starosti vyšetřování příslušného případu, se nesmí rekognice účastnit (respektive nesmí být v přítomnosti poznávajícího v průběhu rekognice). Podezřelý má právo zvolit si jakékoliv místo v řadě prezentujících se osob, nesmí však s ostatními osobami bez vyzvání komunikovat. Pokud se rekognice provádí opakovaně pro různé svědky/poškozené, poznávaná osoba o tom musí být informována a má právo mezi jednotlivými rekognicemi změnit své místo v řadě. Má také právo před započítím rekognice vznášet námitky proti průběhu rekognice nebo vzhledu

¹¹⁷ Police lineup. Dostupné z: http://www.wikiwand.com/en/Police_lineup (1.11.2015)

¹¹⁸ Viper. Dostupné z: <http://www.viper.police.uk> (1.11.2015)

¹¹⁹ Gary Wells et al., Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads, 22 L. & Hum. Behavior 603, 613 (1998).

zúčastněných osob. Pokud poznávaný označí podezřelou osobu, daný člověk musí být o tomto faktu po skončení rekognice informován. Má také právo se zpětně k průběhu rekognice vyjádřit a může si vyžádat kopii videa nebo jiných záznamových materiálů dokumentujících průběh rekognice. Všechny úkony rekognice od započetí rekognice musí být prováděny v přítomnosti poznávané osoby, kromě případu skryté rekognice. Pokud se provádí skrytá rekognice, tedy poznávající je v jiné místnosti než poznávaný za polopropustným zrcadlem, musí být rekognici v přítomnosti poznávajícího přítomen právní zástupce podezřelého nebo musí být celý průběh rekognice nahráván. Doporučuje se, aby zbylé poznávané osoby byly náhodně vybrané s prokazatelným alibi, aby se tak v případě, že jsou označeny, prokázala nevěrohodnost svědka a nebyla stíhána nevinná osoba. V žádném případě nesmí být mezi poznávajícími více než jedna podezřelá osoba. Celý průběh rekognice musí být zdokumentován fotograficky nebo nahráván. Svědek nesmí před rekognicí vidět ani potkat žádného z představovaných subjektů, a to ani na fotografii, ani s ním nesmí být bezprostředně před rekognicí probírán jeho popis. Pokud je svědků více, nesmějí spolu před rekognicí diskutovat vzhled podezřelého ani žádné jiné aspekty příslušného trestného činu, kterého se rekognice týká. Doporučuje se, aby se rekognice prováděla jako dvojitě-slepý experiment, tedy aby policejní důstojník, který rekognici organizuje, nevěděl, který z poznávaných je podezřelý, tedy aby rekognici organizoval jiný policejní důstojník než vyšetřující. Bylo ověřeno, že v opačném případě je snížena objektivita celého úkonu, což v některých případech vedlo k označení podezřelé osoby, přestože se později ukázalo, že nebyla pachatelem TČ. To se lehce může stát zvláště v případě, kdy si poznávající není 100% jistý, zda identifikoval správnou osobu, ale na základě reakce policejního důstojníka se v podezření utvrdí. Obecně se doporučuje, aby poznávané osoby byly poznávajícímu ukázány postupně, než aby stály všechny vedle sebe v řadě. Bylo prokázáno, že se tak předejde porovnávání poznávajících osob poznávaným a označení osoby, která nejvíce připomíná pachatele vylučující metodou.

Dalším problémem, na který se ve Velké Británii vzhledem k větší kulturní rozmanitosti naráží častěji, je pokud jsou poznávaný a poznávající jiného etnického původu (cross-race identification bias). To souvisí s obecným faktem, že lidé (z jakékoliv etnické skupiny) od sebe hůře rozpoznávají členy jiné etnické skupiny, než své vlastní.¹²⁰

¹²⁰ Christian A. Meissner & John A. Brigham, Thirty Years of Investigating the Own-Race Bias in Memory for Faces: A Meta-Analytic Review, 7 Psychol. Pub. Policy & L. 3 (2001).

5.4.2 Video Identification (VIPER)

VIPER, který v českém systému v podstatě nemá obdobu, je v UK velmi častým způsobem dokazování. Používá se od roku 1997, kdy byl zaveden při vyšetřování v průměru u 30 000 trestných činů ročně a jeho cílem je postupně nahradit klasikou rekognici. Jedná se o digitální databázi více než 50 000 osob a virtuální rekognice probíhá buď na policejní stanici, nebo přímo v místě bydliště svědka (pomocí policejního laptopu se vzdáleným přístupem do databáze). Oběti/svědka trestného činu jsou postupně ukázány krátké klipy osob, z nichž jeden je podezřelý. Ze zákona musí svědek vidět všechna videa nejméně dvakrát, pokud si ani poté není jistý, může požádat o zopakování, celý proces obvykle trvá mezi 15 a 60 minutami a může, ale nemusí být nahráván. Obvykle se ukazuje jeden záznam podezřelé osoby a dalších nejméně osm záznamů nezúčastněných osob. Výjimkou je případ, kdy jsou dva podezřelí, příliš se od sebe nelišící vzhledem, v tomto případě mohou být ukázáni oba spolu s dalšími nejméně dvanácti nezúčastněnými osobami. Pokud má podezřelý výrazný charakteristický znak jako nepřehlédnutelné tetování nebo vousy, může být podobný znak u ostatních osob digitálně vytvořen, popřípadě dané místo zakryto. Poznávající má právo takto zakryté místo vidět, pokud o to požádá. Poznáváný má právo vidět sérii všech videí, která budou ukázána poznávajícímu, a právo vznášet případné námitky proti vzhledu ostatních osob. Podezřelá osoba se nesmí samotné videorekognice zúčastnit, může však být přítomen její právní zástupce. Po označení podezřelé osoby obvykle následují doplňující otázky ze strany přítomného policisty nebo advokáta. VIPER má několik výhod oproti klasické rekognici: je levnější, mnohem rychlejší a svědek nepříjde do přímého styku s podezřelým (obviněným). Vždy se používají videa spíše než fotografie, ledaže by to nebylo z technických důvodů možné dle odst. 3.5 PACE. K video rekognici se přistupuje jako k první možnosti rekognice vždy krom případů, kdy není její provedení z jakýchkoliv důvodů možné anebo je provedení rekognice *in natura* v daném případě obzvláště vhodné a dá se předpokládat, že obzvláště přispěje k vyřešení TČ. Rozhodnutí, k jaké rekognici přistoupit, záleží na policejním důstojníku, který ji provádí po konzultaci s vyšetřujícím důstojníkem. Poznáváná osoba musí být před rekognicí poučena o svých právech, zejména o důvodu rekognice a možnosti kontaktovat svého právního zástupce. Poznávající musí být poučen, že není povinen v průběhu rekognice spolupracovat, avšak toto odmítnutí může současně sloužit jako důkaz proti němu a policie může podnikat bez jeho vědomí úkony sloužící k provedení jejich identifikace (ať už pozitivní či negativní) poznávanou osobou. Poznáváná osoba je povinná

strpět rekognici, může však odmítat způsob provedení rekognice. V tomto případě musí především zdůvodnit své rozhodnutí, toto vyjádření musí být nahráno a zaneseno do protokolu. Po zvážení předložených důvodů mu může být, ale nemusí navrhnutá jiná možnost rekognice. Poznáváná osoba by měla mít možnost, pokud o to požádá, mít příležitost updatovat svůj profil v databázi VIPER, pokud policejní důstojník neusoudí, že by to vedlo k záměrnému ztížení rekognice (například po drastické změně vzhledu dané osoby v době od spáchání TČ). Pokud je poznávajících osob více, rekognice musí být prováděny odděleně a poznávající mezi sebou nesmí navzájem komunikovat, ani s nimi těsně před rekognicí nesmí být probírán vzhled podezřelé osoby, ani na něj nesmí být upomínány.

Ve výjimečném případě, kdy nemůže být z jakýchkoliv důvodů provedena ani klasická ani videorekognice, může se přistoupit k rekognici podle fotografií, pro kterou platí podobná základní pravidla jako pro videorekognici. Poznáváné osobě je předloženo nejméně dvanáct fotografií různých osob, mezi kterými je maximálně jedna fotografie podezřelé osoby.

5.4.3 Group identification (externí rekognice)

Skupinová identifikace se liší od rekognice především tím, že se odehrává mimo tzv. kontrolované prostředí (policejní stanici). Může se odehrávat například na ulici, v nákupním centru, nádražní stanici, a to i bez souhlasu podezřelé osoby. Odehrává se většinou v místě, kde se odehrál údajný trestný čin (nebo jemu podobném místě), a podstatou je, aby svědek rozeznal podezřelou osobu v „neformálním“ davu lidí. Může se odehrávat s vědomím i bez vědomí podezřelé (poznávané) osoby. Ekvivalentem tohoto úkonu u nás je tzv. externí rekognice. Pro externí rekognici platí podobná základní pravidla jako pro předchozí rekognice. Externí rekognice by měla být dokumentována, pokud je to prakticky proveditelné, videozáznamem nebo přinejmenším fotografiemi celkového vzhledu místa, kde se rekognice provádí.

Pokud poznávající identifikuje jinou osobu než je předpokládáný podezřelý, tato osoba je zpravidla o tomto informována a vyzvána, aby o sobě poskytla příslušné údaje jako totožnost a místo bydliště, tohoto vyzvání však nemusí uposlechnout. Pokud probíhala externí rekognice bez vědomí podezřelé osoby a tato byla poznávajícím označena, musí být o tomto po skončení rekognice informována.

5.4.4 Recognition-Confrontation

Zde se nejedná o konfrontaci ve smyslu, v jakém jsme ji definovali v kapitole 3.2, nýbrž o metodu rekognice. Pokud selžou výše popsané metody poznání podezřelé osoby, může být poznávající vyzván, zda je konkrétní osoba tou, kterou podezřívá ze spáchání TČ. Tato konfrontace jako metoda rekognice obvykle probíhá tváří v tvář, není k ní nutný souhlas poznávané osoby a slouží pouze k ověření totožnosti, nikoliv k porovnání výpovědí. Poznávající nesmí být nucen silou strpět další úkony související s rekognicí. Před samotnou konfrontací musí být poznávající poučen o tom, že poznávaná osoba může, ale nemusí být podezřelý.

5.5 Konfrontace(Confrontation)

Podle Evropského soudu pro lidská práva (ECHR) má obžalovaný právo být postaven tváří v tvář svědkům, kteří svědčí proti němu už před soudem. Jak ukázaly příklady některých soudních sporů (Al-Khawaja a Taheryh proti Spojenému království),¹²¹ došlo v minulosti k případům, ve kterých byla u soudu připuštěna svědectví nepřítomných osob, které nemohly být druhou stranou konfrontovány. I když se mnohdy jednalo o oprávněný důvod (například ve výše uvedeném případě byl svědek v době procesu mrtvý), Evropský soud ve Strasbourgu uznal, že se jednalo o porušení práv obviněného. Ke konfrontaci před HL se přistupuje jen zcela výjimečně, v případech rozporu ve výpovědích a tam, kde je zřejmé, že konfrontace přispěje k objasnění TČ. Ke konfrontaci se přistoupí pouze poté, co byly obě konfrontované osoby vyslechnuty a jejich výpovědi zaznamenány, konfrontace se soustředí na rozpory ve výpovědích. Konfrontované osoby si mohou klást otázky pouze se svolením vyšetřovatele. Ke konfrontaci osoby mladší patnácti let se přistupuje jen zcela výjimečně, svědci, jejichž identita má zůstat utajena, z pochopitelných důvodů konfrontováni nejsou.¹²²

Ke klasické konfrontaci před HL se však téměř nikdy nepřistupuje, obžalovaný má však právo na zodpovězení svých otázek, které svědkovi předloží nepřímo skrze právníka.

¹²¹ (2009) 49 EHRR 1

¹²² *Code of criminal procedure*. 1st ed. Prague: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, viii, 295 s. ISBN 978-80-7357-683-7.

5.6 Rekonstrukce (Reconstruction)

Rekonstrukce, v anglosaském pojetí vyšetřování, začíná okamžikem, kdy vyšetřovatel poprvé vstoupí na scénu TČ a začne vytvářet myšlenkové hypotézy. Celý tento proces - modelování událostí, které nastaly před, během a po TČ, se v tomto pojetí nazývá rekonstrukce trestného činu. Je to souhrn deduktivního myšlení a hypotéz na základě pozorování místa činu a fyzického důkazního materiálu zajištěného na místě činu.¹²³ Rozlišuje se několik základních typů rekonstrukce (Lee, 2005):

- rekonstrukce specifického TČ (vraždy, dopravní nehody),
- rekonstrukce specifické události (podmínky pozorování),
- rekonstrukce fyzického důkazu (zbraně, rozbitého skla, krevních skvrn).

Podle okolností je možno provést buď celkovou, nebo jen částečnou rekonstrukci dané situace a může vyžadovat použití více technik najednou, například pokud se zkoumá trajektorie střely a stopy krve namísto činu. Pod pojmem rekonstrukce se zejména rozumí:

- analýza krevních skvrn, postavení oběti a útočníka a jejich pohyby, druh použité zbraně,
- analýza poškozených/skartovaných dokumentů,
- analýza trajektorie výstřelů,
- vyloučení možnosti, že si oběť přivodila zranění sama,
- analýza stop zanechaných podezřelým (otisky prstů, obuvi, pneumatik).

Rekonstrukcí se tedy rozumí jak rekonstrukce v kontinentálním slova smyslu vyšetřování, tak проверка на místě činu.¹²⁴ Ke klasické rekonstrukci, která se nazývá „crime re-enactment“, se obvykle nepřistupuje.

¹²³ CHISUM, W a Brent E TURVEY. *Crime reconstruction*. New York: Elsevier/Academic Press, 2006, xxvii, 587, [2] p.

¹²⁴ BEVEL, Tom a Ross M GARDNER. *Bloodstain pattern analysis: with an introduction to crime scene reconstruction*. 3rd ed. Boca Raton: CRC Press/Taylor & Francis, 2008, xxxii, 402 p. ISBN 1420052683.

5.7 Analýza DNA

Od poloviny devadesátých let vznikají ve státech po celém světě databáze DNA a přispívají k odhalování TČ. První ND DNA byla založena v roce 1995 ve Velké Británii (*UK National Criminal Intelligence DNA Database*) na základě PACE a novely TR z roku 1994.¹²⁵ Původně byla zamýšlena jako databáze osob usvědčených ze závažných TČ, v roce 2001 se však na popud vlády Tonyho Blaira začala proměňovat z kriminální databáze na databázi podezřelých osob. Pouhé dvě změny v zákonech umožnily rutinní odběr biologického materiálu všech zadržených osob neohledně na to, jestli byly později usvědčeny, nebo jen obviněny z TČ. Vzhledem k tomu, že se odebrané vzorky uchovávají, dokud daná osoba nedosáhne (teoreticky) 100 let, a vzhledem k nízké věkové hranici trestní zodpovědnosti v Anglii a Walesu (10 let) a široké škále přestupků, v jejichž souvislosti je možné biologický materiál odebrat, vede téměř každé zadržení k odebrání DNA. To, co začalo jako populistický program labouristické vlády, nakonec skončilo jako obří databáze trvalých policejních záznamů lidí, kteří nebyli obviněni z žádného trestného činu. Tato legislativa byla uzákoněna v Anglii, Walesu a později v Severním Irsku, Skotský parlament podobné nařízení v roce 2006 odmítl s rozumným odůvodněním, že je nepřijatelné takto masově sbírat citlivá data nevinných osob.¹²⁶ To rozpoutalo rozsáhlou debatu o oprávněnosti takového systému a zásahu do lidských práv a svobod, který představuje. Zastánci ND DNA tvrdili, že databáze pomohla k objasnění závažných TČ, mimo jiné téměř 90 vražd, později se však ukázalo, že nešlo o skutečný počet objasněných případů, pouze korelace vzorku DNA z místa činu s údajem v databázi. V mnoha případech se jednalo o DNA nezúčastněných osob nebo dokonce obětí, přesto se tento údaj dlouho vyskytoval v oficiálních statistikách. Dodnes nebylo možné kvantifikovat, natož identifikovat jediný případ vraždy, která by zůstala hypoteticky neobjasněna, kdyby databáze neobsahovala záznamy nevinných osob. Statistiky naopak ukazují, že ačkoliv množství záznamů exponenciálně narostlo, neexistuje korelace s nárůstem TČ vyřešených za pomoci analýzy DNA. Pravděpodobně proto, že většina záznamů z posledních let patří lidem, kteří se zpravidla nedopouštějí závažné trestné činnosti. To vyvrací argumenty, že s velikostí ND DNA nutně roste procento objasněných TČ. Jako taková britská databáze DNA nutně vzbuzuje obavy ohledně narušení soukromí a porušování lidských práv, tento problém se netýká jen UK, ale i mnoha dalších států po celém světě, které

¹²⁵ Criminal Justice and Public Order Act (1994)

¹²⁶ Scottish Parliament Official Report. Police, Public Order and Criminal Justice (Scotland) Bill: Stage 3. 25 May 2006.

si vzaly legislativu UK v tomto ohledu za vzor a uvádějí některé výše uvedené statistiky, o kterých se později prokázalo, že jsou přinejmenším matoucí. Často se citují populistická prohlášení, například výrok Tonyho Blaira z roku 2000, že „*téměř veškerá populace zločinců v UK, odhadem 3 miliony osob, bude do roku 2004 v DNA databázi*“.¹²⁷ Skotsko má svou vlastní DNA databázi, která je ale propojená s anglickou a umožňuje vzájemný přístup a vyhledávání. Podle skotské legislativy se vzorky DNA sice odebírají, většina z nich je ale následně z databáze vyřazena, pokud osoba není obviněna z TČ (ačkoliv některé nyní mohou zůstat v databázi až 5 let).¹²⁸ ND DNA v Británii bezpochyby slouží jako velmi užitečný nástroj v důkazním řízení, ale zdaleka nehraje takovou roli v objasňování TČ, jak se původně soudilo. Krom výše zmíněných problémů s porušováním lidských práv vládnou také obavy například z vytváření seznamů tzv. „*automaticky podezřelých osob*“ a rasové diskriminace. Protože DNA databáze obsahuje například údaje o etnickém původu zařazených osob, bylo například ještě v roce 2006 možno dohledat, že údaje 37 % všech mužů tmavé pleti žijících v UK jsou obsaženy v databázi.¹²⁹ Je třeba rozlišovat mezi užitečností vytváření rozsáhlých databází a užitečností DNA analýzy jako zvláštní důkazní metody, o které není pochyb. Pokud je známý podezřelý nebo skupina podezřelých z trestného činu, DNA analýza snadno potvrdí či vyvrátí vinu, po skončení vyšetřování pak není nezbytně nutné v databázi ponechávat všechny ostatní záznamy. Ponechání záznamů nevinných osob v databázi je jasné popření presumpce neviny, protože pro následná vyhledávání jsou záznamy seznamem podezřelých osob. To je rozdíl oproti českému právnímu systému, kde současná legislativa umožňuje do databáze zařadit pouze záznamy osob usvědčených ze spáchání TČ. V roce 2008 byla práva policie nadále rozšířena na základě obav z terorismu. Legislativní změny umožnily na základě vágní definice „*v zájmu národní bezpečnosti*“ odběr biologického materiálu od v podstatě kohokoliv a ponechání záznamů v databázi po neomezenou dobu.¹³⁰ Na základě rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva z roku 2008¹³¹ nicméně britská vláda přijala v roce 2010

¹²⁷ „Prime Minister hails hi-tech drive against crime.“ Oficiální prohlášení britské „Home Office“ 269/2000, 31 srpna 2000.

¹²⁸ Criminal Justice and Licensing (Scotland) Bill(2009)

¹²⁹ DNA of 37% of black men held by police. Dostupné z:
https://www.policeoracle.com/news/Miscellaneous/2006/Jan/05/DNA-Of-37-Of-Black-Men-Held-By-Police_9255.html/news (15.11.2015)

¹³⁰ The Counter-Terrorism Act (2008)

¹³¹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Marper proti Spojenému království ze dne 4.12.2008 (30562/04, 30566/04).

legislativu omezující pravomoc OČTR v oblasti uchovávání záznamů DNA. Změnou bylo především omezení doby uchovávání záznamů osob, které nebyly obviněny z TČ, na 6 let. Zatím poslední legislativní změnou je zákon o ochraně svobod z roku 2012, podle kterého jsou z databáze nyní odstraněny záznamy osob, proti kterým nebylo vzneseno obvinění.¹³²

¹³² Protection of Freedoms Act (2012)

6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ KOMPARACE

Byla provedena srovnávací analýza dvou samostatných a svébytných systémů procesů dokazování, konkrétně systému anglického, skotského a irského (spadajícího do anglosaského systému práva, který vycházející z tzv. „common law“), a českého (který spadá do kontinentálního systému práva, čerpajícího především z tradice římského práva).

6.1 Prameny anglosaského práva

Hledání prapůvodu anglosaského práva není snadné. Historikové se shodují, že do normanské invaze roku 1066 existoval v Anglii soubor ústních pravidel, který se lišil v různých oblastech.¹³³ Ačkoliv snad existovaly už dříve, první souvislejší soudní záznamy pocházejí až z doby Eduarda I., tedy z přelomu 13. a 14. století, který bývá považován za jednoho z otců „common law“.¹³⁴ Vzniklo jako jeden z jednotících prvků dříve rozdrobených společenství a různých etnik, ať už šlo o Anglosasy (*Saxons*), Dány, staré Brity (*Britons*) či Merciany, kteří si zřizovali vlastní zákony a „soudní správu“ a odtud také pochází samotný název „common law“, tedy právo společné všem. Nesporným účelem jeho vzniku bylo také posílení moci panovníka (Hale, 1820).¹³⁵ Soudy v době před „common law“ běžně tvořila neformální lidová shromáždění, která zvážila okolnosti případu a rozhodla.

Anglosaské právo na rozdíl od kontinentálního nečerpá z žádného konkrétního souboru textů, nýbrž z tradice. Jeho počátky lze hledat ve zvykovém právu u královského soudu (*King's court*), u nějž se zpočátku urovnávaly spory, které se přímo týkaly monarchie. Rozdrobenost soudnictví, kdy královskému soudu konkurovaly soudy feudální a panské, ukončil až Jindřich II., za jehož vlády se členové jeho královského dvora (kněží, *clerics*) začali profesionálně věnovat právu a vykonávat funkci soudců. Právě tito kněží svými výnosy a postupy položili základ „common law“, právu společnému všem (Kennan 2001).¹³⁶

¹³³ Iuridictum. Anglický právní vývoj. Dostupné z:

Dostupné z: http://iuridictum.pecina.cz/w/Anglick%C3%BD_pr%C3%A1vn%C3%AD_v%C3%BDvoj (19.12.2015)

¹³⁴ Slapper, G., Kelly, G. *English Legal System*. Vyd. 5. Abington : Routledge, 2003.

¹³⁵ Hale, M. *The History of the Common Law of England*. Londýn : Henry Butterworth, 1820, s. 84

¹³⁶ Kennan, D., Denis J. Smith & Keenan's *English law*. Longman, 13th ed. 2001.

Ovšem hlavním důvodem, proč je Jindřich II. považován za hlavního šířitele „common law“, je ten, že pravidelně rozesílal soudce po celé zemi, čímž právo skutečně „zlidovělo“ a dosáhlo k velkému množství poddaných. Tito cestující soudci objížděli zemi, ve významnějších sídlech vyslýchali stížnosti a přebírali práci místních soudů.

V Anglii dříve nebyla občanova možnost obrátit se na soud právem, nýbrž poskytnutým privilegiem, zvaným „writ“. Vyvinul se systém obecných writů pro určité kauzy, připomínající římské *actiones*. U královského soudu nebylo možné uplatňovat právo, pro něž neexistoval writ, systém common law, proto ještě více zkosnatěl a existence neměnných writů se v podstatě stala podnětem vzniku druhého systému anglického nepsaného práva, jímž je *equity*.¹³⁷

Společenský a hospodářský život se s rozvojem společnosti stále více komplikoval a přibývalo případů, pro něž writy neexistovaly. Lidé se v takových případech obraceli přímo na krále, který svěřoval rozhodování o takových případech lordu vysokému kancléři (Lord High Chancellor), v té době ještě církevnímu hodnostáři. Později vznikl paralelní systém soudů, vedle královských, rozhodujících podle common law, začaly fungovat soudy kancléřské, soudící podle equity. Equity nemělo ambice common law nahradit, pouze ho doplňovalo v úloze podpůrné. V letech 1873 – 1875 došlo ke sjednocení soudnictví, anglické právo však nadále ovlivňoval dualismus práva (Knapp, 1995).¹³⁸

6.2 Prameny kontinentálního práva

Oproti anglosaskému se kontinentální právo vyvinulo přirozenou recepcí římského práva, které disponovalo vlastním systémem veřejné spravedlnosti. I zde se však v počátcích projevovalo zvykové právo, které je dnes spojováno s anglosaským systémem. Za zmínku stojí například právo germánských říší, které se řídily dlouhodobě všeobecně uznávanými normami chování, které jako normy právní vynucovala veřejná moc. V pozdější době je začaly doplňovat královské zákony (Schelle 1993).¹³⁹ Někteří germánští panovníci pro své obyvatele také pořizovali kodifikace starého římského práva, známé jako *leges Romanae barbarorum*. Lze v nich tedy spatřovat první společnost, která převzala římské právo a předala

¹³⁷ Rouče, Radim. *Anglosaský a kontinentální trestní proces*. 2009. 58 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Jaroslav Fenyk.

¹³⁸ Knapp, V. *Teorie práva*. Praha : C.H. Beck, 1995.

¹³⁹ Schelle, K. a kol. *Obecné dějiny státu a práva II. (Státy západní Evropy a USA)*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 1993.

je budoucím generacím. Nelze také opominout úlohu Justiniánova kodexu (*Corpus Juris Civilis*), který ve středověku „objevili“ glosátoři, a šířili tak římské právo mezi tehdejšími učenici.

Pro vývoj kontinentálního práva měly nesmírný vliv velké buržoazní revoluce, jejichž následky se v něm projevují do dnešních dnů. Vznikly první katalogy lidských a občanských práv, které výrazně ovlivnily postavení obviněného v trestním řízení a zaručovaly mu ochranu před svévolností soudních orgánů.

Pramenem práva ve formálním smyslu jsou konkrétní normativní právní akty, soudní precedenty, které navzdory rozšířené představě nejsou doménou jen anglosaského systému - za významný prvek práva jsou považovány například ve skandinávských zemích (Harvánek, 2004)¹⁴⁰ a normativní smlouvy. Za pramen práva je také možné považovat komentáře k zákonům, učebnice, sborníky soudní praxe a další literaturu, které formují obecnou představu o právu.

Obecně závazné normativní právní akty jsou výsledkem zákonodárního procesu, jde o nejdůležitější formální pramen práva v kontinentálním systému, jeho význam ovšem postupně narůstá i v systému anglosaském. Předem specifikují pravidla chování, z čehož vycházejí zásady „co není zákonem zakázáno, to je dovoleno“ či „není trestu bez zákona“, kdy není možno svévolně trestat jakékoliv činy, ale pouze ty, které společnost (zákonodárce) považuje za nežádoucí.¹⁴¹ Soudní rozhodnutí (judikáty) mají v kontinentálním právu též svůj význam, jedná se o rozhodnutí nejvyšších soudních orgánů státu, která působí jako jednotící výkladový prvek pro nižší soudy. Tato závaznost zpravidla není normativní, ale faktická, nižší soudy tedy rozhodnutí nejvyšších soudů dobrovolně respektují.

6.3 Anglosaský a kontinentální trestní proces

Anglosaský právní systém vznikl v Anglii, odkud se cestou kolonizace a ekonomické spolupráce rozšířil do mnoha zemí světa a objevuje se bezmála ve všech anglicky mluvících zemích. Rozeznáváme dva hlavní proudy, a sice právo anglické (v rámci Spojeného království nicméně existuje více právních systémů) a právo Spojených států amerických, které sice sdílejí jediný myšlenkový základ, nikoliv však jednotlivá ustanovení práva (Harvánek, 2004;

¹⁴⁰ Harvánek, J. a kol. *Teorie práva*. Vyd. 2. Brno : Masarykova univerzita, 2004.

¹⁴¹ Clavier, S. M. Perspectives on French Criminal Law. [citováno 2. června 2009]. Dostupný z: <http://userwww.sfsu.edu/~sclavier/research/frenchpenalsystem.pdf>.

Knapp, 1995).^{142,143} Přestože hlavní myšlenky obou proudů jsou stejné, v průběhu dějin se každý z nich vyvíjel trochu jinak.

Nejstarším formálním pramenem anglosaského práva jsou právní obyčeje spontánně vznikající, obecně uznávaná pravidla chování, která se opakováním stávají závaznými. Jsou základem, podle něž se společnost řídí, a z jejich idejí vycházejí soudy při rozhodování. Jsou silně zakotveny ve společnosti, vychází z idejí společnosti a společnost se podle nich řídí. Z nich vychází soudy při rozhodování.

Anglosaský systém je systém precedentní a z toho vyplývá, že nejvýznamnějšími prameny jsou v anglickém právu rozhodnutí soudu tzv. judikáty, jedná se tedy ve své podstatě o právo soudcovské. Pokud soud rozhoduje ve věci, kterou neupravuje žádný pramen práva (writ) a dosud nebyla soudy řešena, rozhodnutí, které vydá, se stává precedentem, začlení se do common law a stává se závazným pro další rozhodování podobných případů. Říká se tomu soudcovská tvorba práva. V anglosaském pojetí práva mají soudy tedy významnější úlohu než v kontinentálním, protože právo pouze neaplikují a nevykládají, ale mají i zákonotvornou funkci. Pokud vyšší soud rozhoduje ve věci, která dosud nebyla řešena a kterou neupravuje žádný jiný pramen práva, stává se jeho rozhodnutí precedentním a při rozhodování každého dalšího obdobného případu je jeho postup závazný. Rozsudek se skládá ze dvou částí:

- Ratio decidendi,
- Obiter dictum.

Ratio decidendi obsahuje závaznou právní větu, kterou je nutné použít při řešení dalších případů. Obiter dictum, obsahuje zdůvodnění rozhodnutí, vztahující se k danému případu.

Soud tedy, na rozdíl od kontinentálního modelu, právo pouze nevykládá, ale aktivně se podílí na jeho tvorbě. Nicméně rostoucí význam má i právo psané.

Základním zdrojem anglického práva je právo soudcovské a rozlišujeme v něm dvě struktury, *common law* a *equity*. Nicméně i zde jsou pramenem práva zákony, byť ne v takové míře jako v USA, dále pak obyčeje a do jisté míry i literatura.

¹⁴² Harvák, J. a kol. Teorie práva. Vyd. 2. Brno : Masarykova univerzita, 2004.

¹⁴³ Knapp, V. Teorie práva. Praha : C.H. Beck, 1995.

Prameny anglického práva se třídí následovně (Karlen, 1967):¹⁴⁴

- právo soudcovské (*judge-made law, case law*),
- právo zákonné (*legislation, Statute law, enacted law*),
- právo obyčejové (*custom*),
- právní literatura (*legal writings*).

Soudcovské právo tvoří výhradně rozhodnutí soudu, která mají povahu precedentů, prosazuje se tzv. „*doctrine of precedent*“ či „*stare decisis*“ (setrvati při rozhodnutém).

Zákonné právo nejvíce přibližuje anglosaský systém chápání kontinentálního právníka, i zde však narážíme na závažné odlišnosti především ve způsobu vnímání psaného práva. To se v anglosaském systému považuje především za vodítko pro soudce, poskytuje mu široký prostor pro vlastní uvážení a výklad, čímž se z něj stane soudní rozhodnutí s váhou vyšší než samotné psané právo. Proto mají judikáty v principu větší váhu než psané právo. Dále jsou to psané zákony, tedy právo zákonné. Anglosaské psané právo, které je nejbližší ke kontinentálnímu pojetí práva, má v anglo-americkém systému jinou roli než v kontinentálním.

Dalším z pramenů práva je právní literatura. Ta má spíše podpůrný význam hlavně v tom, že formuje právní myšlení společnosti.

Význam právních obyčejů není příliš velký zejména proto, že jakmile na jejich základě soud rozhodne, stávají se součástí common law.

Jak už bylo naznačeno, základní zásadou je závaznost precedenčních rozhodnutí pro soudy nižší, narazí-li při své praxi na obdobný případ. Precedent zavazuje také soud, který jej vydal, výjimkou je anglická Sněmovna lordů, koná-li jako odvolací soud, která se ve výjimečných případech může od staršího rozhodnutí odchýlit, a změnit tak precedent.

Ve spojení s precedenční závazností je velice důležitá zásada rozlišování (*distinguishing*). Precedenční rozhodnutí se na nový případ aplikují na základě podobnosti. Nelze však očekávat, že nastanou dva zcela totožné případy, soudce tedy musí abstraktně rozhodnout, zda je podobnost s již rozsouzeným případem dostatečně velká, aby bylo vhodné se precedenčního rozhodnutí přidržel. Záleží pouze na něm samém, k jakému řešení se přikloní (Denis, 2010).¹⁴⁵

¹⁴⁴ Karlen, D. Anglo-American Criminal Justice. Oxford: Oxford University Press, 1967.

¹⁴⁵ Dennis, I. H. *The law of evidence*. Sweet & Maxwell, 2nd ed., 2010.

Tato zásada značně uvolňuje rigiditu anglického precedenčního práva a relativizuje nedotknutelnost a bezvýhradnou závaznost precedentu, jak bývá vnímána kontinentálními právníky.

V Anglii se přesto velice přísně dodržuje precedenční doktrína, která nižší soudy zavazuje v analogických případech dodržovat rozhodnutí vyšší soudů.

Anglosaské trestní řízení je také výrazně adversární, nikdy se v něm nerozvinul kontinentální inkviziční proces, byť ho v průběhu dějin částečně ovlivnil. K jeho vzniku přispěla snaha nespoléhat v otázce souzení na stát, nýbrž ji z pozice veřejnost kontrolovat. Soud tedy nijak aktivně do řízení nezasahuje, pouze ho nestranně řídí a je na stranách, aby se společně s laickou porotou dobraly cíle. Zmíněné rozhodnutí zajišťuje laická porota, soud vystupuje jako nestranný arbitr (Fenyk, 2007).¹⁴⁶

Porota laiků je nástroj charakteristický pro anglosaské trestní právo. Vychází z názoru, že každý má právo být souzen lidmi sobě rovnými (*group of peers*), zajímavým faktem je, že vlastně není známo mnoho o tom, jak funguje vlastní rozhodovací mechanismus a psychologie rozhodování poroty, neboť obecně poradám poroty nesmí být přítomen nikdo jiný než členové poroty. Jedna z mála studií v této oblasti, vycházející z průzkumu názorů bývalých porotců (Baldwin a McConville, 1979), naznačuje, že se jedná o relativně hrubý mechanismus a že porota jedná zpravidla přísněji, než kdyby bylo rozhodnutí viny či nevinu ponecháno odborníkovi (soudci). Porada poroty vlastně představuje miniverzi vlastního procesu, kde skupina lidí znovu hodnotí soudní proces a předložené důkazy. Princip porot je v anglosaském systému zakořeněn velmi hluboko a stále převažuje myšlenka, že názor náhodně vybrané skupiny laiků je objektivnější než názor soudce (který statisticky vzato bude s velkou pravděpodobností muž, bílé barvy pleti, původem ze střední či vyšší třídy, bývalým povoláním buď advokát nebo státní zástupce).

Anglosaské trestní řízení je ovládáno zásadou „oportunity“, žalobu je tedy možno podat jen v případě existence dostatečného množství důkazů, ospravedlňujících řízení před soudem, a existencí veřejného zájmu na odsouzení pachatele.

V trestním řízení platí, stejně jako v kontinentálním systému, zásada presumpce nevin. Pro anglosaský systém je také typický princip uznání viny. Pokud se obžalovaný

¹⁴⁶ Fenyk, J. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. Praha: Lexis Nexis, 2007.

nepřizná, probíhá běžné soudní řízení. Jestliže se přizná, řízení je velice rychlé a zaměřuje se pouze na prokázání věrohodnosti doznání, například zda nebylo vynucené (Fenyk, 2001).¹⁴⁷

Anglosaské trestní řízení má podobu sporu mezi stranami, soud není v pozici vyšetřovatele a pouze posuzuje předložené důkazy. Žalobce tedy musí ještě před zahájením řízení před soudem připravit všechny podklady svědčící obžalobě. Jeho povinností je předložit soudu veškerá dostupná fakta, nikoliv usilovat o odsouzení.

Podnět k trestnímu řízení může podat kdokoliv. Většinu deliktů v Anglii stíhá policie jménem panovníka, neboť má širší možnosti k vyšetřování. Všechny soudně projednávané případy jsou stíhány jménem panovníka. Žaloba od soukromých osob se většinou týká drobnějších deliktů, např. napadení, a směřuje k nižšímu soudu (magistrate's court), protože tento má pravomoc pachatele podmíněčně odsoudit, což je výhodnější než možnosti nápravy, kterých je možno dosáhnout v občanskoprávním sporu. Soukromý žalobce může u soudu vystupovat sám, řízení je ovšem finančně náročné (Cryer, 2010).¹⁴⁸

Veřejný žalobce má v anglosaském systému velice omezené právo na odvolání. V Anglii taková situace nastává pouze v případě, kdy je právní otázka případu rozsouzena v rozporu s návrhem obžaloby, případ pak přechází k odvolacímu soudu. Soudci v takovém případě za asistence stran připraví dokument, který shrnuje právní problem, a odvolací soud na jeho základě rozhodne. Pokud napadené rozhodnutí zruší, případ se vrací nižšímu soudu s instrukcí k odsouzení obžalovaného, nebo k novému projednání věci.

Anglosaský a kontinentální trestní systém, dvě nejvýznamnější pojetí práva na světě, lze nejlépe porovnat, zamyslíme-li se nad zásadami, které je ovládají, a filosofickým základem, z něž vycházejí.

Dnešní pojetí kontinentálního práva vycházejí z ideálů osvícenství a Velké francouzské revoluce. Plně se v něm prosazují ustanovení Deklarace práv člověka a občana, že všichni lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovní ve svých právech. V neposlední řadě také stanovila právo člověka na bezpečnost. Právo existuje proto, aby jedince chránilo, nikoliv utlačovalo a kontrolovalo.

¹⁴⁷ Fenyk, J. *Veřejná žaloba*, díl první. Praha : Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001.

¹⁴⁸ CRYER, Robert. *An introduction to international criminal law and procedure*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, lxvi, 618 s. ISBN 978-0-521-11952-8.

Vnímání práva v kontinentálním kontextu značně ovlivňovalo jeho přirozenoprávní a pozitivistické vidění. Přirozenoprávní přístup vnímá stát, tedy produkt společenství lidí, jako garanta bezpečí a svobody, tedy základního přirozeného práva každého člena společnosti. Požaduje po něm, aby chránil právní řád a zajišťoval jeho uskutečňování. Jeho povinností je zabezpečovat právní jistotu jednotlivce, což je proveditelné cestou omezení státní moci a jejího výkonu zákony.

V kontinentálním právu se dodnes výrazně prosazuje myšlenka, že státní moc musí být vázána právem a zasahovat do života jednotlivce může jen v právem povolených případech – státní moc je tedy ve zcela opačné situaci než fyzická osoba, řídí se zásadou (alespoň teoreticky) „vše, co není zákonem dovoleno, je zakázáno“. Toto pojetí se rozvinulo jako protiklad k svévolnému postupu feudálního státu, absolutní vládě panovníka, policejnímu státu, tedy systémům, které jednotlivce pouze řídily.

Anglosaské právo vznikalo v prostředí odlišného politického systému a kultury, významně se do něho promítl liberalismus, liberální chápání svobody a idea minimálního státu. Klade důraz na nezávislé soudy a soudcovskou tvorbu práva, což se značně odlišuje od kontinentálního pojetí státu jako garanta a vymahatele práva, jako nositele centrální a absolutní moci. Vrcholnou ideou je panství práva, které není výrazem panství státu, ale stojí nad ním a zavazuje ho. S kontinentálním systémem se shoduje v omezování zásahů státu do života občanů, nicméně tuto myšlenku rozvíjí dál a odmítá stát ve funkci pečovatele.

V anglosaském systému není právo soubor norem, který stát diktuje lidu, naopak jde o soustavu vznikající (pomyslně) mimo stát. Nejsnáze lze tento přístup demonstrovat u právních obyčejů, které spontánně vznikají jako konsensuální pravidlo chování, dlouhodobě užívané a všeobecně přijímané lidmi. Projevuje se ale i u precedentů, které jsou sice produktem státních orgánů – soudů – nicméně je tvoří nezávislí soudci na základě praktických případů a nejde o zevšeobecňující vůli zákonodárského orgánu, který ztělesňuje státní suverenitu.

Jak už bylo v této práci zdůrazněno, nesmírný význam má v anglosaském právu nezávislý soudce. Jeho činnost se neomezuje pouze na poskytování ochrany právům, stanovování povinností a ukládání sankcí, vystupuje taktéž v roli aktivního tvůrce práva a přezkoumává zákonnost postupu státních orgánů. Projevuje se zde zásada práva na řádný proces, tedy vyjádření důrazu anglosaského práva na ochranu jednotlivce, což příkře kontrastuje s příkrostití původního kontinentálního inkvizičního procesu, který žalovanému

poskytoval jen málo možností se bránit (Fenyk, 2001).¹⁴⁹ Tato zásada neochraňuje pouze procesní stránku soudního procesu, nýbrž i hmotněprávní práva subjektu, tedy například ochranu před svévolným postupem státních orgánů (Fenyk, 2007).¹⁵⁰

Anglosaské právo nezná pro kontinentální systém typické dělení deliktů na trestné činy a přečiny/přestupky. Negativním průvodním jevem je, že anglosaské soudy musejí rozhodovat od nejsložitějších případů (vražda) po nejjednodušší (pokuty za parkování).

Komparačně nejdůležitější aspekty anglosaského práva oproti kontinentálnímu:

- postavení soudce jako arbitra,
- právo soudce vyloučit jakýkoliv důkaz,
- soud před porotou.

Kontinentální trestní proces není typickým soubojem stran, výrazně se do něj projevuje *ingerence* soudu, jedná se o inkviziční proces, modifikovaný zásadou obžalovací. V anglosaském procesu se uplatňuje zásada projednací, zakládá se na souboji procesních stran a využití poroty a označuje se jako adversární (*adversary*).

Zásada závaznosti precedenčních rozhodnutí znamená, že precedenty (první rozhodnutí v nějaké věci) jsou závazné pro rozhodování soudů, pokud se setkají s obdobným případem. Zásada rozlišování souvisí se zásadou precedenční, protože precedenty se používají na základě podobnosti jednotlivých kauz. Nikdy však neexistují dva stejné případy, proto soudce musí rozhodnout, jestli jsou si případy dostatečně podobné, aby se dalo podle precedentu rozhodovat. Je mu ponechána volnost zvážení. Díky této zásadě není anglické právo rigidní, precedenty nejsou nepřekonatelně závazné, ale je tu prostor pro změny.

Zásada oportunity znamená, že žalobu je možné podat, pouze pokud existuje dostatek důkazů pro řízení před soudem a pokud existuje veřejný zájem na odsouzení pachatele. Zásada presumpce neviny existuje stejně jako u kontinentálního systému.

Princip uznání viny je pro anglosaský systém také typický. V případě, že se obžalovaný přizná, probíhá velmi rychlé řízení zaměřené pouze na to, zda přiznání je

¹⁴⁹ Fenyk, J. Veřejná žaloba, díl první. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001.

¹⁵⁰ Fenyk, J. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. Praha: Lexis Nexis, 2007.

věrohodné, zda nebylo např. vynucené. Pokud se obžalovaný nepřizná, probíhá normální soudní řízení.

V anglosaském trestním řízení musí žalobce ještě před zahájením řízení shromáždit všechny důkazy, aby je mohl předložit soudu. Povinností žalobce je předložit veškerá dostupná fakta, nejen ta svědčící pro odsouzení. Soud vystupuje pouze v roli posuzovatele důkazů a nestranného arbitra, v řízení se jedná o spor mezi obžalovaným a žalobcem.

Trestní iniciativu má kdokoli, soukromé osoby, různé instituce, např. vládní úřady, samospráva, celní a daňová správa a samozřejmě stát. Ale soukromé osoby podávají žaloby většinou jen pro drobnější delikty. Většinu trestných činů stíhá policie jménem královny. Jak již bylo naznačeno, policie má větší prostor a pravomoc při vyšetřování než v ČR.

Ve Velké Británii stejně jako v ČR jako stejně existuje institut občanského zatčení, v ČR je tento akt upraven dle § 76 odst. 2 TŘ. Občan k němu může přistoupit, pokud hrozí bezprostřední nebezpečí spáchání trestného činu nebo zranění či usmrcení osob. Okamžitě po zatčení musí být podezřelý přiveden k soudci. Zde je informován o svých právech, o právu nevypovídat, o právu na právního zástupce, o možnosti propuštění na kauci atd. Pokud proti podezřelému existuje dostatek důkazů, měla by ho policie okamžitě obvinít, ovšem co je dostatek důkazů, je pouze na jejím uvážení. Podezřelý má právo se kdykoliv poradit se svým právním zástupcem.

Oproti kontinentálnímu procesu veřejný žalobce nedozoruje postup policie při vyšetřování, oba tyto orgány jsou vzájemně nezávislé. Po skončení vyšetřování policie předá veřejnému žalobci spis s konkrétním doporučením.

V Anglii se u složitějších kauz koná ve většině případů předběžné řízení, při kterém je zhodnoceno, zda je podání žaloby důvodné. Není zde možné se vzdát předběžného řízení, protože důkazy získané v předběžném řízení mohou být součástí obžaloby. V anglosaském trestním řízení existuje také institut dohodnutého doznání. Jde o dohodu mezi pachatelem a veřejným žalobcem, podstatou této dohody je, že se pachatel dozná a žalobce ho nebude žalovat pro spáchání trestného činu, ale pro spáchání deliktu, který je méně závažný (a ke kterému se doznal).

V anglosaském systému existuje soustava soudů, nižších a vyšších, které mají rozděleny případy podle závažnosti. Nejlehčí přestupky se projednávají u nižšího soudu a nejzávažnější trestné činy soudí Královský soud. Existuje mnoho deliktů, u kterých druh soudu, který bude věc projednávat, záleží na úvaze soudce a na přání obviněného. Všechny případy ale začínají na nižším soudě, zde se rozhodne, na jakém soudě se bude případ soudit.

V Anglii existují dva druhy řízení. Při zjednodušeném řízení (summary trial) je příslušný nižší soud a řízení probíhá bez účasti poroty, pouze s jedním soudcem a dvěma až sedmi přísedícími, kteří všichni společně rozhodují.

Vážné trestné činy jsou souzeny před vyššími soudy, protože vážné trestné činy posuzuje porota. Obžalovaný se může práva být souzen porotou vzdát, a to tak, že nesouhlasí s řízením u nižšího soudu. Vzdát se tohoto práva nemůže u těch nejtěžších zločinů, jako je např. vražda. Členem poroty se v Anglii může stát každý, kdo splňuje zákonem stanovená kritéria.

Řízení před soudem je zahájeno úvodní řečí obžaloby, v nichž porotě popíše své stanovisko k případu. Obhájce v Anglii pronáší řeč až po dokazování. Jedním ze základních důkazů používaných při soudním řízení je výslech pachatele. V Anglii na obviněného působí velký tlak, aby vypovídal, protože když odmítne, soudce může říct porotě, aby toto odmítnutí vzala v úvahu. Pro výslech obžalovaného jsou stanovena přísná pravidla, která vytvořili soudci Královského soudu, tato pravidla sice nejsou obecně závazná, ale při jejich porušení může soudce důkaz takto získaný odmítnout. Stejně tak může odmítnout jakýkoliv jiný důkaz, pokud si myslí, že by tímto důkazem narušil právo obžalovaného na spravedlivý proces. Na druhou stranu lze u soudu v principu použít jakýkoliv důkaz, a to i nezákonně získaný, ovšem ten, kdo ho nezákonně získal, se pak také vystavuje nebezpečí stíhání. Často užívaným druhem důkazů jsou svědecké výpovědi. Existuje několik vyslýchacích technik, např. křížový výslech svědka protistrany, návodné otázky nebo výslech vlastního svědka pod přísahou. Pokud soud po provedení dokazování na základě předložených důkazů neshledá obžalovaného vinným, porota rozhodne o zproštění obžaloby. Soudce sám nerozhoduje, v Anglii sdělí porotě svůj názor a zároveň ji poučí, že může rozhodnout opačně. Soudce dává porotě instrukce, což by mělo být shrnutí faktů případu, ale v Anglii často toto shrnutí zabíhá až k hodnocení věci. Každopádně faktická námitka proti něčemu, co soudce řekl na konci HL, bývá nejčastějším důvodem pro odvolání. O vině rozhoduje porota a její rozhodnutí musí být jednomyslné. Ve výjimečných případech rozhoduje o vině soudce a porota vynáší pouze zvláštní výrok, ve kterém shrnuje případ. O trestu naproti tomu rozhoduje soud. V rámci zákonných limitů může stanovit výši trestu zcela podle svého uvážení. Ve Velké Británii, podobně jako v Čechách neexistuje trest smrti.

Odvolání je opravným prostředkem. Podávat ho může jak veřejný žalobce, tak obžalovaný. Ovšem veřejný žalobce má na odvolání v anglosaském systému pouze omezené právo. Právo na odvolání má v Anglii pouze tehdy, kdy právní otázka je rozsouzena v rozporu

s návrhem obžaloby. V takovém případě soudce za pomoci obou stran připraví dokument, ve kterém právní problém shrnuje. Na základě tohoto dokumentu odvolací soud rozhodne. Napadané rozhodnutí může zrušit, pak se případ vrátí k nižšímu soudu a odvolací soud zároveň posílá instrukce buď k novému projednání věci, nebo k odsouzení obžalovaného. V případě podání odvolání obžalovaným se také neprovádí nové řízení, ale pracuje se s podklady z nižšího soudu. V Anglii podává obžalovaný odvolání proti výroku o vině i trestu, zatímco v USA pouze proti výroku o vině. V Anglii musí obžalovaný uvést důvody pro odvolání a získat od soudu povolení, aby mohl odvolání podat.

Nejčastějším důvodem pro odvolání je něco, co řekl soudce při závěrečném shrnutí případu. Soud rozhodne, zda existují důvody pro odvolání, rozhoduje na základě písemných podkladů, praxe je ale taková, že většina žádostí o odvolání je zamítnuta. Případná schválená odvolání řeší odvolací soudy, případně nejvyšší soudy a Sněmovna lordů.

6.4 Obecné srovnání obou právních systémů

Kontinentální a anglosaský právní systém jsou dva nejvýznamnější právní systémy na světě. Jeden, nebo druhý ovlivňují podstatnou část světa. Přestože se vyvíjely geograficky poměrně blízko sebe a v průběhu dějin se jistě mnohokrát ovlivnily, jsou relativně hodně rozdílné. Pro pochopení, proč tomu tak je, se musíme zamyslet nad tím, co který systém ovlivnilo nejvíc a na jakých základech stojí. Kontinentální systém je založen na základech římského práva a nejvíc je ovlivněn přirozenoprávní a pozitivistickou filozofií. Tato filozofie vnímá stát jako garanta zajištění právní jistoty ve společnosti, ochrany právního řádu. Proto v kontinentálním právu je cítit, jak stát, který je nositelem moci, garantem a tvůrcem práva, sám sebe reguluje, nastoluje tuto právní jistotu tím, že sám sebe omezí způsobem, že státní moc smí být užita jen v zákonem stanovených případech a zákonem určeným způsobem. Oproti tomu jednotlivci, občané státu smí dělat vše, co není zákonem zakázáno. Tato filozofie se zrodila po staletích, ve kterých lidé v kontinentální Evropě žili omezováni a řízeni nejprve feudálním státem, posléze absolutistickými panovníky nebo policejním státem. Právo je tvořeno státní mocí, a tento systém není pružný v reakci na okamžité problémy společnosti.

Anglie tím, že je ostrovem, odtržená od zbytku Evropy, neprošla úplně stejným historickým vývojem. Do anglického práva se nejvýznamněji promítá filozofie liberalismu a s ním idea minimálního státu, kde stát by se měl do života svých občanů vměšovat co nejméně. V anglosaském právním systému se to projevuje tím, že zde existují nezávislé soudy, které nejsou přísně vázány zákony, ale samy právo tvoří. Není zde žádný soubor norem, které státní

moc vytvořila a občané se podle nich musí chovat. Soudcovská tvorba práva je něco, co vzniká relativně nezávisle na státní moci a může daleko pružněji a rychleji reagovat na potřeby společnosti a různé její problémy. Nezávislý soudce hraje v anglosaském právním řádu velkou roli. Tato role je velmi silná, může být lehce zneužitelná, ale na druhou stranu přináší daleko větší individuální přístup k pachateli, lze snáze reagovat na situaci, ve které byl, když se trestného činu dopustil, na jeho motivy. Tyto dva odlišné přístupy se projevují i v trestním procesu. Kontinentální trestní proces je ovládán zásadou inkviziční-obžalovací jako výraz práva státu trestat zločiny. Tento proces není soubojem dvou rovnoprávných stran, výrazně do něho zasahuje stát z pozice soudu. Oproti tomu v anglo - americkém trestním procesu se objevuje zásada adversární, kdy stát je jen nestranným arbitrem mezi dvěma rovnoprávnými procesními stranami. Anglo – americký trestní proces je ovládán zásadou kontradiktornosti, která se projevuje např. při povinnosti stran vzájemně se seznámit s důkazy, které chtějí provádět před soudem. Rozdílnost obou trestních procesů spočívá také v tom, že v kontinentálním právu jsou delikty děleny podle závažnosti (přestupky a trestné činy) a v anglo - americkém právu žádné takové dělení není. To s sebou přináší negativum v podobě toho, že anglické soudy musí rozhodovat o všech deliktech, ať už je to pokuta za špatné parkování nebo vražda. Jeden z největších rozdílů obou trestních procesů spočívá v existenci poroty v anglosaském trestním procesu, laiků, kteří rozhodují o vině a nevině obžalovaného. Porotní systém s sebou jistě nese mnohá úskalí, ať už riziko ve složení poroty, ovlivnitelnost porotců divadlem, které se v soudní síni hraje, nebo to, že musí být vyloučeny důkazy, které jsou důležité, ale porotci by si je mohli špatně vyložit. V kontinentálním procesu jsou laici také přítomni rozhodování o vině a trestu (u nás v podobě přísedících trestních senátů), ale nemají zdaleka takovou roli jako porotci v anglosaském systému.

V obou trestních procesech, kontinentálním i anglosaském, lze najít ale i mnoho shodných prvků. Oba systémy mají veřejná soudní řízení, v obou procesech soud musí rozhodovat jen na základě důkazů, které byly provedeny v průběhu hlavního líčení. Řízení je u obou ústní, důkazy musí být před soudem provedeny ústně, ani v jednom řízení nejsou připuštěny zprostředkované důkazy, důkazy musí pocházet od původního zdroje. Obviněnému musí v obou dvou typech procesu být dána možnost prověřit důvěryhodnost svědka (tzv. konfrontační zásada). Kontradiktorní zásada je možná u obou typů řízení (inkvizičním - kontinentálním i adversárním - anglosaském). U obou systémů začíná trestní proces vyšetřováním, u obou systémů státní zástupce/veřejný žalobce má možnost se rozhodnout, zda došlo k trestnému činu a zda bude věc jako takovou stíhat. Při soudním řízení má obžalovaný mnoho práv, která mají za úkol ho chránit před zneužitím soudní moci a před neoprávněným

zásahem do jeho práv. U obou dvou systémů existují opravné prostředky pro případ přezkumu rozhodnutí. Přes veškeré odlišnosti mají oba dva systémy stejný cíl, cílem trestního práva procesního je zajistit dodržování práv osob v průběhu trestního řízení a také zajistit jeho řádný průběh.

7 ZÁVĚR

Kriminalisté používají podobné metody dokazování ve všech diskutovaných zemích, ale jejich preference, provedení a především pravomoc dané policejnímu aparátu se zásadně liší. Zákony platné ve Velké Británii umožňují policistovi zadržet jakoukoliv osobu prakticky bez jakéhokoliv důvodu a odebrat jí biologický materiál, většina policejního sboru ale není ani oprávněna nosit střelnou zbraň. Rekognice *in natura*, často prováděná v ČR, se ve Velké Británii téměř nikdy nerealizuje. Při rekognici v Anglii, Skotsku a Irsku se mnohem více než u nás používá digitální rekognice před rekognicí *in natura*. Domnívám se, že je to proto, že ve Velké Británii je mnohem více využíván kamerový systém, a ač je jeho účinnost v odhalování trestné činnosti diskutabilní (*vide supra*), je k dispozici mnohem více digitálního obrazového materiálu z místa a okolí TČ. Digitální rekognici se přezdívá VIPER a je prováděna zpravidla na policejním laptopu u poškozeného nebo svědka doma, popřípadě na policejní stanici po výslechu. Poznávající osobě jsou přehrány krátké klipy zobrazující poznávané osoby. K rekognici živých osob se přistupuje jen výjimečně. Na rozdíl od českého systému je možné při rekognici *in natura*, aby byly poznávané osoby předváděny poznávajícímu postupně (jedná se o tzv. show-up). Jinak by totiž bylo obtížné splnit zákonnou podmínku celkového minimálního počtu osob, které mají být ukázány a který musí být alespoň osm včetně podezřelého. To je mnohem více než zákon nařizuje u nás, kde je podezřelý „vystaven“ mezi dalšími nejméně třemi dalšími osobami a celkový počet osob nebývá větší než šest. Podobně jako v Česku je preferováno, pokud poznávající označí poznávanou osobu tváří v tvář, ve výjimečných případech (obava z pomsty) nebo pokud je poznávající osoba nezletilá se přistoupí ke skryté rekognici. Další zvláštností oproti české rekognici je takzvaná „Group identification“, kde poznávající rekognoskuje poznávanou osobu na veřejném prostranství, jedná se o obdobu externí rekognice, ke které se ovšem v českém systému přistupuje jen zřídkakdy. Ostatní podmínky rekognice (rekognici samotné musí předcházet výslechy poznávající osoby, poznávané osoby se nesmí výrazně lišit vzhledem apod.) se příliš neliší. Přestože odposlechy jsou v ČR takřka rutinní záležitostí, jak ukázaly mnohé kauzy, odposlech digitální komunikace v UK dosáhl monstrózních rozměrů: v podstatě jakákoliv příchozí a odchozí data jsou monitorována a kopírována do obřích databází britskou Home Office, jak naznačila odhalení Edwarda Snowdena a dalších. Kriminalistické metody používané v anglosaských zemích jsou podobné jako v ČR, je to samozřejmě dáno podobnými nástroji, které jsou v dnešním globálním světě k dispozici, liší se hlavně preference jejich užívání.

RESUME

United Kingdom differs from the rest of Europe in the area of the criminal law mainly because it does not have a firmly established Criminal Code. This allows the courts of justice a great deal of flexibility in making decisions, on the other hand the laws tend to be quite vague and opened to interpretation. The roots of Scottish law has come mainly from the common law and the legislation introduced by the Parliament. The common law (precedents) has been formed over time based on the decisions of judges of the higher courts. The Scottish law requires the so called „unambiguous proof of guilt“, meaning that the prosecution must present at least two separate pieces of evidence against the accused, for example a credible statement of the witness and a forensic evidence. A statement by itself however reliable it may seem, cannot be enough to prove the guilt of the accused. In other words, the guilt must be proven „beyond reasonable doubt“. The burden of proof lays on the prosecutor, except the cases when the accused expected to present the evidence supporting his claims, for example a psychological evaluation pointing in his favour, in this case however his evidence is expected to be „on the balance of probability“, in other words – trustworthy enough. As a rule of thumb for the accused person in Scotland to be convicted of crime, the prosecution must prove that the accused has an intention to commit the crime in question, however there are some exceptions to this rule. A great deal of criminal processes in Great Britain do not even make it in front of the Great jury (except serious crimes including murder and some violent crimes) , there is a great pressure from the police for the accused to admit the guilt and come to some kind of agreement with the prosecutor, which can lead to lower sentence. Should the case make it in front of the Great jury, the judge usually serves as an unbiased arbiter (at least in theory), he is allowed to ask questions although this is not very common. Recognition *in natura* is used very rarely in Great Britain, mainly because it is usually quite costly and not that easy to organise, should it be performed correctly. What is used instead is the so called *video recognition*, more commonly called VIPER. Witnesses are presented series of videos of possible suspects, gathered from a large police database, this approach is considered both money and time saving. In exceptional cases, should both the *video recognition* and recognition *in natura* fail, the witness can be confronted with the suspect in custody directly and asked whether he is the person in question. The other important difference between the Czech form of recognition and British is that the suspects are quite often presented to the witness one by one during so-called *show-up* rather than displayed simultaneously. In the case

of simultaneous recognition, the minimum number of subjects shown is eight. It is also common that the recognition is performed as a double-blind experiment, when not even the members of police involved during the act know who is the suspect and thus the witness cannot be influenced or guided by their reactions. Confrontation, of the accused/suspect and the witness almost never takes place before the trial itself. The accused/suspect however has a right to ask the witness any questions before the trial, via his solicitor.

POUŽITÁ LITERATURA

Knihy

ČELANSKÝ, Vítězslav. Moderní metody vyšetřování bezpečnostní služby. Praha: A. Nerubert, 1932. s. 246.

CHISUM, W a Brent E TURVEY. *Crime reconstruction*. New York: Elsevier/Academic Press, 2006, xxvii, 587, [2] p.

CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 532 s. ISBN 80-86898-36-9.

CRYER, Robert. *An introduction to international criminal law and procedure*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, lxvi, 618 s. ISBN 978-0-521-11952-8.

Fenyk, J. Veřejná žaloba, díl první. Praha : Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001.

Fenyk, J. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. Praha : Lexis Nexis, 2007.

FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

Ferguson,P.R., McDiarmid,C. *Scots criminal law : a critical analysis*. Edinburgh University Press, 2nd edition, 2014.

FRYŠTÁK, Marek. Trestní právo procesní. Vyd. 2., přeprac. Ostrava: Key Publishing, 2009, 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.

Gary Wells et al., Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads, 22 L. & Hum. Behavior 603, 613 (1998).

Gary Wells et al., Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads, 22 L. & Hum. Behavior 603, 613 (1998).

Harvánek, J. a kol. *Teorie práva*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

Hlaváček, J. - Protivinský, M.: Praktická kriminalistika, vyd. Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv: Trestní právo procesní 3.vydání. Praha: Leges, 2013, 537

JELÍNEK, Jiří a kolektiv: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Leges, 2016

- KADLECOVÁ, Marta. *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 199 s. ISBN 80-86861-83-x.
- Karlen, D. *Anglo-American Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 1967.
- Dennis, I. H. *The law of evidence*. Sweet & Maxwell, 2nd ed., 2010.
- KEDROŇ, Radek. *Operace Rath: pohled do zákulisí policejního vyšetřování*. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-600-0.
- Knapp, V. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995
- KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. *Rekognice*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 71 s. ISBN 978-80-7251-269-0.
- KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, 414 stran. ISBN 978-80-7380-547-0.
- KOŠŤÁK, Rudolf. *Učebnice pátrací taktiky*. Praha: Státní tiskárna, 1935, 245 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí: (vybrané problémy)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 184 s. ISBN 978-80-210-4982-6.
- KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. 1st ed. Prague: Karolinum, 2015, 239 s. ISBN 978-80-246-2860-8.
- KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2011, 380 s., xvi s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-891-3.
- Law, J., Martin, E.A. *A Dictionary of Law*. 7th ed. Oxford University press, 2014.
- MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Psychologie a výsledková praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, 250 s.
- MATIÁŠEK, Jan, Bohumil BÁRTA a Jaroslav SOUKUP. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, 214 s.
- MUSIL, Jan. a kol. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 164.
- Němec, B. a kol. *Základy kriminalistiky*. Praha: MV-HS VB, 1954. s. 319.
- NĚMEC, J. et al. *Kriminalistická dokumentace*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 2009.

NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika*. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995, 223 s. ISBN 80-85981-01-7.

Ottův slovník naučný I. díl. *Praha*: Nakladatel a vydavatel J.Otto, 1888, s. 453.

PRERAD, Vladimír. *Kriminalistika: prozatímní učební text z oboru kriminalistické taktiky*. Vyd. 1. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968, 478 s.

PROTIVÍNSKÝ, Miroslav a Mircea TIPLICA. *Teorie a praxe dokazování v trestním řízení znovupoznáním osob a věcí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1986, 108 s.

PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. *Dekódování informace z kriminalistické stopy: studie metodologických základů kriminalistické identifikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1978, 145 s.

PROTIVINSKÝ, Miroslav. *Rekognice v přípravném řízení*. 1. vyd. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1971, 183

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, xliv, 1009 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL P., Král V., Baxa J., Púry, F., *Trestní řád. Komentář*. I.díl. 4.vydání. Praha: C.H.Beck 2002, s.711-718

Schelle, K. a kol. *Obecné dějiny státu a práva II. (Státy západní Evropy a USA)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993.

ŠEJNOHA, Josef. *Systém kriminalistického vzdělání*. Praha: F. Kodým, 1936, s. 555.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 154 s. ISBN 978-80-7380-153-3.

STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 184 s. ISBN 978-80-7380-238-7.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 150, ISBN 80-86898-40-7.

VALERIÁN, Luboš a Jan AUFART. *Kriminalistická taktika*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Lékařská fakulta, 2011, 92 s. ISBN 978-80-7368-828-8.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s. ISBN 80-210-4056-4.

VOJÁČEK, Ladislav, Jozef KOLÁRIK a Tomáš GÁBRIŠ. *Československé právní dějiny (1918-1992): text a pramene*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011, 424 s. ISBN 978-80-89447-42-8.

Sborníky

Poláček, J., Soukup, J. Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věci podle údajů svědků. Kriminalistický sborník č. 3/1964 s. 183.

Dny práva – 2010 – Days of Law, Sborník příspěvků, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010.

Fenyk, J., Hlaváček, J., Kroulík, P.: Některé zvláštní způsoby dokazování (3. pokračování) Kriminalistický sborník, ročník LIII, č. 1/2009.

JUST, M., VYCHODIL, M. Rekonstrukce a kriminalistický pokus. Kriminalistický sborník, 1958. Roční II/7 (11).

KONRÁD, J. *Některé zvláštní způsoby dokazování – kriminalistické problémy teorie a praxe*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 77- 80. ISBN 978-80-7251-441-0.

Mazánek, M. - Müller, J.: Rekognice – Stěžejní důkazní prostředek k objasnění vraždy. Kriminalistický sborník, ročník LIII č. 1/2009.

Oprail, M. Praktické využití poznávacích svědků. Kriminalistický sborník č. 3/1960. s. 106-119.

Pokroky v kriminalistice, Sborník plných textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14.4.2015, s. 69: Geneze, současný stav a směr vývoje metody individuální pachové identifikace osob.

Poláček, J., Soukup, J. Některé psychologické a právní problémy identifikace osob a věci podle údajů svědků (dokončení). Kriminalistický sborník č.5/1964 s. 297.

SAMEK, M. *Podobnost předváděných objektů při rekognici osob*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 265- 271. ISBN 978-80-7251-441-0.

SVATÝ, Z. *Fotogrammetrická rekonstrukce a měření místa dopravní nehody*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 285- 291. ISBN 978-80-7251-441-0.

TROJANOVÁ H. *Etnická příslušnost pachatele v rámci rekognice*. In: Pokroky v kriminalistice. Sborník textů příspěvků z mezinárodní odborné konference konané dne 14. 4. 2015. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2015, s. 304- 306. ISBN 978-80-7251-441-0.

Komentáře k zákonům

Code of criminal procedure. 1st ed. Prague: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, viii, 295 s. ISBN 978-80-7357-683-7.

JELÍNEK, J. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, Leges, 2011, ISBN 9788087212998.

FENYK, J. Trestní zákoník a trestní řád 1.díl Trestní zákoník - Průvodce trestně právními předpisy a judikaturou, Linde Praha, 2010, ISBN 9788072018024.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.). ISBN 978-80-7201-808-6.

Časopisy

Mandák, V.: Odposlech a záznam telekomunikačního provozu advokáta Bulletin advokacie 3/1995.

PROTIVÍNSKÝ, M. Pojem, úloha, procesní a kriminalistický význam rekognice v přípravném řízení. Československá kriminalistika. Ročník II/1969.

Protivínský, M.: Rekognice po velké novele trestního řádu. Kriminalistika, č. 2/2005.

Ševčík, V.: Některé ústavní aspekty odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, Bulletin advokacie 6-7/1996.

Právní předpisy

Civil Procedure Rules 1998

Crime and Punishment Scotland Act 1997

Crime and Security Act 2010

Criminal Justice (Scotland) Act 1980

Criminal Justice and Licensing (Scotland) Bill 2009

Criminal Procedure (Scotland) Act 1995

Data Protection Act 1998

Police (Scotland) Act 1967

Police and Criminal Evidence (Northern Ireland) Order 1989

Police And Criminal Evidence Act 1984

Prisoners and Criminal Proceedings (Scotland) Act 1993

Protection of Freedoms Act 2012

Road Traffic Act 1991

Serious Organised Crime and Police Act 2005

The Counter-Terrorism Act 2008

zákon č. 101/2000

zákon č. 101/2000

zákon č. 137/2001

zákon č. 273/2008

zákon č. 283/1991

zákon č. 439/2010

zákon č. 99/1963

ZPPP 52/2007

ZPPP 88/2002

ZPPP č. 130/2001

ZPPP č. 84/2004

ZPPP č. 100/2001

Judikatura

KRPS 3458/2011

R č.23/1996 (ASPI 5962)

R v. Allen, Crim LR 643 (1995)

ÚS 394/97

ÚS 528/06

ÚS 636/05

ÚS 655/06

ÚS 671/05

ÚS Pl. 4/14

Klíčová slova

zvláštní metody dokazování, rekognice, rekonstrukce, vyšetřovací pokus, prověrka na místě, odposlechy, DNA důkazy

Keywords

special methods of gathering evidence, recognition, reconstruction, investigative experiment, on-site examination, eavesdropping, DNA evidence